01.07.02

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA 836, 2002
FINNISH FOREST RESEARCH INSTITUTE, RESEARCH PAPERS 836, 2002

Local and Global Heritage

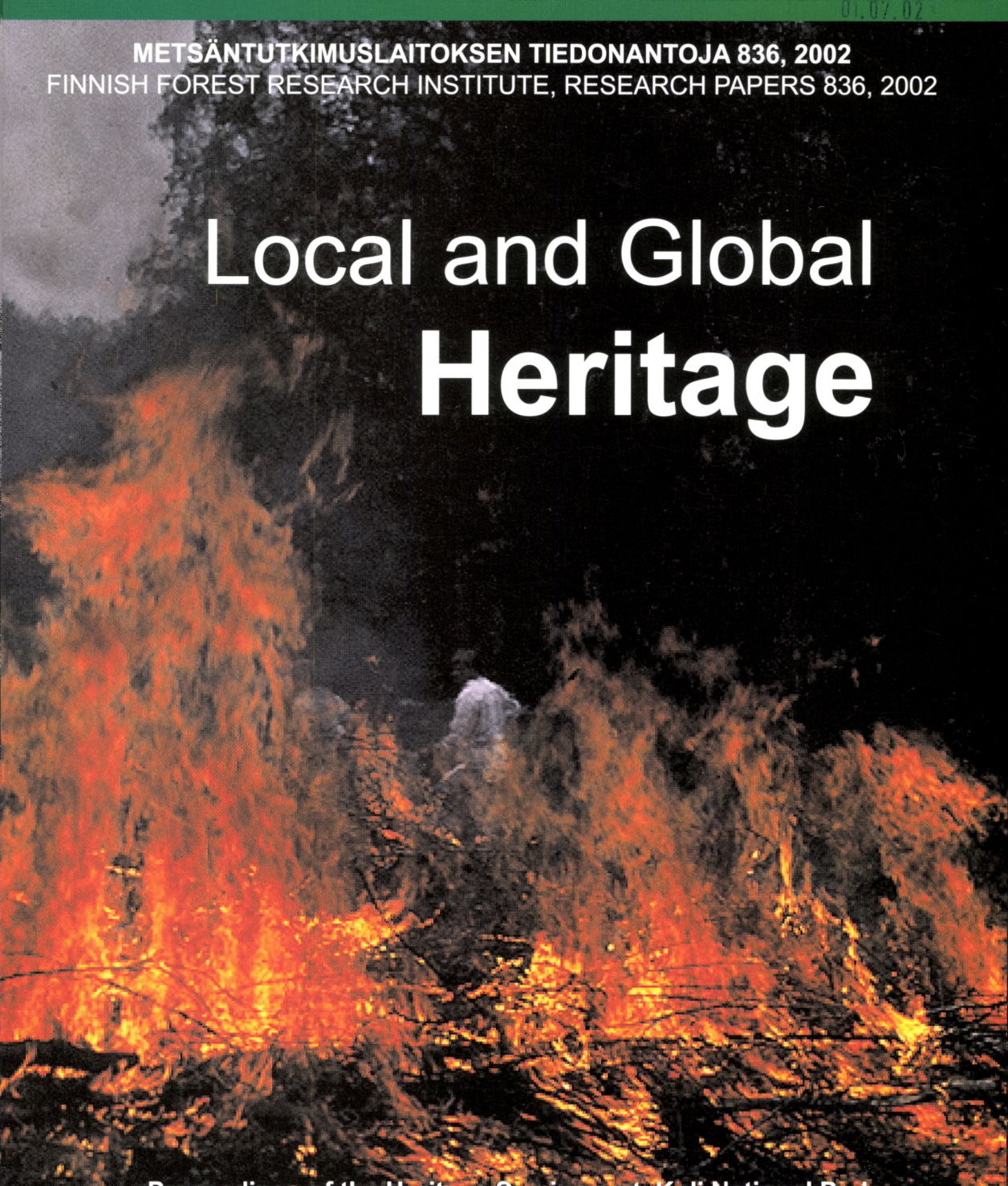

Proceedings of the Heritage Seminars at Koli National Park and National Landscape in Finland 8.-9. August 2001

53. Valtakunnallisten Kotiseutupäivien seminaarit Kolin kansallispuistossa ja kansallismaisemassa 8.-9.8.2001

OENSUU RESEARCH CENTRE

Edited by Lasse Lovén

METLA

METSÄNTUTKIMUSLAITOS
Kirjasto

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA 836, 2002
FINNISH FOREST RESEARCH INSTITUTE,
RESEARCH PAPERS 836, 2002

Local and global **Heritage**

Proceedings of the
Heritage Seminars at Koli National Park
and National Landscape
in Finland 8.-9. August 2001

53. Valtakunnallisten Kotiseutupäivien
seminaarit Kolin kansallispuistossa
ja kansallismaisemassa
8.-9.8.2001

Edited by Lasse Lovén

JOENSUUN TUTKIMUSKESKUS
JOENSUU RESEARCH CENTRE

Lovén, L. (ed.). 2002. Local and Global Heritage — Proceedings of the Heritage Seminars at Koli National Park and National Landscape in Finland 8.-9. August 2001 — 53. Valtakunnallisten Kotiseutupäivien seminaarit Kolin kansallispuistossa ja kansallismaisemassa 8.-9.8.2001. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 836, 140 p. Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836, ISBN 951-40-1816-8, ISSN 0358-4283.

This proceedings includes the papers, which were presented and discussed in the International Highland Heritage Seminar held at Koli National Park and in the Local Heritage Seminars during the 53. National Local Heritage Days on 8.-9.8.2001. The Seminars were arranged in co-operation with the Finnish Forest Research Institute, the Finnish Association for Local Culture and Heritage and local organising committee of Pielinen Karelia for the Finnish National Local Heritage Days in 2001. The seminars focused on the values of local and global cultural heritage, the possibilities for cultural heritage based rural tourism development, the possibilities for sustainable development and the possible issues in the context of responsibility and partnership of developers. Several development projects on rural local heritage tourism were reported from different parts of European and global highlands. The local Karelian culture was widely discussed in all the seminars.

Publisher Finnish Forest Research Institute,
Joensuu Research Centre
Approved by research director Kari Mielikäinen 9.4.2002

Copies from Finnish Forest Research Institute,
Unioninkatu 40 A, FIN-00170 Helsinki, Finland
Tel. +358-0-857051, fax +358-9-625308

Koli National Park,
Ylä-Kolintie 39, FIN-83960 Koli, Finland
Tel. +358-13-6 888 400, fax +358-13-6 888 401
E-mail: ukko@koli.inet.fi

E-mail of editor lasse.loven@metla.fi

Photo on cover page Finnish Forest Research Institute - Tuomo Saarelainen

Layout Merja Lindroos

© Finnish Forest Research Institute and the authors

Gummerus Kirjapaino Oy
Saarijärvi 2002

Table of contents

Part One
International Highland Heritage Seminar 8.8.2001

International Highland Heritage Seminar in Koli National Park and National Landscape, Finland - a short summary of papers and discussion 5
Heikki Kirkinen and Lasse Loven

The Future Challenge Facing Local Heritage Work is in Merging Global and Local 9
Tarja Cronberg

World cultural heritage in the context of rural tourism development 11
Henry Cleere

Local heritage as a source of development potential in Rural Tourism - British tourists in Finland 21
Michael Ireland

Cultural heritage of the Giant Mountains - a sustainable performance of traditions or a museum show? 33
Hana Petrikova

Alpine Farming Culture in Hohe Tauern National Park, Austria 45
Peter Rupitsch

Heritage inside peat; exploring the heritage value of Ireland's boglands 51
John Feehan

The cultural project of Koli 65
Elli Oinonen-Edén

Osa kaksi
Elävä kylä kansallismaisemassa - kyläjuhla Kolilla 8.8.2001 ja seminaari Vuonislahden kylässä 9.8.2001

Juhlapuhe Kolin kyläjuhlassa 8.8.2001 73
Esko Poutiainen

Kehityksen eväitä Euroopan Unionin itärajalla 77
Heikki Kukkonen

Verkostot kylämatkailun voimavarana 83
Raija Komppula

150 vuotta matkailua kansallismaisemassa 99
Veijo Saloheimo

Kotikylä Pielisen rannalla 107
Heikki Turunen

Osa kolme
Siirtokarjalaisuusseminaari Valtimolla 9.8.2001

Karjalan viimeiset runonlaulajat vanhauskoisia 111
Juha Pentikäinen

Siirtokarjalaiset Suomessa; suojärveläiset Vaara-Karjalan asuttajina toisen maailmansodan jälkeen 119
Tapio Hämynen

Karjala - Suomen Hellas 131
Aino Räty-Hämäläinen

Karjalan kieli Suomessa 139
Paavo Harakka

Part One

International Highland Heritage Seminar in Koli National Park and National Landscape, Finland - a short summary of papers and discussion

Prof. Heikki Kirkinen
University of Joensuu
heikki.kirkinen@kolumbus.fi

Lasse Lovén
Finnish Forest Research Institute
Joensuu Research Centre, Koli National Park
Park director
lasse.loven@metla.fi

International Highland Heritage Seminar in Koli National Park and in Koli National landscape was a part of the program of the Finnish National Local Heritage Days in 2001. Seminar's were arranged during two days, 8-9.8.2001, in three sites around the Lake Pielinen in North Karelia region in Eastern Finland. On the first day of seminar's all the presentations were given in English, the second day was in Finnish. This strategy was chosen for underlining the main concept

of National Local Heritage Days of this year in the beginning of a new millennium; local heritage is always a part of global human heritage. Because the Finnish language is a major part of our Finnish National Cultural Heritage, we include here the main presentations given in the village party on the first day and in the seminars on the second day in Finnish.

The typical Finnish highland, lying on upper reaches of rives, around hill-side forests and watershed lake Pielinen in the region of North Karelia, in the most north-east corner of modern Europe, was proud to present her version of highland cultures to be compared with the other analogous rural and remote cultures in different sites and localities all around the Europe.

The main interest of the seminar was to highlight the development of the cultural landscape and cultural tourism in remote rural highland areas. A general background was opened by Dr. Henry Cleere with the presentation about the UNESCO World Heritage Convention (1972) and the highland heritage sites on the World Heritage List followed by concrete examples of local highland cultures in the context of rural tourism.

Dr. Michael Ireland discussed in his presentation the benefits and the possible problems on heritage values following an intensive cultural heritage oriented tourism development. His cases were very personal views of Finnish culture studied on scientific tours in this country. Dr. John Feehan went deep inside the peat cover of the Irish green hills finding extra ordinary interesting residues of ancient human cultures, which include high potential for rural culture oriented tourism if developed in the proper mood. Director Peter Rupitsch from Austrian Hohe Tauern National Park showed, how Alpine cattle was and still is a basic source of local cultural heritage and cultural landscape in Tirolean High Alps. The cultural project of Koli in Finland, presented by Project Manager Elli Oinonen-Edén, described the new rise of cultural oriented tourism after of carefully planned EU-funded sustainable heritage productions inside one of the most famous Finnish heritage sites, Koli National Park. Cultural heritage of the Giant Mountains in Czech Republic presented by Hana Petrikova, is also an important source for rural culture tourism.

The first day of seminar included a cultural hike into the living local heritage of Koli National Park from seminar site at Ukko-Koli hill through the heritage landscape to the village of Koli. The people of the Koli village had organised a party for the honour of the seminar and the Finnish Local Heritage Days including speeches, singing, dancing and eating of porridge made of swidden (slash-and burn) products like porridge of rye and swidden red turnips stewed by the fire, and of course refreshments like cool sap of birch trees and hot coffee cooked on open campfire.

The second day of the seminar was studying the local heritages in two sites; in a small village Vuonislahti lying by the eastern shore of Lake Pielinen and in a municipality of Valtimo. The latter part of the discussions were upon the transfer of the Karelian heritage during and after the second world war with

the evacuees from Russian Karelia to Finnish North Karelia. Four written lectures were given during the second day of the seminar; Dr. Heikki Kukkonen made visions about development on the eastern border of EU. Dr. Raija Komppula discussed about the process of networking in the rural tourism development. Prof. Veijo Saloheimo studied the case of Koli in a sense of historical steps in tourism development. Author Heikki Turunen described his feelings and observations as a local heritage dweller living in the villages during the times of change. Four speakers, prof. Juha Pentikäinen, prof. Tapio Hämynen, Dr. Aino Räty-Hämäläinen and mr. Paavo Harakka, in the seminar in Valtimo, were discussing of the Karealian culture and the capasity of a local culture for the changes of political boarders, environment and time. The eight presentations given on the second day of the seminars are printed in this proceedings in Finnish with English abstracts, especially because we want to give our appreciation to the lecturers as talented users of this vulnerable European native language, the Finnish language.

In the discussions of the seminar it was strongly emphasised that the landscape also on rural remote highlands is essentially bound with the local culture, which is carried and activated by the local population. When culture tourism development is properly oriented, the visitors can participate in the life of local communities and might even find in them roots of his own cultural heritage. For individuals as well as for communities it is important to know their own historical and cultural roots for safeguarding their identities so that they are able to enrich national cultures. Different local and national identities are basic elements of the diversity of cultures. These identities cannot be created as a tourism product, but the diversity of local cultures gives platforms also for sustainable cultural tourism development.

Cultural landscape is a living landscape, where human activities are in interaction but also in harmony with the life of the nature. Today, man has a great responsibility in taking care of the life and sustenance of cultural landscapes as well as for the life and cultural heritage of local populations.

The history and development of the cultural landscapes has awaken a new interest among artists, researchers and tourists; this interest has created new appreciation and sympathy for local cultures. The richness and diversity of local cultures and cultural landscapes calls to a large international co-operation in cultural tourism, which can bring new ideas for the development of rural areas and new working places for their inhabitants. One of the positive examples on this concept is the Initiative for European Peatland Education Network presented by Dr John Feehan. Analogous initiative could be the International Network of Highland Heritage Centres as a vision for positive sustainable cultural tourism development in Europe and also globally.

The growing knowledge of different cultures is broadening tolerance and mutual respect between peoples and cultures and thus contributing to the peace and development of local social capital. Sustainable cultural tourism is one of the

very positive activities in the sense of, the local, national and global level. The participants of the seminar wish that this kind of co-operation could continue to widen.

Keywords: cultural, heritage, rural, sustainable, social capital, tourism.

Opening vision

The Future Challenge Facing Local Heritage Work is in Merging Global and Local

Dr. Tarja Cronberg
Regional Council of North Karelia
Director
tcronberg@copri.dk

We are gathered here in Heritage Centre Ukko, on top of the Koli Hill in the Koli National Park, at a place where so many things intersect. A unique nature and a unique culture meet here. Koli is a symbol of what it means to be a Karelian and of Karelianism, of which we recently had a sample of in the form of the play 'The Return of Sibelius', and the place he returned to was to Koli.

The exhibition hall of the Heritage Centre Ukko gives us an excellent impression of the unique nature of Koli, its geological history, and diverse vegetation. But Koli is also a meeting point of the East and the West. North Karelia is where the East and the West meet one another. North Karelia has alternated between the spheres of influence of the East and the West. One reflection of this is that two Christian churches, Lutheran and Russian Orthodox, coexist here. Koli is also a place where economic growth and caring for the environment meet. We, the people of North Karelia, have done our best to develop a model for sustainable tourism, which on the one hand would provide opportunities for local well-being while at the same time heeding the uniqueness and diversity of the national park.

It is a great pleasure and honour for us here in North Karelia that Finland's Local Heritage Days and the International Highland Culture Seminar are being held right here in Koli. Some people have adopted the view that local heritage work is just a pointless exercise, and people who have no experience of it are

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 9-10

typically those of active working age. However, local heritage work has been of great importance, it has helped us to preserve traditions, museums have been established, books on local life have been written, and certainly local newspapers have made it possible to form links between people in distant places and their place of birth.

Whatever might be said about it, local heritage work is not a pointless exercise; on the contrary, it could be of greater importance in the future than we can dare to guess. The progress of globalisation so far has shown that there will be outbursts of violence with multinational corporations being the targets. Globalisation is a process, which inevitably involves pain. People need 'localisation', their place of birth, their roots; in a word, they need an *identity* of their own. Indeed, the current challenge and possibility for local heritage work is to be able to support and develop this very sense of identity. I'm sure that all of us have found ourselves in situations nowadays, where we are asked: "Where are you from?" The answer is no longer simply "Finland"; people also want to know your province, clan and locality. All this is a reflection of people searching for their roots.

How to merge commercial globalisation and local self-esteem, identity and culture? Now there's a handful for any local heritage association! In this context it is, indeed, interesting to observe that the significance of local culture in the development of the economy is receiving increasing recognition. The latest economic theories at the macro level include cultural dimensions to an increasing degree. We also know that entrepreneur-ship is not a matter just for the individual, but that it is a reflection of local culture. Thus, economic growth and future development of the economy are dependent on local culture, which in turn has local heritage work as its substrate.

In declaring Finland's National Local Heritage Days and the International Highland Seminar officially opened, I do wish to emphasise the significance of those bridges, which international co-operation in the field of local heritage work can create between local actors and global development. They are of decisive importance – not only in the prevention of future conflicts - but for the well-being of us all.

World cultural heritage in the context of rural tourism development

Dr. Henry Cleere
World Heritage Coordinator
International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), France
Visiting Professor, Institute of Archaeology (UCL),
University College London, UK
cleere@icomos.org

Abstract

The origins and the operation of the 1972 UNESCO World Heritage Convention is described shortly with some examples from various parts of the world. A number of upland rural sites on the World Heritage List are discussed in detail. These include the Pyrenean landscape of Mont Perdu, between France and Spain, the Cinqueterre wine-growing area of northern Italy, the Andean archaeological site of Machu Picchu (Peru), the rice-terraces of the Philippines *cordillera*, the historic village of Vlkolinec (Slovakia), and the archaeological site of Atapuerca (Spain). The essential qualities and problems of each are examined in detail, with special reference to their respective roles in the local economies and the development of tourism.

Finally, some comments will be made on the cultural importance of slash-and-burn agriculture and how best to achieve global recognition of this significant phenomenon by inscription on the World Heritage List.

Keywords: World Heritage, culture, highland, slash-and-burn.

1 The 1972 World Heritage Convention

The concept of "World Heritage" was first given concrete form on 16 November 1972, when the *Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage* (now universally known as the World Heritage Convention,) was adopted by the 17th Session of the UNESCO General Conference in Paris (UNESCO 1972). It gave legislative authority to a concept that had been under discussion for more than fifty years, since it had first been recognized by the League of Nations, the predecessor of the United Nations.

This underlying principle is set out in the Preamble to the Convention, which stresses "the importance, for all the peoples of the world, of safeguarding this unique and irreplaceable property," and goes on to state that "parts of the cultural or natural heritage are of outstanding interest and therefore need to be preserved as part of the world heritage of mankind as a whole." There is a general criterion for identifying such elements of heritage, that of "outstanding universal value" – a noble phrase, though one that has become increasingly difficult to apply in practice.

The United States of America, which had mounted the vigorous campaign that led to the adoption of the Convention, was the first to ratify it. By 1978 it had been ratified by twenty countries and automatically came into force (Finland did so in 1987). The following year saw the inscription of the first sites and monuments on the World Heritage List (UNESCO 2001). In this year of 2001 that list has swelled to 721 – 554 cultural properties, 144 natural properties, and 23 "mixed" sites, inscribed under both cultural and natural criteria. These are situated on the territories of 124 of the 167 countries that have ratified the Convention (known as "States Parties" to the Convention), making it the most successful of all UNESCO Conventions. Five Finnish cultural properties are on the List (in 31.12.2001): Old Rauma, Suomenlinna, Petäjävesi Church, the Verla Groundwood and Board Mill, and the Bronze Age Burial Site of Sammallahdenmäki.

Figure 1. World Cultural Heritage – The Bronze Age Burial Site of Sammallahdenmäki, Finland.
Photo: National Board of Antiquities - Tuomo Hurme.

There is an elaborate procedure for nominating properties to the World Heritage List. Each State Party is required to submit a summary "tentative list" of properties that it will be proposing for inscription. Each year States Parties may make new nominations to the List by a specific date, for consideration in the following year. The number of nominations each year varies between forty and ninety: there has been a steady increase over the past decade. These must meet stringent requirements regarding the information required, which includes historical and geographical data, legal protection, authenticity and conservation history, and management, illustrated by maps, plans, photographs, and slides.

The nominations are then evaluated by the two official Advisory Bodies – the World Conservation Union (IUCN), based in Gland, near Geneva, for natural sites and the International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), whose headquarters is in Paris, for cultural properties (in the case of mixed sites both Advisory Bodies carry out evaluations). This paper will deal solely with the cultural heritage: the IUCN procedures are broadly in line with those of ICOMOS.

2 Evaluations and criteria

The Advisory Bodies evaluate nominations with reference to the six specific criteria in the Bible of World Heritage, the *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* (UNESCO 1977). For cultural heritage these require that a nominated property should:

* represent a masterpiece of human creative genius;
* exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture, monumental arts or town-planning and landscape design;
* bear a unique or at least exceptional testimony to a civilization or cultural tradition which is living or which has disappeared;
* be an outstanding example of a type of building or architectural ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;
* be an outstanding example of a traditional human settlement or land-use which is representative of a culture (or cultures), especially when it had become vulnerable under the impact of irreversible change;
* be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance (the Committee considers that this criterion should justify inclusion on the List only in exceptional circumstances and in conjunction with other criteria, cultural or natural).

ICOMOS makes use of its wide network of National and International Scientific Committee members, numbering more than six thousand in all parts of the

world, along with specialist bodies such as TICCIH for industrial heritage and DoCoMoMo for 20th century heritage and university and other academic specialists to acquire information about how nominated properties match up to these criteria. It is helped by a growing number of thematic and comparative studies that have been carried out over the past twenty years on specific types of cultural property, such as Gothic cathedrals, historic railways, Spanish colonial towns in Latin America, and fossil hominid sites. The same network provides experts to carry out on-site missions, to study aspects such as conservation and management.

Data from these consultations are used for the preparation of draft evaluations that are studied by the ICOMOS World Heritage Panel, composed of more than twenty experts, which spends several days in analysing them in order to produce recommendations that are submitted to the UNESCO World Heritage Committee at its annual meeting. The Committee is composed of twenty-one countries elected by the ~~164~~168 States Parties to the Convention and it meets in a different country each year: the 2001 meeting is to be held in December in Helsinki. It is at this meeting that decisions are taken as to whether properties should be inscribed on the List. There have been efforts in the past to decide upon a maximum number of World Heritage properties, a *numerus clausus*, but so far this has been successfully resisted. This is a wise policy, since the past thirty years have seen a widening interpretation of what constitutes world heritage, and in particular the concept of the cultural landscape.

3 World cultural heritage: the rural dimension

A study of the evolution of the World Heritage List since 1978 shows that in its earlier years it was heavily biased towards what might be described as a European art-historical interpretation of heritage and its values. The geographical bias towards Europe is marked: at the present time nearly half the cultural properties on the List are located in UNESCO's Europe and North America region (which includes Israel, Turkey, and the Caucasus republics). There is also a heavy emphasis on historic towns, for the most part in Europe, on historic buildings that conform with a Western aesthetic, and on classical archaeological sites and monuments. Outside Europe the best represented countries are China, India, and Mexico, all of which have long histories that have been much studied in Europe and North America.

An admittedly subjective analysis of the cultural and mixed properties on the List (UNESCO 2001) indicates that there are just over forty that may be considered to be rural in location and nature. The categories under which they

have been classified are lowland landscapes, upland landscapes, industrial landscapes, and vernacular sites. Of these more than half are, once again from the Europe-North America region. Next comes a group from the Asia-Pacific region, the majority of them from China; there are less than five each from the Arab States, Latin America, and the Caribbean. A dozen of these are mixed sites, and around 75 % are still in active use for agricultural or other purposes. One significant fact that emerges from this analysis is that two-thirds of the properties were inscribed on the List from 1993 onwards. This relates very closely to the fact that it was not until 1992 that the World Heritage Committee recognized a new category of heritage property, the cultural landscape. There was already a number of mixed sites on the List, most of them areas with significant natural values in which important cultural properties were located. This is the case of the Chinese sacred mountains, such as Taishan and Huangshan, and of important archaeological sites such as Mesa Verde and Chaco Canyon (USA). Uluru-Kata Tjuta National Park (Australia) and Tongariro National Park (New Zealand) first inscribed as natural sites, their important spiritual values for the Aboriginal and Maori peoples not being recognized until later, after the establishment of the cultural landscape category. This marked a new and exciting development for the Convention and for the world's cultural heritage.

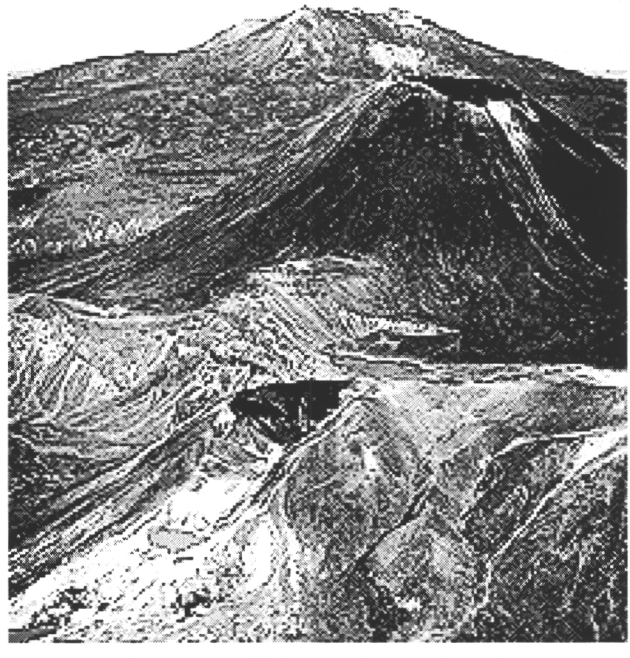

Figure 2. Tongariro National Park, a World Heritage Site in New Zealand, contains important spiritual values for local native people. Photo: Courtesy Mountain Air.

4 Cultural landscapes

The following categories of cultural landscape are identified in paragraph 39 of the *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*:

1. *Clearly defined landscapes* designed and created intentionally by man (gardens, parks).
2. *Organically evolved landscapes* resulting from an initial social, economic, administrative, or religious imperative, which have developed their present form in association with and in response to the natural environment:
   - *Relict landscapes* where an evolutionary process came to an end at some time in the past, but the significant distinguishing features of which are still visible;
   - *Continuing landscapes* which retain an active role in contemporary society closely associated with the traditional way of life.
3. *Associative cultural landscapes*, with powerful religious, artistic, or cultural associations of the natural element.

Category 1 is not relevant to the present study: it relates to ornamental parks and gardens and designed landscapes, such as those of Versailles (France), Potsdam (Germany), Suzhou (China), Sintra (Portugal), or Studley Royal (United Kingdom), the work of great landscapes designers such as Le Nôtre, von Linné, or "Capability" Brown. Category 3 may also lie outside the scope of this conference, since these are natural areas that have been untouched by human interventions but which possess great spiritual and symbolic significance, such as Tongariro.

There is a number of relict landscapes in the Category Cultural Properties, notably the two industrial landscapes in the UK (Ironbridge and Blaenavon) and the early coffee plantations (*cafetales*) in eastern Cuba. The two English sites represent that country's crucial role as the birthplace of the Industrial Revolution and are conceived as museum reservations. The *cafetales* are almost all swallowed up by the dense Caribbean rain-forest and survive only as archaeological sites.

Included in the Category of Mixed Properties there are the major archaeological sites on the List, which are surrounded by large areas of mountain landscape, some or all of which are being exploited economically for agriculture, stock-raising, or timber production at the present time. Among these are the ancient Andean city of Machu Picchu (Peru), the remarkable rock-cut churches and houses of Göreme (Turkey), the important Palaeolithic site of Atapuerca (Spain), and the great Mayan city of Tikal (Guatemala), which share some of the problems that wholly rural World Heritage sites experience or may expect to experience, notably that of increased tourism pressure following inscription on the List.

The rural living landscapes that are most at risk from tourism following inscription are those, which have not hitherto been seen as tourist destinations. Examples are the exceptional rice-terraces in the Cordillera of central Luzon (Philippines), the remote Sukur traditional settlement in north-eastern Nigeria, where the management is a tribal form of government that is more than two thousand years old, and the remarkable karst landscape of the Viñales Valley in western Cuba with its tobacco plantations using traditional methods of cultivation and treatment. None of these areas is subject to forms of land-use planning and control of the type with which western administrators and managers are familiar. The imposition of a rigid management plan on the western model would be both impracticable and certain to fail to achieve its objects. Traditional and customary management must be utilized, tempered to respond to the requirements of World Heritage Listing.

By contrast the *Jurisdiction* of Saint-Emilion (France), one of the most important producers of Bordeaux wine, is impeccably managed, operating as it does under a form of governance set up eight hundred years ago at a time when Aquitaine was ruled by the English. The Chinese sites are for the most part well managed, partly because of the authoritarian regime currently in power, but in the case of the sacred mountains because of the strength of religious belief that persists among the many hundreds of thousands of pilgrims, who visit them annually.

National Park designation has proved to be beneficial in several cases in Europe. The Cilento and Cinqueterre landscapes in Italy are both managed in this way, with considerable benefit to the protection of the qualities for which they were inscribed on the World Heritage List and for the economic potential in terms of tourism and the revitalization of traditional farming techniques and rural crafts. At Cinqueterre designation as a National Park has resulted in the rehabilitation of some blocks of historic vineyard terraces that had fallen into disuse; it also brought to an abrupt halt a plan to construct an autoroute that would have cut through a fascinating landscape that reflects some two thousand years of history. The excesses of mass tourism development that have devastated much of the littoral of the Bay of Naples and had begun to encroach upon the corniche of the Costiera Amalfitana have also been checked by World Heritage Listing.

The brooding expanses and endless horizons of the Hungarian *puszta* of Hortobágy are similarly managed as a National Park. The Hallstatt-Dachstein Salzkammergut landscape in Austria comes under several forms of overlapping designation, which is understandable given the great variety of scenery and land-use, extending from historic settlements on the lakeside to high Alpine peaks. Southern Öland (Sweden) is similarly not designated as a National Park, but the maintenance of its remarkable landscape of lush farmland and villages of medieval origin, contrasting with the rigours of the central limestone pavement, is assured by comprehensive and effective land-use planning. Of particular interest are the two long river-based cultural landscapes, that of the Wachau, along the Danube

in Austria, and the Loire Valley in France. Both are diversified landscapes of great historic and economic significance, where common protection and development policies have been successfully developed between a number of autonomous local authorities.

In the case of the Pyrénées-Mont Perdu World Heritage site two National Parks, one on either side of the Franco-Spanish frontier, have combined to harmonize their management plans and thereby to ensure the protection and conservation of this exceptional region, where cross-border transhumance has operated for more than a thousand years. It is to be hoped that the Laponian area of northern Sweden, which is also a National Park, will eventually combine with the neighbouring Norwegian part of this area of millennial reindeer transhumance. Another transfrontier World Heritage cultural landscape is the Curonian Spit, that long Baltic sandbank that is shared by Lithuania and the Russian Federation. Both parts of the Spit are National Parks, but their management regimes differ considerably. As a result of inscription in 2000 work is now in progress to harmonize management planning and to have regular exchanges of staff.

5 The vernacular heritage

The World Heritage Committee – and, indeed, most of the States Parties to the Convention – have been slow to recognize the significance of vernacular architecture and settlement and what these represent in terms of human achievement, not by princes and potentates but by simple men and women.

Somewhat surprisingly, the earliest vernacular settlements to be inscribed on the World Heritage List were in Africa – Ashanti traditional buildings in Ghana (1980) and historic Arab settlements at M'Zab in Algeria (1982) and the Ksar of Aït ben Haddou (Morocco). In 1987 the village of Hollokö (Hungary) was added, followed in 1993 by Vlkolinec (Slovakia). Whilst both retain their medieval plan and early buildings intact to a high degree, of even greater interest is perhaps the way in which the medieval field patterns around the villages have survived.

Since that time there have been few inscriptions of vernacular settlements – Holasovice (Czech Republic) and two ancient villages in Southern Anhui (China). There are others that form part of wider cultural landscapes, such as those of Southern Öland, Upper Svaneti (Georgia), the Costiera Amalfitana, or Pyrénées-Mont Perdu. It is to be hoped that the growing number of living cultural landscapes that are complete with the settlements of those who live and work there will impart a new direction to the consideration of vernacular heritage, encouraging a more holistic approach.

6 Gaps in the List

At the present time ICOMOS is developing a series of thematic studies devoted to forms of agriculture. Upland rice cultivation was dealt with on the occasion of the nomination of the Philippines rice-terraces and a major study on historic vineyard landscapes around the world was launched in June 2001 at a meeting in Tokaj (Hungary). Others are planned on staple crops such as wheat and maize and on important economic crops such as coffee, sugar, and tobacco.
One of the most important early forms of farming is that of slash-and-burn or swidden agriculture. However, this is difficult to identify on the ground and is, of course, by its very nature impermanent. However, it is still practised widely in parts of South-East Asia and Oceania such as Indonesia and Papua-New Guinea, and a study will shortly be launched in that region. ICOMOS believes that World Heritage must be interpreted in diachronic terms. The introduction of farming and the domestication of animals was one of the most crucial stages in human cultural development and it is essential that its progress should be recognized by World Heritage designation.

Figure 3. Annual slash-and-burn practice in Koli National Park, Finland. Photo: Metla – Tuomo Saarelainen.

7 Rural tourism and cultural heritage

Tourism presents great opportunities for rural development, but at the same time it can be a grave threat. Socio-economic systems such as that of the Philippines Cordillera, the Viñales Valley, or Sukur are delicately balanced and that balance can be shattered by insensitive intrusions by tourism. There is an ever-present danger of the landscape being disfigured by new roads that do not respect the organically evolved layout of the land, by hotels and restaurants, which draw workers from the land and thereby disrupt the socio-economic structure that gives the landscape its special qualities, or by the conversion of the houses of the traditional owners into holiday homes for city dwellers and tourists. Villages may lose their character and become miniature Disneylands, with vernacular buildings converted into shops selling *Kitsch* souvenirs or flashy bars and restaurants (or, perhaps even worse, artistic colonies!). The risk of killing the goose that lays the golden eggs is enormous.

It is essential that sympathetic tourism policies and plans should worked out in collaboration with local communities. It is unethical insist upon the continuation of a subsistence way of life and deny these communities the possibility of improving their lot economically, but at the same time they should be made aware of the dangers to their communities and to their long-term future of wholesale abandonment to the blandishments of the tourist industry.

References

UNESCO. 1972. Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. In: http://www.unesco.org/whc/nwhc/pages/doc/main.htm (Convention text).

UNESCO. 1977. The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. In: http://www.unesco.org/whc/nwhc/pages/doc/main.htm (Operational Guidelines). Updated in March 1999.

UNESCO. 2001. The World Heritage List. In: http://www.unesco.org/whc/sites/cultural.htm. Updated in 30.11.2000.

Local heritage as a source of development potential in Rural Tourism - British tourists in Finland

Dr. Michael Ireland
College of St. Mark and St. John, England
Mirel52686@aol.com

Abstract

This paper asks the question, 'What is local heritage and how can it remain distinctive in the face of globalisation?' It is argued that the retention of localness in a global tourism market is essential to sustain rural tourism. The full development potential of rural tourism will only be realised if local people are empowered to manage their own affairs. The management of cultural and natural resources by local entrepreneurs is an essential prerequisite for the development of rural tourism.

Finland has become and important centre for those interested in the development of nature tourism. Using examples from Northern Lapland and Karelia the paper demonstrates how the British tourist can learn from the experience of Finland. Lessons can be learned on how to sustain rural regions by offering opportunities to increase personal well being to the tourists'. The "British Tourist" is used in this context as a metaphor for English speaking travellers, tourists, students and academics, who come to Finland to experience a form of tourism development, which contrasts with that in their own country.

Keywords: Local Heritage, globalisation, rural tourism, Karelia, Finland.

1 Introduction

The concepts used in this paper are contested in their meaning and value as heuristic tools that can be used to shed light of the development potential of rural tourism. The concepts of local heritage, globalisation, development and rural tourism will be critically reviewed. With the aim of addressing the question, 'What potential does local heritage have for simulating rural development? Before this question and related issues can be addressed it is essential that some explanation is given to what is meant in this paper by the term 'British Tourist'. British tourist is being used here in a metaphorical sense to symbolise a particular type of visitor to Finland in the last decade. In this period British travellers, who are both tourists and academics have showed increasing interest in Finland. They are what Cohen (1974) has termed 'partial tourists', who are also students of tourism as an academic subject.

What are the defining characteristics of these 'tourists'? There are three broadly defined characteristics. Firstly they are carriers of the 'seeds of globalisation' because of their language, English. Secondly, they have what Butcher (2001) has described a 'distinctly anthropological view of culture'. Finally, tourism studies acts as what Selwyn (2001) has called an illuminating prism' for the 'British Tourist'. When these characteristics are brought together they have seen Finnish tourism development differently. The metaphor of the prism helps explain what I mean. A prism has the ability to disperse light or change its direction. The result is a prismatic spectrum of colours. For example concepts common to Finnish academics such as *elämys* have been taken by the British tourists' it their academic roles as valuable tools for understanding the emotional experience of tourism globally (Ireland and Kivi 1997). This prismatic approach, which allows us to see cultural difference as a way of examining conceptual and empirical problems, is the underlying theme of this paper, which has its focus on local heritage and rural tourism.

2 What is Local Heritage?

Local heritage is not history, tradition or culture, but a combination of all three. Local heritage not only embodies the past but also has a market value (Teo & Yeah 1997). The question that arises is who owns local heritage? And can local heritage only be defined in terms of the market place? To answer these questions we need to understand how Finland came to claim its heritage.

These questions demand that we briefly examine the history of Finnish traditions and culture identity. Finnish local heritage is derived from Karelia, which in itself is an unstable concept of place (Sihvo 1999). Sihvo makes

reference not only to the disputed territory of Karelia, which has been subject to border changes since 1332 (Treaty of Pähkinäsaari) but also virtual Karelia, which is a linguistic community of approximately two million people.

Three important stages in Finnish nation building occurred and the beginning of the 19th century. These were the 'codification of the Finnish dialects into a standard language, the creation of a literary culture in the Finnish language and quest to discover the origins of the Finns as a people' (Sihvo 1999). Sihvo argues that 'Karelia came to be perceived as the store house of traditions and values of a former Finnish *Golden Age*'. The perception came about by the combining of two elements fundamental to the concept of local heritage, history and oral tradition.

However, local heritage or national identity is unlikely to be created by the mere act of collecting local histories and folk stories. There has to be some unifying factor. For example in Britain, the English county of Cornwall has repeatedly tried to assert its identity as a *Nation* with varying degrees of success (Ireland 1998). Among the reasons for this lack of success in building a Cornish Nation are the lack of a living spoken language and the fragmented nature of the local histories that have been collected. The Finns have been more successful than the Cornish Celts.

Lönnrot (1835) succeeded in unifying history and oral tradition in the volumes of the *Kalevala.* The *Kalevala* provides a platform on which to base a modern heritage industry. Sihvo (1999) argues that in the late 20th century there has been a growth in what he calls 'Karelia nostalgia'. This raises an important question for those interested in rural tourism development. To what extent does Karelia nostalgia help to drive local heritage as a development tool?

Local heritage as we have identified it is a multi – dimensional concept based on the combination of history and oral tradition. Whilst we might be in general agreement that history can be either written records of past events or oral accounts. It is more problematic to agree about what is tradition, which is an important element in local heritage.

Nordic researchers have engaged in considerable debate about the value of the concept of tradition in *Studia Fennica* in 1983. Within the Nordic academic community two schools of thought have been identified, the Folklorist and Ethnologists. Daun cited in Honko (1983) points to two ways of seeing tradition. Firstly, as enabling researchers 'to designate phenomena handed down from one generation to another'. And secondly, 'tradition can be seen as a analytical tool for increasing our understanding'.

In contrast the Folklorist use 'tradition in the sense of culture' (Honko 1983). In this way it is possible to see the closeness to the Karelia nostalgia identified by Sihvo. Tradition refers to cultural continuity. The poems in the *Kalevala* were drawn from Karelia to signify the cultural continuity of the Finns. However, there are subtle but important differences in the two concepts. 'All tradition is culture, but not all culture is tradition (Velure cited in Honko 1983).

It is now possible to see why it was argued at the beginning of this section

that local heritage is not history, tradition or culture, but a combination of all three. Local heritage is being used today to develop a touristic product and above all motivate tourists' to visit Finland. Local heritage has elements of the truth about Finnish history and culture (material and social) that are presented to tourists at heritage centres, e.g. Carelicum, Joensuu or Ukko on Koli. However, local heritage can be presented in such a way as to emphasis or obscure reality. In other words local heritage can involve the creation of special myths and used to support actions.

For example, situations can be exaggerated to bring about particular polices. Currently there is some discussion about the threat to whales and whaling communities. In Northern Norway the local cultures of whaling communities is under threat of extinction because of international pressure groups, who wish to ban whaling (Ris 1993).

Local heritage comprises of historical, cultural, traditional and social facts about people and their environments. It is however, more that a collection of facts to act as mere apt illustrations of a peoples culture. Local heritage is the process by which facts are arranged and presented to achieve particular social and economic development goals. In adopting this position it will be possible to see how local heritage can be a distinctive and potent force for development in the face of globalisation.

3 How can local heritage remain distinctive in the face of globalisation?

Globalisation is by its very nature a dynamic concept, influenced by difference intellectual schools of thought. Whatever, definition we adopt most would agree with Beck (2000) that, 'The current scare – word 'globalisation' seemingly unavoidable in any public statement, points not to and end of politics but to its escape from the categories of the Nation state…'

Tourism is one form of social and economic behaviour that aids globalisation by redefining and breaking down cultural and political boundaries through travel. Nevertheless, it is the very tourists' engaged in travel that have a vested interest in retaining something, which they can define as local in the tourist product. Filipic and Roic (2000) argues that, 'Globalisation and localisation are two sides to the same process'.

What is local has also been redefined. For example the European Union has brought communities closer together through the acknowledgement that they share common problems of development, such as peripherality. Filipic and Roic (2000) make this point; 'today the local is what was formerly the national or even regional'.

In a global community, where we share a common business and academic language, English, distinctiveness expressed through local heritage is essential to national tourism industries. Local heritage as it has been defined here offers the tourists a blend of history and commercialism. Whatever, is constituency local heritage must take the tourists away from their everyday world to experience 'the other of a world apart' (Crouch 1994).

This otherness is what Finland offers the British tourist (as defined). Finland is different from the other Nordic countries, because of its cultural and geographical proximity to the East. This is not a difference confined to a '*Karelian nostalgia'* or '*Finnish Golden Age'*. This is the experience of local heritage drawn in part from contemporary culture and partly from the past. The sub – title of the paper ' the British Tourist in Finland' invites a brief ethnographic example of contemporary local heritage.

Some time ago (c.1998) I was in a Finnish restaurant on the eastern banks of the river *Kemijoki*, in Rovaniemi. My Finnish hosts, Professor Antti Haahti and Dr. Seppo Aho from the University of Lapland had taken me for a meal as part of my last evening in Finland. To my surprise the venue held a karaoke evening. Listening to a female singer I got the distinct feeling of cultural *otherness*. Although everyone seemed to be able to speak English, and some did, the experience was not of Anglo – American popular culture, nor even Scandinavian, but something a world apart. In the singers voice and demeanour one could sense she embodied the essence of local heritage as defined in this paper. The *elämys* experience has remained with me as a distinctive manifestation of local heritage. In reading for this paper I became aware that my experience was an indicator of the way Finland has retained its local heritage in the face of globalisation. This point has been well made by Lehtonen (1993) who said,

> *'The truly unique character of our (Finnish) heritage is not apparent from isolated phenomena or curiosities, but still to be found in the way old local traditions have found their place among a constant stream of international innovations'.*

Lehtonen's observations are evident in my example. Karaoke is an innovation from Japan. The songs are rooted in the local heritage of Finland.

Globalisation need not be a threat local heritage, but a stimulus to different way of expression. Local heritage is the dynamic cultural force. The question has to be asked how can it help sustain rural communities?

4 Retaining localness to sustain rural tourism

Finland is well advanced in the development of rural tourism. The Government has set up a Rural Policy Committee that acts as an umbrella organisation for the Rural Tourism Group. It is important to appreciate the particular characteristics of rural tourism and it relationship to localness.

There is general agreement among writers (Aronsson 1994, Kiss 2001 and Lane 1994) that rural tourism is a multi – faceted concept of which a least one dimension draws on notions of a local community in which tourists can be based.

Aronsson (1994) shows the complexities of these places were tourists and the rural community meet. Aronsson outlines six types of meeting place. Three in particular give the special feeling of localness that motivates tourists to visit rural Finland. He defines the meeting place as somewhere where 'the encounter between the tourist and the local environment can take place'.

The first of the three that have relevance to this paper is the 'authentic meeting place' where host and guests encounters are grounded in 'local culture and tradition' (Aronsson 1994). In Karelia, both Finnish and Russian, this experience of localness in rural tourism maybe found in the villages of Viena Karelia and in the lake settlements around Lake Pielinen.

A contrasting meeting place is the 'pseudo – authentic'. Aronsson gives the example of museums that are engaged in cultural reconstruction. It is extremely easy to be critical of attempts by the *Siida* and *Carelicum* to represent localness and rurality through their exhibits. However, ethnographic fieldwork has shown that the staff managing these centres are extremely committed to providing the tourist with a 'near authentic' awareness of Sami and / or Karelian cultural identity as is possible using archive material.

Finally, nature is presented as a meeting place, defined as a 'limited area, which provides the tourists with an experience of nature' (Aronsson 1994). Finland provides the tourist with numerous protected areas managed by the Forest and Park Service and Finnish Forest Research Institute (Metsähallitus 1999). The value of these protected areas is that there is the potential to bring the tourists close to the local traditions of Finland. For example I have experienced 'harvesting swidden turnips' grown in a plot of ground cleared by slash and burn in Koli National Park.

At each meeting place the tourist has had the opportunity to experience rurality as part of local heritage. Lane (1994) sees rurality as the 'central and unique selling point to sustain rural tourism. By introducing the tourists to the traditional social structure, land use and issues of identity and heritage.

It is important to consider, why localness is important at all? Localness expressed through rural tourism is something that Governments and planning

Figure 1. Local traditions in Koli National Park include harvesting swidden turnips grown in a slash and burn areas. Photo: Metla-Jorma Siitonen.

authorities wish to retain in the face of increasing globalisation. Localness can be used as a device to sustain the identity of the Nation state as well as local economies. Debates over the recent foot and mouth crisis in Britain demonstrate that it is the countryside that defines Britain to tourists. The cull of sheep in the Brecons National Park has been described by the Chief Executive as a tragedy. 'It will be like the end of a family tree' (Daily Telegraph 2001). This example from Britain shows how local farming practice, tourism and heritage are woven together to sustain the rural economy.

5 Local management of cultural and natural resources

The management of rural tourism and the resources available in the local economy is much advanced in Finland than in Britain Other E.U countries can learn from the Finnish experience of rural tourism development.

Kiss (2001) has already undertaken some comparative work between

rural tourism development in Finland and Hungary. Kiss asks the question, what is rural tourism supposed to achieve. Three goals are identified; to provide economic growth, and maintain local culture and heritage. The protection of natural resources is seen as essential. Kiss discusses the demand side of rural tourism in Finland, saying that tourists' want to see, 'real people and authentic nature'. The significance of this comment can be generalised to Britain. For example a recent debate on *BBC Radio 4* (Any Questions Programme, Friday 27th July 2001) raised the issue of the rural economic crisis in Britain. One of the Panellists put forward the view that there was a conspiracy to use the foot and mouth crisis to reduce the number of farmers. Farmers' will be replaced by 'New Labour clones' wearing inauthentic smocks (a traditional form of dress not worn in the countryside anymore). What this show is that a deep cynicism to Government policy on the countryside. The situation appears to be much more positive in Finland.

The Finnish Government has a rural tourism-working group with five main areas on which to focus. These are: the creation of a draft national rural tourism strategy and operational programme; to collate statistical data on rural tourism; to put in place quality training programmes; create a national reservation system for rural tourism products, and finally market rural tourism (www.mmm.fi).

What is particularly interesting in this summary of rural tourism policy priorities in Finland is the importance given to 'the principle of responsible tourism' and the commitment to training professionals in rural tourism to degree level.

In Karelia, Komppula (2000) has expert knowledge of the problems of managing rural tourism. In a recent paper Komppula makes some interesting points about the origins and management of rural tourism. She notes that, 'three quarters of the 3,600 rural tourism enterprises had originally been farms and that it is common to find rural and nature tourism run by part time entrepreneurs and that the industry still lacks professionalism'.

The policy and network approaches to rural tourism development need to be linked to the historical and cultural themes advanced in the paper around notions of Finnish identity. Kneafsey (2000) provides a bridge between the empirical and conceptual, through the idea of *cultural economy*. Cultural economy is defined as 'the territory, its cultural system and network of actors that construct a set of resources to be employed in pursuit of the interest of the territory' (Ray 1998 cited in Kneafsey 2000).

This concept of cultural economy is particularly applicable to Finland. It enables us to draw agencies, actors, history and cultural traditions together, showing the dynamic and constantly changing relationship between them.

Kneafsey's concern is the commoditisation of local resources in peripheral regions of the European Union (Western Ireland and Brittany). The argument put forward is that culture and places are changed to fit tourists' demands. As this process takes place there is a change in the relationship between historical social relations and newer forms of relationship, brought about through the restructuring of the countryside.

The question which arises of interest here, is to what extent will the initative of agencies and actors involved in the development of Finnish rural tourism increase the commoditisation of rural communities, beyond a point which is acceptable to local people and tourists alike? The answer to this question is an area for future research. However, much depends on the attitude of the entrepreneurs and tourism educators to localness.

Kneafsey (2000) makes an important point in this context. She says, 'the extent to which tourism is welcomed by inhabitants is determined by the unique way in which older and newer social relations interact'.

It is important to understand the management of cultural and natural resources at a local level. This concern was expressed by Crick (1989), who lamented the lack of a local voice in the study of the impact of tourism. What is needed is a more qualitative and ethnographic approach to tourism development in Finland. Recently my own fieldwork in Eastern Finland (Imatra) has adopted this approach. Whitby–Coles (2001) has also undertaken ethnographic fieldwork in Inari, Lapland. Among the Finnish academics the work of Saarinen (2000) warrants special note.

This approach to research will help bridge the gap that appears to exist between local need and market demands. The penultimate section of the paper the continued commitment to the commoditisation of rurality is rejected in favour of fulfilling tourists' demands through meeting their experiential and spiritual needs.

6 Local heritage and rural tourism: their potential for personal well-being

Tourism studies text emphasis the consumptive nature of tourism as an industry by tourist at their destinations. Notwithstanding virtual reality experiences, the tourist has to relocate from their home environment to a new centre. Cohen (1979) points out these new centres may comprise of spiritual and emotional elements as well a nature. Cohen's paper remains at the conceptual and does not establish that a change in spiritual well being does take place in the tourist.

Throne (2000) tries to demonstrate the relationship between everyday life and leisure activities, by investigating Scandinavian tourists propensity to engage in cultural tourism. The study shows that education is the explanatory variable in understanding, which tourists are likely to participate in cultural tourism. For professional persons visits to museums and ancient sites might be an extension of their working life. This finding would certainly seem to be true of the 'British Tourist' in Finland.

Throne (2000) appears to omit from the analysis the emotional and spiritual

benefits accrued by the cultural tourists. This problem is examined by Heintzman (2000), who looks at the relationship between spiritual well being and leisure. The findings of this study could have important benefits for the development of rural tourism in heritage sites. Heintzman recognises the problem of defining spiritual well being. Notwithstanding this conceptual difficulty there are important elements in which can be recognised and applied to Finnish rural tourism. At the centre of the concept is emotional well being, operationalised as 'experiencing oneness with nature and beauty and a sense of connectedness with others (Heintzman 2000).

Local heritage as experienced in rural Finland and Karelia in particular represents this *elämys* experience for many tourists. From the analysis of transcripts eleven themes have been identified as having either positive or negative links to spiritual well being. It is beyond the scope of this paper to critically review each theme. Three have been selected because of their relevance to the local heritage experience offered in Karelia.

Nature settings were reported by all respondents as conducive to spiritual well being and life giving. The latter finding is interesting because 'life giving' expresses in English the concept of *elämä* in Finnish, or life. Settings associated with personal or human history were also beneficial to spiritual well being. Karelia embodies this theme for many tourists', either as visitors their former homeland 'across the border' in Russian Karelia or on literary tours to the places which inspired Lönnrot to write the *Kalevala.* Finally, settings which offered quiet, solitude and silence are seen as important to spiritual well being. This quality is of course the hallmark of Finnish rural tourism. However, these qualities should not lead to isolation, solitude needs to be balanced with a sense of community. Kiss (2001) makes a similar point with reference to Hungarian rural tourism.

At its most fundamental we have focused on a 'new product' to be included in the marketing strategy of the Finnish Rural Tourism Working Group. More importantly we have raised questions about the ability of rural tourism to act as a regenerative force for personal and spiritual well being in a global economy where we appear to be increasingly alienated from nature and local heritage.

7 Conclusion

This paper has addressed the question, 'What potential does local heritage have for stimulating rural tourism?' The answer to the question has taken an unusual perspective, with the British tourist used here as a metaphor for the academic traveller to Finland, who sees its history, traditions and nature through a prism. This has led the writer to look at Finland and Karelia in particular, using a variety of concepts, from local heritage to *elämys*.

The tension between globalisation and localness has been explored, with conclusions that could have a positive impact on the development of rural tourism in Finland. A response to the social consequences of globalisation, which can be taken by the tourist industry, is to enable tourists' experience that can bring about personal well being. The paper has shown that this regenerative experience is possible, using the 'British tourist' as an example.

At an empirical level, Finland has a wealth of cultural resources that can provide meeting places for spiritual regeneration. Those interested promoting this aspect of a holiday in Finland could make better use of the ethnographic research, which captures tourists' experience. The anthropological insight that the 'British tourist' brings to Finland could be well used for the responsible development of rural tourism in Finland.

References

Aronsson, L. 1994. Sustainable tourism systems: the example of sustainable rural tourism in Sweden. Journal of Sustainable Tourism 2(182): 77–92.

Beck, U. 2000. What is Globalisation. Polity Press, London P1.

Butcher, J. 2001. The New Tourist as Anthropologist. In: Toivonen, T. & Honkanen, A. (eds). 2001. North – South: Contrast and Connections in Global Tourism, Proceedings of 7th ATLAS International Conference. Joensuu. pp 160-168.

Cohen, E. 1974. Who is a tourist: a conceptual clarification. Sociological Review 22: 527–555.

Cohen, E. 1979. A phenomenology of tourist experience. Sociology 13: 179–201.

Crouch, D. 1994. Home, Escape and Identity: Rural cultures and sustainable tourism. Journal of Sustainable Tourism 2(182): 93–101.

Daily Telegraph. 2001. Brecons cull "could wipe out entire flock.". Friday July 27th, pp15.

Filipic, P. & Roic, Z. 2000. Toward the theory of Globalisation process. In: Tourism (Special Issue – Tourism and Globalisation) 48(2): 105–118. Institute for Tourism, Zagreb, Croatia..

Kiss, K. 2001. The marketability of Hungarian Rural Tourism in Finland – opportunities and restrictions. In: Toivonen, T and Honkanen, A. (eds). 2001. North – South: Contrast and Connections in Global Tourism, Proceedings of 7th ATLAS International Conference. Joensuu. pp 324-332.

Kneafsey, M. 2000. Tourism, place identities and social relations in the European Rural Periphery. Urban and Regional Studies 7(1): 35–50.

Komppula, R. 2000. Planning and managing the nature tourism for sustainability at rural destination in Finland – some entrepreneurial aspects' In: Lovén, L. (Ed.). 2000. Responsible Nature Tourism, Finnish Forest Research Institute, Research papers 792: 77–93.

Heintzman, P. 2000. Leisure and spiritual well – being relationship: a qualitative study. In: Loisir et Societo 23(1): 41–69.

Honko, L. et. al. 1983. On the Analytical Value of the Concept if Tradition. In: Trends in Nordic Tradition Research. Studia Fennica 27: 231–249. Finnish Literary Society, Helsinki.

Ireland, M. 1998. Cornishness Conflict, and Tourism development. In: Robinson, M. & Boniface, P. 1998. Tourism and Conflict. CAB International, Oxford.

Ireland, M. & Kivi E. 1997. Elämys – Tourism as an Emotional Experience. Peripheral Areas Tourism – International Tourism Research Centre Conference. Bornholm, Denmark, Sept 1997. Unpublished conference paper pp. 1 –19.

Lane, B. 1994. What is Rural Tourism? Journal of Sustainable Tourism 2(182): 7–12.

Lehtonen, J.U. 1993. Finnish Folklore. http://virtual.finland.fi/finfo/English/folkleng.html

Lönnrot, E. 1835. Kalevala.

Ris, M. 1993. Conflicting cultural values: Whale tourism in Northern Norway. Arctic 46(2): 156–163. June 1993.

Saarinen, J. 2000. Snapshots of the history of nature based tourism in Finland. In: Lovén, L. (ed.). 2000. Responsible Nature Tourism. Finnish Forest Research Institute, Research papers 792: 95–105.

Selwyn, T. 2001. North and South in the Mediterranean: Some anthropological reflections. Plenary Session at 7th ATLAS International Conference, Savonlinna, Fin land. (Unpublished conference address).

Sihvo, H. 1999. Karelia: a source of Finnish National History. In: Branch, M. (ed.). 1999. National History and Identity. Studia Fennica Ethnologica 6: 181–201. Finnish Literary Society, Helsinki.

Throne, C. 2000. Everyday life and cultural tourism in Scandinavia: Examining the spill over hypothesis. Loisir et Societe 23(1): 217–234.

Teo, P & Yeah, B. S. A. 1997. Remaking Local Heritage for Tourism. Annals of Tourism Research 24(1): 192–213.

Whitby–Coles, C. 2001. Obliviously Exploring the Arctic: An exploration into the tourist experience and the development of tourism in the Inarijärvi region of Finnish Lapland. In: Growth in Travel and Tourism, TRRA European Conference, Kiruna, Sweden (publish on CD disc).

www.mmm.fi/maasmatk/enggroup.htm

Cultural heritage of the Giant Mountains – a sustainable performance of traditions or a museum show?

Hana Petrikova
Man and Krkonoše, Vrchlabi, Czechia
hana.petrikova@krnap.cz

Abstract

The paper describes the historical roots and development of specific cultural values and folk traditions in the Giant Mountains, Czechia. It deals with the problem of preserving and maintaining the cultural heritage at present. Specific features of the region are indicated and implementation of some projects and activities to revive them is mentioned; restoration of an abandoned village, management of mountain meadows, preservation of old local strains of fruit trees, restoration of small monuments and promotion of crafts, arts and folk traditions.

A variety of institutions, groups and individuals is involved in heritage conservation including the National Park Administration, museums, archives, NGOs, communities and folk groups.

Keywords: Cultural values, landscape, sustainable, rural tourism.

1 The problem of sustainable rural tourism

Landscape throughout Europe have evolved over many centuries as a result of human use of and interaction with the natural environment. During the last decades however the rate of change due to man's intervention has accelerated. Rural areas are often now viewed as places to be economically exploited, which leads to significant environmental changes both to the natural environment and the cultural heritage.

The awareness of the importance of the heritage of cultural traditions and styles of living is raising significantly recently. There is a growing understanding that the natural and cultural environment represent sources both for our material living and aesthetic and spiritual values.

In a protected area, the challenge is to develop an integrated approach, which not only recognises and protect the valuable natural ecosystems but also supports the traditional cultural activities and features unique to the area.

The activities to support and promote the cultural heritage of the Giant Mountains are pursued and pushed forward by different institutions, organisations and groups. An integrated investigation of these activities identifying the level of involvement and interest of local residents is needed to give a better overview of the potential in this field. At the same time continuity of the cultural heritage should be secured by appropriate organisations, both to enhance the value and attractiveness of our environment and indirectly to improve the economic aspect.

2 The Giant Mountains

The Giant Mountains (the Krkonoše in Czech), the highest massif of the Sudetes mountain system, stretch across the Czech and Polish national borders (Figure 1). National parks were established on both the sides of the mountains and the area has been declared a bilateral biosphere reserve within the UNESCO Man and Biosphere Programme. The area of the Czech Giant Mts. National Park and the biosphere reserve covers 55 000 hectares. It includes 29 towns and villages inhabited by 27 000 people.

The Giant Mountains are a frontier area of outstanding natural and cultural values. They are known for their high altitude and for their extreme biodiversity in four altitude belts, from sub-mountain to alpine. They constitute a kind of ecological island of arctic and alpine ecosystems, whose counterparts are found in the southern Alps, north and north-west Scandinavia and even in the British Isles. Because of its unique natural richness, beautiful landscape, easy accessibility and wide range of tourist and recreational facilities, this is one of the most visited national parks in Europe (over 7 million visitors annually).

Figure 1. Location of the Giant Mountains area in Czech Republic, Europe.

3 The socio-cultural development

The Giant Mountains have been under different cultural influences since the 14th century. Together with Czech inhabitants a significant German minority was settled here for generations. After World War II, the German population was expelled. The result was a break of the ethno-cultural continuity associated with a loss of some management practices and traditional landscape features. The newcomers had no tradition or experience of agriculture and landscape management, and were mostly engaged in leisure activities. The year 1945 therefore marked a major turning point in the history of the region.

Today, there are numerous mountain meadows, a dense network of holiday chalets and a significant sports and tourism infrastructure. Tourism provides a livelihood for the region but represents a threat to the fragile ecosystem.

4 The traditional sources of living

The colonisation of the Giant Mts. region is estimated to the 13 - 14 century. The main motivation of the man to penetrate to the Giant Mountains was since the early Medieval Ages the use of mineral resources: gold, silver, precious stones and iron ores. The development of *mining* and *glass works* in the Medieval times was dependent on sufficient *timber supply* – thus only during four decades forest stands of the eastern part of the mountains were cut down and floated down the streams in the 16th century. The culmination period of the use of natural resources of the Czech highest mountains is depicted on the oldest picture map of the Giant Mountains elaborated about 1575 (Figure 2). In the picture map the painter entered 430 local names that represent the oldest layer of the names of the Giant Mts. at all.

Figure 2. The map of Giant Mts. from the year 1575 is animated with tens of scenes mostly of the work of miners and woodcutters.

In the 2nd half of the 16 century new settlers were coming to the Giant Mts. – *woodcutters* and workers from Kartnen, Tirol and Steiermarkt *floating logs* down the stream. Some of these colonists that came from their country to find a better living settled on the deforested slopes of the upper reaches of the Elbe river. Extensive *breeding of cattle and goats* was a part of their lives, which gave bases for the typical mountain chalet farming. At the beginning of the 19th century the estimated number of chalets were 330 with 2732 inhabitants breeding 1500 pieces of cattle. The destructive consequences of the cattle grazing in forest areas were recognised at that time and the landowners started to keep the farming down.

The folk of Krkonoše was gradually settling the valleys and slopes of the mountains from the 16th to 19th century creating its characteristic way of life. The archaic features of that lifestyle survived until the forced displacement of the German inhabitants after the end of the 2nd World War. The mountain chalets used to provide market with two superb products – *mountain butter* and various kinds of *cheese* including goat cheese and special herb cheese that were exported to Bohemia and Silesia but also to Poland and Russia.
Cattle and goat breeding as the main source of living was accompanied with a whole range of crafts and works improving the not easy living of mountain people.

Processing of linen and *weaving* kept people in the valleys busy especially in winter. Another typical home manufacturing was *glass-blowing* and making *glass bijouterie.*

5 Mountain dwellings

The mountain dwellings were built of wood with an underpinning of stone. The walls were made of horizontally laid thick prism logs. The gaps between the logs were filled with moss and matchwood, overlaid with clay and whitewashed. The windward side used to be sometimes covered with shingles. The chalets were usually built on slopes, which enabled easy access to the loft where the hay was stored. The gabled roof was steep to avoid the pressure of snow. The dwelling part formed one entity with the farm unit (cowshed, barn). The walls at the entrance were protected against hard winter with neatly piled up cut timber. The oldest still existing chalet is the *Lucni bouda* built about 1623. It has been rebuilt and burnt down several times like many other mountain chalets in the Giant Mts. in the course of time.

Tourism brought to the owners and inhabitants of the mountain chalets new opportunities for their living and sources of income. The chalets built originally for summer or permanent farming were rebuilt for the all-year-round tourist use

and changed in lodging houses, restaurants and hotels often of luxury furnishing. Today the mountain chalets are results of historical adaptations to new functions and the way of life of their owners.

6 Development of modern tourism

The development of modern tourism in Krkonoše was preceded by *expeditions of scientists and scholars* for cognition of the mountains since the 16th century. These left us very valuable reports on natural and social conditions of the mountains. Intimate specialists of the mountain nature used to be also *collectors of herbs* searching for materials for the analyst – producers of medicinal salves and elixirs. Herbalists used to visit even the most inaccessible parts of the Giant Mts. Thanks to them, fairy tales on Krakonos, the ruler of the mountains, were spread, (taken down and published by a Leipzig bachelor Praetorius in 1662). The Giant Mts. have become to be known in a large part of Europe.

New stimulus to the growth of mountain tours brought religious events – consecration of a chapel on the highest Czech mount Snezka in 1681 and the sources of the Elbe river three years later.

If all the previous stages of colonisation of the Giant Mts. represented a direct exploitation of material sources of the mountains, tourism has enlarged their significance with quite a new element, which was a manifestation of the economic boom of the townsmen.

The incentives for the raise of tourism were purely spiritual, values promoted by the Enlightenment and Romanticism. Thus since the end of the 18th century an era of adventurous, idyllic and romantic penetration of the man in the mountains after new sensations and experience has started.

Among the not then numerous tourists, Czech and German *painters* were coming to Krkonoše to picture the mountain landscape according to the ideals of classicism and romanticism. At the same time a number of guidebooks were published informing in details about the beauties of the mountains and opportunities to their exploration.

From the 2nd half of the 19 century, tourism influenced also the changes and development of the main Krkonoše settlements, former agricultural- industrial and timber villages, to centres of tourism. The development of winter tourism started with first trips on sledges in the twenties of the 19th century (Figure 3). This sport was replaced by skiing in the nineties of 19th century. Since then the tourism has become not only the most important economic factor influencing the further development of Krkonoše, but also the factor threatening their natural environment.

Figure 3. Giant Mountains inspired artists and tourists.

7 Field activities to preserve the cultural heritage

Restoration of the abandoned village

The remains of the village Sklenarovice are situated in the altitude between 600 – 920 m a.s.l. It was settled down until the end of World War II, and the non-forest land was used as meadows and pastures. The displacement of the original German inhabitants led to the end of traditional ways of management and consequently to the end of the whole community. The valley and the biodiversity of meadows is endangered by intensive spreading of forest

A project was started in 1999 to revive the meadows with help of introducing of cattle and management. Remains of wells used in the past for milk storage and some ruins of monuments have been restored, too. The project is co-ordinated by the national park in co-operation with a local NGO and a farm.

Management of mountain meadows

A specialised alpine meadow ecosystem has evolved due to human activities continuing for centuries. A come-back of the traditional management of the mountain meadows cannot be expected in the Giant Mountains in near future due to a low interest of people in laborious mountain farming.

Residents on some mountain chalets use to buy young cattle in spring that graze on pastures until autumn. With arrival of rough winter weather, the animals are sold again to lowlands. This way of farming is advantageous for mountain people for several reasons:

* It brings profit from the sale of the animals that put on weight during the pasture season;
* It minimises costs for maintaining of meadows;
* It allows the farmers to apply for state subsidies for grazing and maintenance of the landscape – these subsidies will probably become the main source of mountain farming in future;
* The question what to do with the biomass is being solved effectively;
* The grazing cattle provide attraction for tourists.

The Krkonoše national park has established permanent monitoring plots to study the influence of grazing on the vegetation structure in different altitudes of 765 m, 970 m, and 1200 m a.s.l. (Figure 4). Studied treatments are: grazed meadow, hay (mown) meadow, and meadow without any interference.

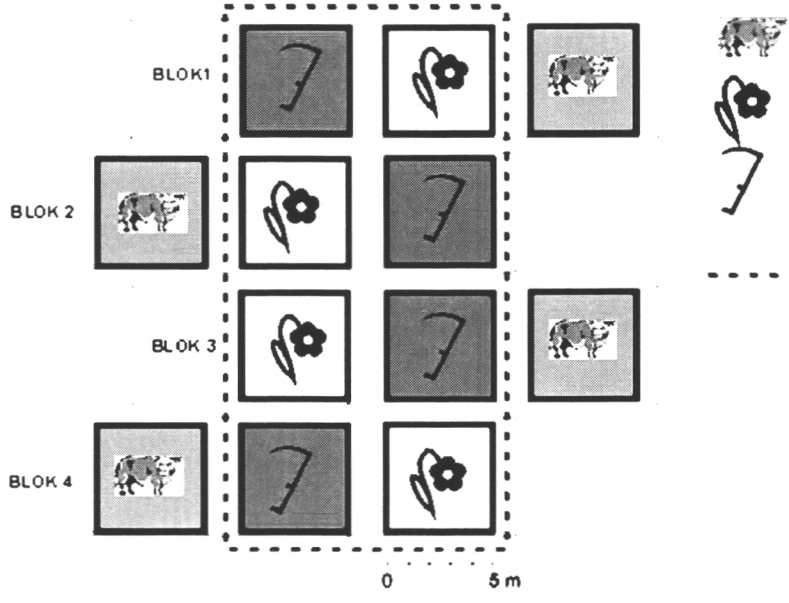

Figure 4. Spatial arrangement of monitoring plots for meadow management.

Preservation of old local strains of fruit trees

Fruit trees, like apple and cherry trees, used to create an integral part of landscape around the mountain settlements. Preservation of old local strains of fruit trees is today a co-operational project of the national park, a research institute and local people.

Due to changes in land management, the old local cultivated tree strains as well as wild fruit trees are quickly disappearing from the landscape. To register, save and preserve these valuable genetic sources, a project was started 6 years ago by the national park in co-operation with a research institute and local residents cultivating the trees. A gradual inventory of fruit trees in the Giant Mts. has been carried out both in gardens, on the places of long-time abandoned settlements and in the landscape. A special attention was focused to frost-resistant specimens. Selected trees are preserved in situ and grafts are collected. At present a gene-pool orchard is being prepared within the area of the national park, in a monastic garden. This place appears to be exceptionally suitable for the purpose of this project for as the garden used to be a grafting orchard in the last centuries.

Restoration of neglected monuments

The aim of the project is to draw public attention to neglected monuments in landscape by publicising information in mass media, and in particular to give local people chance to be involved in the restoration. Project is co-ordinated by a local NGO involving volunteers, enterprises and business. Several activities have been realised within the project like:

* restoration of a chapel with help of local volunteer and sponsors;
* a photo exhibition of both the amateur and professional photos of neglected monuments based on a public call published in regional media;
* photo and map documentation of neglected monuments in the Krkonoše landscape with description of the state of the state of the individual objects and
* informal meeting with participation of representatives of local communities and NGO´s.

At present a picture online database of neglected monuments of the Giant Mts. is under preparation.

The state of arts, crafts and Heritage Museums

A large part of the material and spiritual heritage of our past would disappear without the long tradition of museums and the great diligence of museum workers, collaborators and collectors. The regional treasure of arts and crafts is well documented by a network of museums, archives and exhibitions. These are managed by the national park, by communities or other institutions. They maintain and display collections, organise exhibitions, performance shows and folk fairs with dances and songs.

There are regular events like summer demonstrations of old crafts production, summer courses of crafts etc. Also there is a growing interest in these activities but still the traditional folk production cannot compete with a mass-production of indifferent souvenirs often of tasteless design or kitsch. The Giant Mts. of weavers and pearl-makers has changed during the last fifty years into the mountains of mass tourism. What we can do more about cultural heritage is not only to capture the past in museum collections or conserve the old mountain chalets, but try to find the mutual relation between the man and the landscape. Establishment of harmonic relation with the nature based on the rich experience of our ancestors is desirable to keep the life in the mountains sustainable.

Opportunities for promotion of folk traditions

Next to the courses of old crafts, performances, exhibits and fairs, further opportunities how to promote local folk traditions and make the local particularities more visible are found on a better co-operation of museums with tourist services. The information centres, hotels, restaurants and shops can gain from the treasures maintained in the museums; authentic decoration of rooms, offer of special local meals and food products, attractive folk costume of the staff... Folk music groups, narrators and writer and theatres using local dialect should also be given a higher recognition to as they maintain and keep performing the cultural values of the past.

Krakonoš – the ruler of the mountains

All the stories about the Giant Mts. (Krkonoše) are connected with the main mythological character, "Krakonos". He has ruled in the mountains since the 15th century. There are several appearances of Krakonos pictured out by different witnesses of different places and times (Figure 5). He is by most described as a tall man dressed as an old gamekeeper with a long beard, smoking

a pipe. This ghost of the Giant Mountains embodies the mysterious and cruel natural elements. He is an inconsistent creature, once helping, another time punishing people or making jokes on them.

In modern times, our man of the mountains, Giant Krakonos, must not miss in any folk feast or local fairs. He closes the ski season on the slopes at the beginning of spring. Even the Krakonos´ political party has been established.

8 Conclusions

Our cultural heritage represents a large part of our collective memory and wisdom. Cultural heritage provides "roots" for modern people, a sense of place, a link with the past, a storehouse of ideas, a vital source of culture and spiritual creativity. It contains a massive inherited "capital" of human effort, which may be ignored or wasted or we may chose to use it and adapt it to our ultimate benefit.

Given to the inter-relationships, which exist between the man and the environment, it is therefore not enough to simply protect the area. Attention must be given to encouraging those practices, which maintain both the natural and the cultural values and diversity. On the other hand – local residents should have a choice of an appropriate development for their settlements and should not be restricted to live in a kind of skansen??. The survival of much of the character of the area therefore rests not with the conservationists, but with the communities and other stakeholders – the residents of the area.

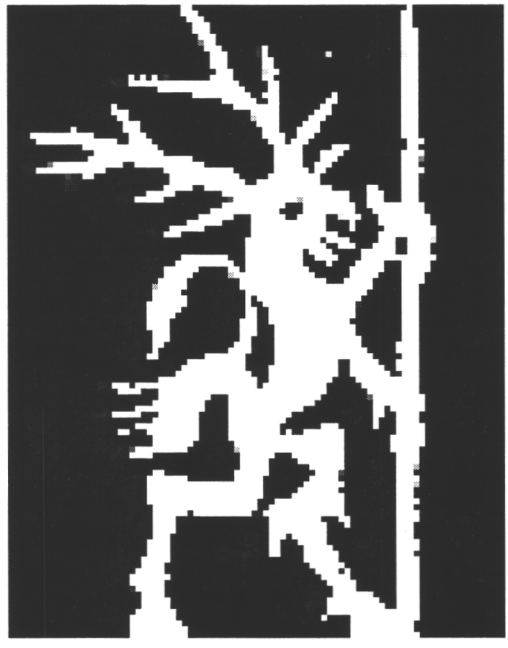

Figure 5. The oldest image of Krakonos, the ruler of the Giant Mountains.

Alpine Farming Culture in Hohe Tauern National Park, Austria

Peter Rupitsch
Director
Hohe Tauern National Park, Carinthia, Austria
npht-rupitsch@bios.at

Abstract

A special attraction of the Hohe Tauern National Park in Austria, is that it not only includes pure, unspoilt countryside but also mountain pastures with their charming character formed by centuries of alpine farming. Alpine farming creates the economical basis for the special local culture of Alpine highlands and also supports the high biodiversity of Alpine nature.

Keywords: Alpine grazing, biodiversity, zoning, local heritage, national park.

1 Park characteristics

The Hohe Tauern National Park extends over the provinces of Carinthia, Salzburg and Tyrol (Figure 1). This 1800 km2 wide National Park was founded with three steps in between 1981-1991. In the development and management of park altogether 29 local communities with 60 000 inhabitants are involved. A special feature for the park is the predominance of private properties; there are

more than 10.000 landowners inside the park boarders (Table 1). Park is one of the Autrian Natura 2000 sites.

Figure 1. Hohe Tauern National Park in Austrian Highlands.

Table 1. The Hohe Tauern NP has a land ownership structure which is unique for Europe.

Region	Private landowners %	Alpine Clubs %	Public land %	Others %
Carinthia	84	13	1	2
Salzburg	59	6	35	0
Tyrol	54	45	0	1
Total	62	21	16	1

2 Zoning of park

The Core zone of park is understood as *NATURE –zone*. It is one of Austria's last extensive natural landscapes with real alpine wilderness; 304 mountains with an altitude of over 3.000 m (Grossglockner 3.798 m), 246 glaciers (Pasterze – 9 km long), Europe's most impressive and highest waterfalls (Krimmler waterfalls) and approximately 10.000 animal species. The management objectives for maintenance of natural ecological and evolutionary processes on the Core zone are to do it without human interference.

The zone surrounding the core –zone, the so called *bufferzone* is understood as *CULTURE – zone*. It is a typical very old cultural area with large traditionally cultivated landscape including hilltop meadows and mountain pastures marked by mountain farmers. This is the special attraction of the Hohe Tauern National Park; it not only includes pure, unspoilt countryside but also mountain pastures with their charming character formed by centuries of alpine farming. The management objectives here on the buffer zone include the protection and sustainable management of a traditional cultural landscape for the conservation of a high biological diversity.

The result of the zone based management is as follows:

* At least on 75 % of the area:
  - no disturbance of natural processes and ecological balances
  - active protection of threatened plants and animals
  - wildlife management in line with NP goals
* On no more than 25% of the area: sustainable management of the traditional cultural landscape in relation to:
  - Grazing of alpine pastures
  - Forestry , hunting and fishing

3 Alpine farming as a source of local culture and landscape

For hundreds of years, people have lived „upstairs and downstairs" in the Hohe Tauern. In summer, most of the families take their pets and spend a few months together up above the tree line grazing their herds. The valleys are used for arable farming and growing hay for the winter. In autumn, everyone returns to the valley and in winter, there is work on the farm and in the forest.

Man has had left his mark on the mountain pasture scenery and in no way a negative one since he has used no machines there. Furthermore, the laws of nature have been respected in the mountains throughout the ages. Regular cutting and grazing of the summer pastures has promoted the evolution of new and particularly varied plant and animal symbioses. Historic pathways and trade routes cross across mountains. Alpine summer settlements lie up there with traditional houses. The result is high biological diversity formed and influenced by human activities

Nature reclaims the terrain taken over by man in its own wonderful way, responding with incomparable variety, to boot. Clearly, mountain farming in harmony with nature is perfectly possible, as can be seen in the culture landscape

zone of the National Park.

Summer pastures, mountain meadows, dry stone walls and small religious monuments, such as wayside shrines and mountain chapels, together present an extremely valuable culture landscape that is worth protecting.

National Park is leasing the grazing rights on 7,000 ha – the result is that no grazing is taking place on these areas at all. The balance of grazing in practice is changing during last years; 47 % of the total NP area are covered by grazing rights - but only 18 % of the total area are being grazed (10 % cattle and 8 % sheep grazing). All remaining cattle grazing is on extensive level (1200 heads). Sheep grazing is permitted only for local farmers only (2500 heads); no access is allowed for migrating herds from outside the region. Cattle grazing on the Alpine meadows is in line with Austrian guidelines on biological farming, based on contractual agreements with the NP authority.

Figure 2. Pinzgau cattle is the only remaining original cattle breed in Austria.

The use of traditional (native) cattle breeds is encouraged and subsidised. We prefer the *Pinzgau cattle*, the only remaining original cattle breed in Austria, which used to be one of the threatened breeds. It is highly adapted to alpine region and provides high milk production and high quality meat. The Pinzgau cattle is a result of systematic breeding by special interest groups for 100 years and supported by NP. It forms an important economic base for several local farmers.

Seasonal Altitudinal Migration

In Winter and spring the cattle is kept mainly indoors with some outdoor grazing in lowland farms in and near villages. In summer the cattle is moved to alpine pastures at increasingly higher altitude. It is kept outdoors all through the summer using two types of husbandry:

* Cattle requiring daily milking (intensive management),
* Young cattle for rearing (extensive management).

In the autumn all the cattle return to the lowland farms.

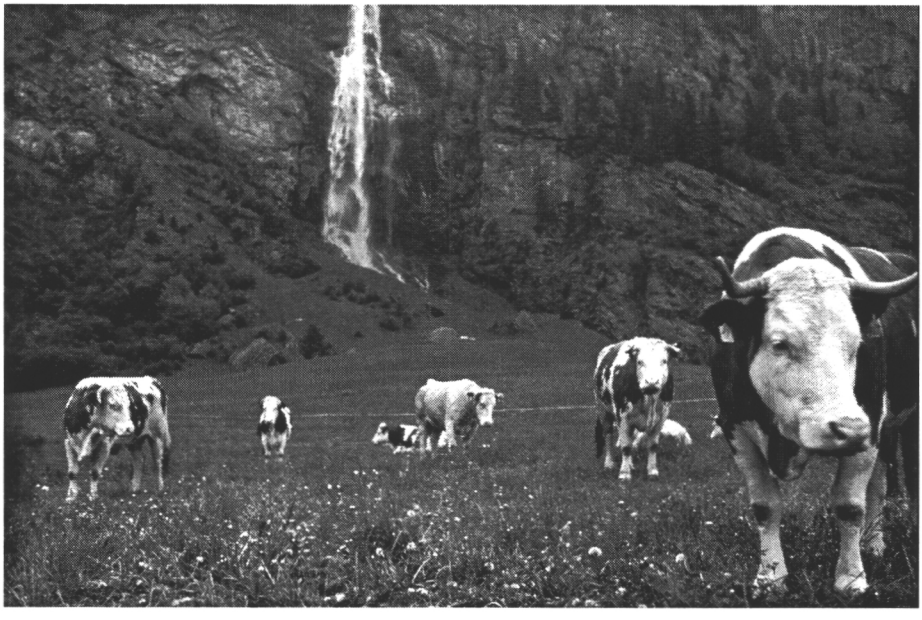

Figure 2. Alpine grazing supports biodiversity in Hohe Tauern National Park, Austria.

This seasonal migration produces ecological benefits; regular alpine grazing changes and increases vegetation diversity. It also produces economical benefits for local farmers by supplying highly nutritious fodder during summer months. The Lowland pastures not used by cattle in summer allow the production of hay for winter supply. Ungrazed alpine pastures also used for hay production; one or two cuts per year, dried and initially stored in special alpine huts transported to lowland farms during winter.

The seasonal migration plays also an important role for tourism and recreation producing positive impact to the regional economy.

The social impacts of alpine grazing are also visible; there is an urgent need for a close collaboration between families and communities because of the shared ownership. This has enormously influenced on the development of local heritage; the whole life style and cultural habits of local people including songs, tales, clothes, architecture, customs and names. The economic basis for this culture rises from the production of high-quality food; milk, butter, cream, cheese and meat. The food can be sold at higher prices to individuals and special consumer groups. Also important is the possibility to direct sales to hotels, restaurants and local markets specialising in biological food and the supply of biological products to leading supermarket chain in Austria (BILLA).

4 Conclusions

We can see that integration of traditional farming sites and methods into European National Parks can provide considerable added value, if carried out on sustainable way. It can produce biological and landscape diversity, livelihood for local people, increased diversity of experiences for visitors, and saving rare/threatened domestic breeds. This process requires high degree of involvement of local people including awareness raising. The traditional alpine grazing regimes are threatened and need to be encouraged and supported. Protection of biological diversity is closely linked with protection of cultural heritage

HERITAGE INSIDE PEAT
Exploring the heritage value of Ireland's boglands

Dr. John Feehan
Department of Environmental Resource Management
University College Dublin
john.feehan@ucd.ie

Abstract

Peatlands cover fully one-sixth of the entire island of Ireland, and that makes it in percentage terms at least - the boggiest nation on earth except for Finland. This peatland wilderness is no wasteland. It is Ireland's most extensive and distinctive remaining reservoir of natural diversity. It is the country's greatest archaeological treasure house. In its waterlogged depths it contains the records that enable us to read the island's history right through from the end of the Ice Age.

Peatland is also an economic resource that has transformed the lives of countless rural communities in a country that has little coal or natural gas and no oil. But beneath all that it is deeply rooted in the mind and soul of rural Ireland, an intimate presence in folk life and tradition. Among the most important treasures of bogs is the invisible pollen rain they have accumulated over the centuries: important because this preserves a detailed record of how the landscape in and around the bog has changed over time, and in thus one of our key historical documents.

Among the developments of recent years has been the exploitation of the heritage value of Ireland's bogs in the service of education and tourism. This lecture will outline a number of these developments: including that on the north coast of Mayo, where a vast tract of rolling bog sweeping down to the cliffs overlies Europe's most extensive

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 51-64

network of field walls of the Late Stone Age, hidden beneath this blanket of deep bog; and plans to interpret the evidence of Mesolithic communities which survives under the bogs of central Offaly in the very heart of Ireland, as well the proposed Peatland Education Centre in this same area.

Keywords: Peat, cultural heritage, tourism development.

1 Irish peatland

The first systematic survey of Ireland's bogs, carried out between 1810 and 1814, estimated that there were 2,830,000 acres (=1 145 000 hectares) of bog in the island, half of it upland bog and half in the lowlands of the centre. Much of this bog has since been reclaimed for agriculture or cut away for fuel in the intervening two centuries, but most of the cutover bog that remains is still classified as peatland. One and a quarter million hectares may not seem a lot compared with the vast tracts of north America and the tundras of Scandinavia and northern Asia, but it is fully one-sixth of the entire island of Ireland, and that makes it in percentage terms at least - the boggiest nation on earth except for Finland.

The peatlands which occur in the west and on the mountains of Ireland are what are known as *blanket bogs*, and they owe their presence here simply to the very wet climate (Figure 1). They form wherever the annual rainfall exceeds 1,250 mm, covering entire landscapes, enveloping valley and hill alike except for the steepest slopes. By way of contrast, the much deeper bogs of central Ireland, the so-called raised bogs, developed in and out from the shallow lakes, which were prevalent in the poorly-drained landscape at the end of the last Ice Age 10,000 years ago.

Ireland's bogs are one of the most important and distinctive facets of the country's natural heritage. They are perhaps the most important reservoirs of natural diversity and certainly the most extensive. They are the richest repositories of archaeological heritage in Ireland. In a less tangible sense they contribute in an important way to cultural identity. However, peatlands touch the lives of people most directly by way of their economic value and the way in which their exploitation for fuel has benefited the communities which live in these landscapes. I propose to look briefly at each of these aspects of heritage and value.

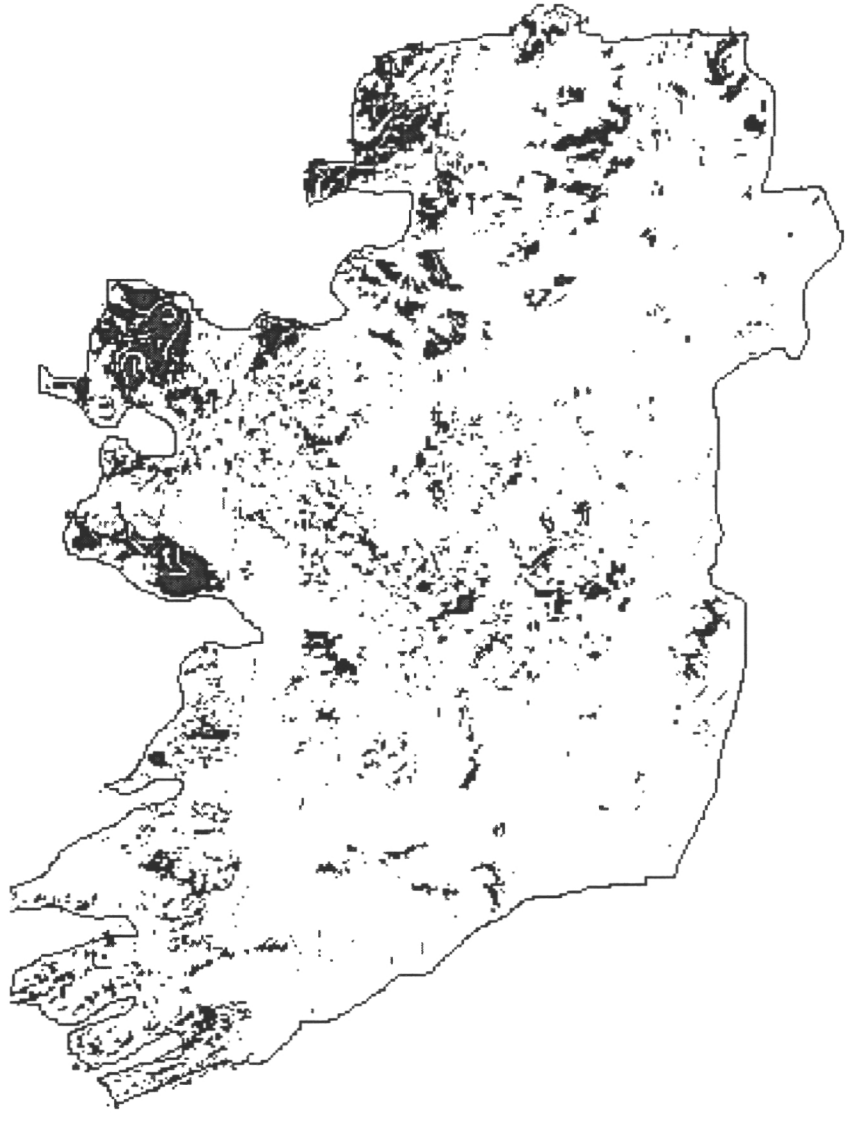

Figure 1. Peatland dominates the landscape in the Irish Midlands and Highlands.

2 Archaeological heritage of peatlands

There is evidence that in very early times, before the bogs came to be important as a source of fuel, there was something awe-inspiring, sacred, about these lonely expanses, and especially about the pools of dark, still, apparently bottomless water that lay in them. No fewer than 50 hoards of artefacts of the Bronze Age have been recovered from Irish bogs, almost certainly the ritual deposits of

agricultural communities, who on special festival days year after year consigned these tokens of their prosperity to the silent waters.

More broadly, apart from these special hordes Ireland's bogs have been the great treasure house of the country's prehistoric archaeological heritage. What turns bogs into archaeological treasure chests is their anaerobic character. Just as bog plants don't decay properly when they die, but accumulate to form peat, neither do objects hidden or lost in bogs by people down the ages. They are just embalmed in the upward-growing peat. Most of the prehistoric material in our museums probably comes from bogs, things simply lost or consigned to the bog for safety ; weapons, jewellery, ornaments and implements of metal and stone, but more uniquely objects made of organic materials such as wood or cloth, which would stand little chance of surviving under conditions other than the anaerobic peat, where decomposition takes place so slowly.

So in addition to the more durable objects of metal and stone we have fragile objects of cloth and wood; clothing, hair, butter and even flesh and bone, the bodies of people slain and hidden in the silent, bottomless water. Mostly these are the bodies of people, who were murdered and disposed of in a remote boghole, where there was a good chance the bodies would never be found. A number of the bodies found in British and mainland European bogs on the other hand were the victims of ritual execution.

In its waterlogged depths the bog also contains the records that enable us to read the island's history right through from the end of the Ice Age. Among the most important treasures of bogs is the invisible pollen rain, which they have accumulated over the centuries. This is important because this preserves a detailed record of how the landscape in and around the bog has changed over time, and in thus one of our key historical documents.

But though there may have been this mystique or fear of the bog, it was never a trackless waste. Most bogs probably had timber trackways crossing them; thousands of these have been found, dating from all periods back to the Neolithic, when farming began in Ireland. Some of them are very substantial, a good example being this track at Corlea in Co Longford, which was discovered during peat harvesting about 15 years ago.

3 Economic values of peatlands

The peatlands of Ireland are also an economic resource that has transformed the lives of countless rural communities in a country that has little coal or natural gas and no oil. Peatlands began to become the focus of a more economic evaluation with the disappearance of the Irish woodlands and the rapid rise in the population in the 18th and 19th centuries. By most people they were considered as a waste; land that would be better off as something more productive. An

article in The London Times in 1869 spoke the "one huge succession of bogs", which fills up a large portion of the central parts of Ireland, as "useless and unsightly excrescence, growing over and covering up three million acres of good land".

In the 18th and early 19th centuries considerable attention was given to the question of reclamation for agricultural use; reclamation without removal of the peat that is. You have to remember that a bog may consist of several metres of saturated peat, especially in the Midlands. If this could be drained, the dry surface could be cultivated or put down to grass. Considerable inroads were made into the bogs over this period often at prodigious cost in terms of human labour and vast amounts of lime, but the larger peatlands remained unreclaimed, except for the fringes.

Interest in reclaiming the bogs for agriculture waned in the later 19th century and began to focus on finding ways to mechanise the harvesting of peat. There were various brave ventures at mechanisation, a fascinating tale in its own right, but it was not until the 20th century was well advanced that these were perfected (Figure 2). The turning point came with the setting up in 1946 of the state-sponsored peatland development authority Bord na Móna, whose methods were later closely studied, imitated and improved upon by the peat industry in Finland.

Bord na Móna has been at work now for 55 years and it has - from the point of view of its original mandate to exploit the economic resource of peat by industrial methods - been highly successful, especially in socio-economic terms because it transformed the economy of what was one of the most deprived parts of rural Ireland. It has now mined, or is in the process of mining the peat from nearly all the larger raised bogs. From a heritage perspective this is an irreplaceable loss; the characteristic ecology is destroyed and the wilderness, which enshrines it disappears. But in the 1940s and 50s there was little consciousness of these values anywhere in Europe, certainly not in rural Ireland, where there are so very few mineral resources or industrial possibilities.

Few of the wetter blanket bogs are as suitable for large-scale industrial development as the raised bogs. In the west however large tracts of blanket bog have been lost to afforestation, and in recent decades to overgrazing brought about by the EU headage payments. But in these same decades an awareness has been growing in what has become a much more affluent and well-educated community - both the national community and the broader European community - that the bogs of Ireland are too valuable in other ways to destroy like this. Afforestation as much as peat removal effectively destroys the biodiversity as well as the landscape role of the bogs. Both afforestation and overgrazing of intact blanket bog of heritage and landscape importance have now more or less come to a halt.

Figure 2. Peatland is important source of rural energy in Ireland.

4 Cultural heritage of the bogs

Traditionally bogs have been, for the people who live in or near them, a part of life. They were a part of the spirit of each place. In earlier times, when most Irish people were rural, this was most of the population. Especially among the communities, which benefit most from the economic exploitation of the bogs, what the bog represents is deeply rooted in the mind and soul of rural Ireland, an intimate presence in folk life and tradition.

The value of the bog lay in the fuel it provided for winter. But there was also the less defined, seldom articulated way in which it permeated the human spirit; something that was perhaps most keenly felt, when people had to leave it, which for young people was more often than not until very recent times in our history. Many of Ireland's ballads of exile show this clearly. But all of this is true not only for those, whose home is among the bogs. Its magic has seldom failed to, and onto the canvases of the many artists, who either live here or just visit to paint. The magic of the bog has creep into the haunting sentences of many poets down the ages, who have fallen under its spell; none more so indeed than Ireland's most recent Nobel laureate Seamus Heaney. The magic of the bogs creeps onto the canvases of the many landscape painters, who are drawn to them, especially in the west of Ireland, where blanket bog dominates so much of the landscape.

4.1 Exploring the heritage value

From the perspective of tourism and education, the heritage value of the peatlands has been exploited in a number of ways. First of all, the peatland landscape itself is an attraction; it is part of the background image many people have of Ireland (as is the case in Finland). For many visitors this is little more than the view from the coach, but it matches the image of Ireland in the mind, which drew the visitor in the first place. But the peatland landscape only functions fully as a resource for those, who move into and experience it physically. As is the case with any facet of environmental heritage that acts as a resource in tourism, the peatland landscape functions on three levels:

1. First of all there is the rural environment as context, as background, the place that reflects the image in the tourist's mind, the image on the posters or in the brochures, with their implicit promise of adventure, of depth, of difference. On this level it is primarily the imagination of the visitor, which is the target.
2. Secondly there is the environment as recreational medium: for skiing, sailing, walking - a role very familiar here in Scandinavia. On this level the resource is drawn upon through physical activity on the part of the visitor.
3. And thirdly, there is the role of the environment as heritage. On this level the key to the visitor experience is through understanding and appreciation.

On these three levels, natural and cultural heritage constitutes the basic resource of tourism. Everything in the rural landscape is part of the resource; to an extent of which not only are would-be rural tourism entrepreneurs often unaware. But so too are many of those, who are charged with the development of the rural

resource, or of promoting alternative rural enterprise; every facet of the natural and cultural heritage like the rocks and landforms, flora and fauna, archaeology and architecture, industrial heritage, folklife and folklore.

The peatland landscape functions on level one for the visitor in the coach just by being there. It functions on level 2 for the large number of people, who spend time walking or cycling through it. There is now a very well-developed walking route network, and much of it is through peatland landscapes. There are also more leisurely ways of experiencing the peatland landscape on this level. One of the most successful tourist enterprises of recent years has been the development of a short rail tour across a small area of peatland that has been worked out by Bord na Móna. It has been very successful for the little company that has developed it.

The guides and literature that accompany walks and tours of course attempt to up to level 3. For the many people, who reach into the landscape with mind and spirit to write or paint it is also acting in this way. Traditionally the facets of heritage, which have been exploited at this level are cultural heritage as well as flora and fauna. In recent years there have been considerable efforts to exploit the capacity of the geological heritage to excite and enchant the visitor. Geology is a fundamental element of the make-up of all landscapes, including peatlands. I would emphasise that phrase again; exploiting the capacity of something to excite and enchant. That is the secret of interpretation in tourism. Interpretation must deal lightly with the academic detail, but without in the slightest doing any injustice to it. That is an art, which is all too often conspicuously lacking in tourist literature.

4.2 Potential for education and interpretation

Then, secondly, there is the heritage and education value of peatland archaeology, which is most obviously exploited in such centres as museums and heritage centres. It is often especially effective where a particular artefact, or indeed a natural , can be used to open a window on a particular period in the past. If I can take one example, consider for instance the ancient trackway found at Corlea to which I referred earlier. In the figure 3 there is the trackway at the time of the discovery about 15 years ago. Today, after treatment to ensure its preservation out of the embalming peat, this trackway is the centrepiece of a small interpretative centre, which uses it as in a sense as a catalyst to bring the Celtic Iron Age to life for the visitor. Because the artefact brings to the surface a whole range of questions, which skilful interpretation can use to take the visitor out of the present into the world from which this artefact came. Who made the trackway? Why? Where is it going? How was it made ? What kind of tools and technology did its makers have? And once the interest is generated, the questions can spread out into new areas, away from the artefact, which started the questioning,

encompassing the entire culture in which it functioned. What did they wear? What language did they speak, what did they believe in?

Figure 3. Ancient trackway over peatland found in Corlea, Ireland. Photo: John Feehan.

The ability to do this successfully is what makes for effective communication in heritage tourism, indeed in education more generally. The ability to take an artefact or a building or use it in such a way that the visitor sees with the help of imagination and intelligence the human world it came from. Or the ability to take a bone or a stone and use it in such a way that through it the visitor sees a world even more distant than a period of human history or prehistory; perhaps a world where dinosaurs ruled the earth, or a vanished ocean rolled or a sea of lava flowed, and all of this still echoes in the rocks beneath the visitor's feet.

4.3 Ancient stonewalls under the peat

Another example of this process of using something simple as the key to an entire world is seen dramatically at a place called Belderg on the north coast of county Mayo, in the west of Ireland, where a vast tract of rolling bog sweeps down to the dramatic cliffs that extend westwards from Ballycastle. In this district investigations by generations of archaeology students have plotted an

entire network of field walls dating from the Neolithic and early Bronze Ages, which are hidden beneath this apparently undisturbed blanket of deep bog. And they remain hidden for the most part. On the surface all you see is bog. But it is all the more haunting on that account to stand in these bogs of Erris, looking all around at a natural wilderness that appears as though it has always been beyond the reach of man, and know that farms of the Stone Age are hidden under the peat beneath my feet.

Hidden beneath me is another land altogether, an earlier Ireland of 5,000 years ago, inhabited by people who spoke a lost language which wasn't English or Gaelic, but older than either, people who walked behind the plough and built walls of stone, and lived their lives for uncounted generations before a wetter and more stormy climate led to the growth of the bog which brought an end to their world and drove them away. And such is the magnetism of these hidden walls of stone that there is now a heritage centre at Belderg that uses these hidden fields as the key to this lost world of the late Stone Age. And such is the magnetism that tens of thousands of people each year travel all the way to visit here. And there is little else for them in this part of Ireland, apart from the dramatic cliffs and the peatland landscape beneath, which the ancient fields are blanketed.

4.4 Traces of cultures from behind 9,000 years

These are developed examples; you have the little interpretative centres as the venue for interpretation to which objects of stone and timber are the key. Fifteen years ago at Corlea there was no building, no interpretation, just a lot of old beams of timber. Fifteen years ago at Belderg you had just a few stones sticking up out of the bog. Let me now take you to a place in the bog where there is still nothing but stones. There is no interpretation for the visitor, no building, so you can ask with me the question 'how can we use what we find here to greatest effect? How can we use what we find here as the key into another world?

Boora, which is north of the small town of Kilcormac in county Offaly, in the very centre of Ireland, was one of the largest and at one times most undisturbed areas of raised bog in the Irish midlands. Because of its extent it was one of the first bogs to be developed by Bord na Móna, and is now largely cutaway. When development began in the early 1950s there was a small peat-floored lake in the centre of the bog, which was drained to facilitate peat production; and it was in this part of the bog that peat depth was least.

By the mid 1970s the crumbly fen peat towards the eastern end of the drained lake had eroded sufficiently to expose what was beneath the bog at this point; a ridge of cobbles and small boulders, which turned out to be part of a storm beach. It was formed along the shore of the very extensive lake system, which had existed here immediately after the Ice Age, prior to the beginning of

bog development in what was, remember, one of the deepest and most extensive raised bogs in central Ireland. The fact that there should be a storm beach under this bog is interesting in itself, because of what it tells us about how the landscape looked, when the glaciers of the last Ice Age had retreated. But what was utterly startling was the discovery, on what had been a promontory jutting into that pre-bog lake, of the remains of no fewer than 14 hearths, along with abundant remains left by the people, who had cooked their food at them. Why this is so startling is because the charcoal in these abandoned hearths gives a radiocarbon date equivalent to some time around 8,500 years ago; the early Mesolithic. Scattered around these 14 hearths were hundreds of stone tools, and the remains of the meals eaten by the toolmakers: red deer, wild pig, hare, birds and small fish, along with hazel nuts.

This accidental discovery pushed the accepted date for the colonisation of the Irish midlands back by more than three millennia, indeed, not long after the end of the Ice Age. And if there were people here in the heart of Offaly at this time, a time when the landscape looked much like the lake-studded landscape of southern Finland before bog replaced the lakes, they are likely to have been everywhere in Ireland. And there can be little doubt that as the large raised bogs are stripped away other ancient shore lines will come go light, with further evidence of early human settlement. And here at Boora in this place where the bog has been stripped away, this apparently most remote of places, you can still today actually walk the line of that exhumed shoreline, reaching with mind and spirit back into the world of the first people to settle in Ireland 9000 years ago, before the great wilderness of the bogs had begun to form.

5 The natural heritage of peatlands

Peatlands are highly biodiverse and specialised ecosystems, of great and unique importance. There is the loss of an important carbon sink which the removal of the bog represents. Certainly if mechanical exploitation were only starting today it is doubtful if Europe would sanction the loss of the great bogs, which are now being exploited in Ireland. But we cannot wind that clock back, and there are vigorous efforts to conserve a representative and adequate cross section of the intact peatlands that remain. However, many ecologists and others concerned for the maintenance of natural heritage are looking with new eyes at the cutaway bogs, which Bord na Móna is beginning to leave behind as their economic peat reserves are exhausted. Within a very few decades all the larger raised bogs will have been cut away.

5.1 Reconstruction of peatland ecosystem

A percentage of these cutaway peatlands will be developed as grassland or commercial forest, but only a relatively small percentage, for a variety of reasons. Another small part will become parks and recreational facilities centred on semi-artificial wetlands, and some such have been developed in the last decade (most notably the Lough Boora Parklands). Of necessity these will be limited in terms of the actual percentage of the total cutaway, which can be developed in this way, not least for economic reasons because it is a costly business. There is also interest in bog regeneration, or the re-creation of conditions which will allow bog to grow back again, so that new bogs can take the place of the old. As our knowledge of the nature of peatlands has grown, so has our understanding of the conditions necessary for peatland formation. There is now a growing literature on this area of research, including a number of practical manuals, which outline the theoretical framework, and practical principles and approaches. But again, this will only be practicable very locally because suitable hydrological and substrate conditions are restricted to small areas - and it is also an expensive business.

There are powerful arguments for allowing the remainder to return to nature; to allow natural ecological processes of succession and ecosystem establishment to dominate and to keep human interference to a minimum. These harvested bogs show a remarkable ecological vitality in the way they clothe themselves with new ecosystems in equilibrium with the changed conditions, which human exploitation of the original bog has brought about. We could not have created this new evolving equilibrium and the accompanying natural diversity ourselves, if we had set about it with the hubris of the modern ecologist, who believes that management plans are everything. We simply don't understand what is going on well enough.

The result of this would be the development of an extensive linked network area of true wilderness, extending right through the Midlands. The value of this is threefold. First there is the value of wilderness for its own sake, and because of our need for nature in the wild. Here in the Irish Midlands we would have again an area where Nature is truly in charge, and where it will be possible for us to experience again a part of our world which is truly natural.

5.2 Revival of natural dynamics and biodiversity

Allowing Nature to take its course will mean the replacement of the lost peat-producing ecosystem with a mosaic of evolving ecosystems developed on residual peat. There will be woodland and scrub, dominated by pine, birch and willow. There will be oases and fringes of natural acid and calcareous grassland, fen, marsh and small areas of bog, with considerable areas of shallow open water

and the marginal habitats associated with it. We can therefore expect an increase in habitat diversity and ecological opportunity, and an overall increase in biodiversity.

The third value heading is the potential contribution of the new wilderness to the development of tourism in the Irish Midlands. This is something that matters very much. It matters that the Midlands should be as rich a place to live in the next century as we can bring about in our time. The values we are seeking to preserve and nurture through the idea of the new wilderness will have burgeoned and expanded in a hundred years. It matters that the economic possibilities, which a new wilderness could open up should be nurtured by us at this time, and that we should do what is needed to maximise the outcome in this regard. This depends fundamentally on the development of a new ecological awareness and it equally on a new community awareness. It needs us to understand what can happen and what is needed to make it happen. It needs that underswell to steer the decision-makers in a direction in which - critically - there is no economic reason for them not to go, and every other reason why they should go.

6 Initiative for European Peatland Education Network

Now the question is how to tell this story of cultural heritage conserved by peat, especially on the ancient storm beach of Boora. How best to let this extraordinary place speak of itself and its history. Without interpretation it means nothing. So, should we build an interpretative centre near the site, or over the site, and use the storm beach to open the world of Ireland's earliest communities in the same way as Corlea and Belderg? Or should it be conserved and left as it is?

One idea currently being considered is the establishment of a Peatland Education Centre, which would more ambitiously embrace all aspects of the heritage of the peatlands, not the archaeology alone. There are however doubts about the financial viability of such a centre for a small island population, and it may be that the idea should be broadened into a plan for a European Peatland Education Network with several linked centres: one here at Boora, one or more in Finland, and others in other European countries which have a peatland heritage to interpret and celebrate, and most of the countries of Europe have such a heritage. This is something we should explore further.

7 Conclusions

We may have lost the last great Irish wilderness of the trackless raised bogs, but we can allow another to take its place if we appreciate the importance of nurturing a new wilderness in its stead. If we want to allow it to happen, and if we use the light touch of our intelligence to facilitate it, we may look to a future, where there can be a new midland wilderness; a mosaic of fen and reed-marsh and water, pine and birchwood and heath, with the small nuclei of regenerating bogs, which may be in equilibrium with the new climate of a century hence, when the ancient bogs inside the fenced Nature Reserves are withering. And if the bittern booms again among the reeds from which it was banished two centuries years ago, and Irish children can be enchanted on May evenings by the churning nightjars in the new wooded heaths, then we can dare to begin to hope that we may perhaps staunch the loss of natural diversity at least in our little corner of the world. For that is a loss which would diminish us beyond price.

References

Feehan, J. & O´Donovan, G. 1996. The Bogs of Ireland; An Introduction to the Natural, Cultural and Industrial Heritage of Irish Peatlands. University College Dublin, The Environmental Institute. Ireland. 518 pages.

The cultural project of Koli

Elli Oinonen-Edén
Project Manager, M.A.
elli.oinonen-eden@kolumbus.fi

Abstract

In Koli Cultural Project our main interest today is to develop cultural tourism further, to guarantee its high quality, to be able to offer people real original local things which cannot be found anywhere else. And all this in a saleable package.

Keywords: Culture, tourism, drama, EU-project.

1 The first preparatory stage of the Cultural Project of Koli; mystical "Black Slope"

If we look at the whole history of Koli, we cannot forget the first cultural marks on the hills. Culture, that means man and the signs of him, has always belonged to Koli as long as there has been people living in the area. We can say that the Cultural Project of Koli started with the first preparatory stage thousands of years ago, when humans first climbed the hills. The special geology and the nature of Koli are the reasons why man has always been so strongly attracted to it. Because of this we can perhaps even say that the Cultural Project of Koli started, when the hills were formed 2000 million years ago.

Man tends to look for help in his problems from superior forces, gods. Primitive religions used to believe, that forms and shapes of nature, which were different from the surroundings, were places where gods lived. Koli was such a place with its "Black Slope" and man´s longing for superior forces and their help brought people to the hills. People also were afraid of these mystical and dark forces, which inhabited the hills so that nobody wanted to live there permanently. People came to Koli to sacrifice to gods for better luck in e.g. hunting, fishing and so on. They travelled from afar to calm the witches and elves with spells and gifts.

The first permanent inhabitants came to Koli as late as the middle of the 18th century after the hard work of two vicars of Pielisjärvi parish; Jaakko Stenius senior and junior. They succeeded little by little in uprooting the old beliefs and fears out of the people. One hundred years later there were already 21 farms in Koli.

Most typical of the ethnological culture of Koli is, of course, the agricultural tradition in its different forms. Earliest of these forms was slash-and-burn, burning a forest into a temporary field for cultivation. This practice was used at Koli from the turn of the 17th and 18th centuries up to the beginning of the 20th century. The government tried to stop this wasteful use of forest many times during the last part of the 19th century and finally succeeded in 1888 (forest law), but only in theory. Slash-and-burn cultivation was used in Pielisjärvi probably as late as in 1930´s. Koli was among the last villages in Finland to give it up because of too stony soil for field cultivation. Slash-and-burn agriculture reached its maximum in the Pielinen area about in 1890 after which it decreased rapidly.

The farmers at Koli gave some thought to this problem, but in their own way. In a "Letter from Koli in Pielisjärvi" published in the newspaper Karjalatar 1897, the main message was that slash-and-burn was not good at least for young forests. The reason was that wood should be burnt inside fireplaces and ovens, not under the sky with no use for heating up the houses.

At present slash-and-burn has been used at Koli National Park to restore part of the national landscape to look like it did a century ago.

2 The second preparatory stage; famous artists discovering Kalevala landscape Koli

The second preparatory stage of the project started when artists found Koli in the end of the 19th century. Many of them saw Koli as the culmination of Kalevala landscape. During the time called the "Golden Era of Finnish Art" Koli became one of the most important sites for pilgrimages of the so-called Karelianists. These were national romantic artists in different fields, who were fascinated by the Finnish national epic, the Kalevala, and wanted to travel to the

source of its stories, Karelia. Karelianism started with Akseli Gallen-Kallela´s honeymoon trip to Karelia in 1890, but he never visited Koli.

The great hills of Koli had a significant impact on the Finnish national identity. Kalevala was published about 50 years earlier, but only when political reasons demanded, artists and scientists set out on their journeys. The national spirit inspired by discoveries of poetry and by years of oppressive russification led them to Karelia in the 1890´s. Culture and art were used as a weapon in the fight for national independence.

When the Finns needed means to enforce their national identity in a way that would surpass Russian censorship they hung on the wall Järnefelt´s impressive Koli painting "Autumn view from Lake Pielinen" from 1899 or played music of Sibelius.

When the first Karelianist, writer Juhani Aho in 1892 came to Koli for his honeymoon, he already knew about the famous sacrificial place of Koli, a strange split in the rock. He also saw the slash-and-burn fires still rising. The images produced by Koli were expressed in his novel Panu in 1897. On his journey Juhani Aho was joined by his newly wedded wife, painter Venny Soldan-Brofeldt, and painter Eero Järnefelt. The three were so impressed of Koli that they wrote and told others about it and so began the trend of artists travelling there for inspiration.

In the same year 1892 Finland's national composer Jean Sibelius travelled to Karelia for his honeymoon with Aino. The couple, however, didn't travel to Koli, but to Lieksa, on the other side of Lake Pielinen.

Eero Järnefelt would return to Koli several times afterwards, and produce over 50 paintings from its surroundings. On his later excursions to Koli, Järnefelt was accompanied by his friend I.K. Inha, a pioneer in Finnish photography. He too would return to Koli several times. His panoramic photos taken from the top of Koli Hill would make history of Finnish photography. Famous Finnish painter Pekka Halonen also visited Koli and painted there.

In 1909 Järnefelt was joined on his trip to Koli by Sibelius, who was both his friend and brother-in-law. By this time Sibelius lived his "dark era". The master was burdened by health problems and doctors had forbidden him to drink alcohol or smoke cigars, both characteristic habits for him. Sibelius was also heavily in debt and had to constantly find new sources of finance in the form of loans. On top of this his previous symphony had been a critical failure.

As Sibelius looked over Lake Pielinen and saw the place where he had spent his honeymoon, he literally saw his own life in a long perspective. He had reached a crucial moment in his life and began a journey up the mountain, a journey which was, whether he knew it then or not, the symbol of his entire journey through life.

It is believed that Koli was the source of inspiration for Sibelius' 4th Symphony (1911). It is considered his most inward and psychological work. It is a masterpiece, although it puzzled listeners at first. One critic interpreted the symphony part by part as a literal description of the landscape and nature of

Koli and criticized the work for a "flavour of tourism". Sibelius was outraged at such an oversimplified view and out of character, he wrote a response to the review. The impact of Koli was deeper, not that literal.

Before his trip Sibelius began keeping a diary. He wrote: " Do not be tempted by smoke or booze. Instead, scribble in this diary. Let the pages have your bad mood." Upon his return, Sibelius wrote: "Climbed up to Koli! One of the high points of my life. I've plans!"

Koli has even later been a source of inspiration for many artists of which we can mention e.g. painters Eero Nelimarkka, Olavi Martikainen, Jorma Turtiainen, Reijo Turunen, Toivo Jaskanen and so on.

We can not forget writer Heikki Turunen, who already as a child looked at the hills of Koli from the other side of Lake Pielinen thinking that the edge of the world had to be there. Writer Kurt Vonnegut had experienced the happiest moment of his life, when hiking on the Ukko-Koli hill in autumn 1977 and tasting frozen blueberries.

Koli has also traditionally been a place for romantic trips of young people, for honeymoons, folk festivals, meetings and so on. Midsummer used to be the time when people came in great numbers to Koli by boat along Lake Pielinen.

3 The third preparatory stage; in which direction?

The third preparatory stage can be said to have started about ten years ago, after big disorder and confusion, the conflict between different values and opinions about the future development of Koli. The constructors of more downhill-skiing slopes and big tourist business and the protectors of the nature and landscape were against each other. The Cultural Project of Koli was about to be lost entirely.

But finally in 1991 the government decided to found Koli National Park and the struggle was over. The government also renovated a small culture house called Kolin Ryynänen in the Koli village (Figure 1) with artists´ residence, built the Heritage Centre Ukko, gave funding to renovate the hotel and restaurant, the village museum was built and so on. The new local entrepreneur, the Co-operative Business of North Karelia, running the hotel and restaurant business understood the importance of the cultural tradition at Koli.

Figure 1. The Culture House of Kolin Ryynänen, in Koli village.
Photo: Metla-Jorma Siitonen.

4 The Cultural Project of Koli 1999-2001; reconciliation and the Return of Sibelius

Finally started the Cultural Project of Koli of today; the EU Project, the short definition of which is "Developing and marketing the culture and cultural tourism of Koli". The aim of this project has been to revive the cultural fame of Koli and to get more visitors and thereby also more tourist income.

One of the means of doing it has been to develop new big events, which arise from the ground and tradition of Koli. They have been planned so that they interest people from near and afar and also media, which is very important in building a new image. One of the aims of the project has also been to gather all different already existing cultural and other organisations in the village to work together for culture. During the years 1999-2001 the project has produced several cultural events.

The resources for the project have come mainly from the European Union and The Regional Council of North Karelia, local business, the town of Lieksa, private cultural foundations and Finnish Forest Research Institute/Koli National Park.

The very first and crucial funding for this project came in a special way, which must be told here as a good example. The new hotel and restaurant entrepreneur of Koli, Pohjois-Karjalan Osuuskauppa (Co-operative Business of North Karelia), and its managing director Eino Tenhunen understood the importance of culture for the future of Koli. He developed the idea of using some of the business profits for the well-being of the people of North Karelia. In the cultural field Koli was chosen as the place to use this money. I was asked to work in this project, which was then developed to a EU project. The work started in November 1999.

In the summer 2000 the main production was art exhibition "Reconciliation"; modern art on the down-hill skiing slopes. The main idea of the project for the first summer was to make reconciliation of development and conservation at Koli with the help of art and culture. It was considered to be needed firstly between nature and man, who had not for some decades been so careful with nature values and secondly between different people, who because of disagreements had not been able to work together for the well-being of the region.

And so the project sent out an invitation to "all the artists of the world" to come and heal the scars. The result was about 15 proposals from different parts of Finland. As the main work was selected "One thousand flags of peace" planned by two young and famous architects Marco Casagrande and Sami Rintala (Figure 2). Six other artists were presented on the "Path of Reconciliation".

In May 2000 different cultural organisations, societies, groups and firms arranged 'The Cultural Day of Koli' on the All Mothers Day. It was a success and showed that the local community can work together and little by little forget the past differences of opinion.

For the summer of 2001 the project had planned something more traditional than the modern slope art exhibition, a theatre performance telling about the era of the Karelianists. Finnish national composer Jean Sibelius and his journey to Koli was chosen as the main subject. Sibelius was internationally most famous of the Koli artists.

The Old Mine Project of Outokumpu, 70 kilometres from Koli, had developed partly with EU funds the Outokumpu Mine Theatre, a professional theatre for summer time producing three world premières during six years. Some of the working group of the theatre were willing to come to work at Koli. So the director, the writer and the designer came to Koli and went around the area trying to find the best possible venue and idea for the play. The result was that at the end of June and in the beginning of July on the slopes of Koli, people could see a play, a world première, called The Return of Sibelius - a fictional drama in four parts (Figure 3).

Figure 2. One thousand flags of peace on the slope of Koli Hill by Marco Casagrande and Sami Rintala.
Photo: Kolin kulttuuriprojekti – Sakari Martikainen.

Figure 3. Aino (Miina Turunen) and Jean Sibelius (Ilkka Heiskanen) with the piano on the slopes of Koli Hill in the drama in the year 2001.
Photo: Kolin kulttuuriprojekti – Sakari Martikainen.

The audience has given very positive feedback for the new stage in the cultural history of Koli. It is obvious that people have waited for the national landscape to become alive again. Koli is not only a special place of nature, a scientific object, but an incomparable dwell for human creativity and a place where man can find help in his spiritual needs.

The fairies of Koli are waking up again.

We hope that the project can go on. We hope that Brussels and the spirits and elves of the "Black Slope" can agree with us.

Osa kaksi

Elävä kylä kansallismaisemassa - kyläjuhla Kolilla 8.8.2001

Juhlapuhe Kolin kyläjuhlassa 8.8.2001

Esko Poutiainen
Kolin Kotiseutuyhdistys ry

Abstract

Speech of the chairman of the local heritage association of Koli during the village party after the Highland Heritage seminar in Koli National Park in 8.8.2002. Party in Koli village was arranged in connection to the 53. National Finnish Local Heritage Days program.

Keywords: Local heritage, village, rural tourism.

Hyvät juhlavieraat

Tämä on kunniakas tapahtuma. Juhani Aho kirjoitti yli sata vuotta sitten Kolin maailmankartalle. Työtä täydensivät vaimonsa Venny Soldan-Brofelt, Eero Jär-

nefelt, I.K.Inha, Pekka Halonen, Jean Sibelius, Samuli Paulaharju ja monet muut heidän jälkiään Kolille vaeltaneet taiteilijat ja taiteen ystävät.

Koli tunnetaan vaaroistaan ja Pielisen järviselän maisemasta. Tämä on suomalaisten kansallismaisema. Järnefeltin maalaama maisemataulu Syysmaisema Pielisjärveltä oli suomalaisten lippuna jo ennen kuin Suomen valtiota oli olemassakaan.

Mutta Koli tunnetaan myös perinteistään ja tarinoistaan. Muistamme täällä tarinat Ukko Kinolaisesta, Iisakki Erosesta ja Korpi-Jaakosta. Kansankulttuuri ja vaaramaiden vanhanaikainen maatalous, kaskenpoltto, olivat täällä kunniassaan vielä sata vuotta sitten. Viimeiset talouskasket poltettiin Kolin kylällä 1930-luvulla. Vanhojen kolilaisten joukossa on vielä niitä tervaskantoja, jotka yhdessä omien vanhempiensa kanssa osallistuivat kasken polttoon ja viertämiseen. Juureisruis ja kaskinauris tunnetaan kolilaisessa ruokavaliossa.

Kolilaiseen perintöön kuuluu myös talkootoiminta. Kaskia poltettiin aikanaan joukolla. Nuottakuntiin kuului useita miehiä ja joskus naisiakin, koska apajia ei voitu nostaa yhden ihmisen työllä. Viimeisin ja yksi mainittavimmista talkootyön kohteista on tämä Kolin seurojen talo. Se toimi aikanaan meijerinä, ja myöhemmin vähän kerrassaan paikallisten yhdistysten talkoilla se on muuntunut yhteiseksi juhla- ja kokoontumistilaksi. Tällä hetkellä Kolin seurojentalon isännyyttä hoitaa Urheiluseura Kolin Ipatti. Mutta muiden yhdistysten ja yhteisöjen apua tarvitaan, jotta iso talo pysyisi käyttökunnossa.

Koli tunnetaan myös kiistoistaan, joita usein on käyty julkisuuden valokeilassa. Silloinkin on ollut kyse vaarakulttuurista. Kyse on ollut joskus suuristakin asioista, Valtakunnan tason arvokkaiden kohteiden tulevaisuudesta. Täällä on totuttu sanomaan rohkeasti mielipiteet, niin isoista kuin pienistäkin asioista. Kun väkeä on vähän ja nekin asuvat pääosin hajallaan, metsien keskellä vaarojen rinteillä, pitää sanoa sanottavansa kovaa, jotta tulee kuulluksi. Kun päätökset aikanaan tehdään, eletään taas niiden mukaan. Tulevaisuus tuo aina mukanaan uusia haasteita, joihin kyläyhteisö ottaa kantaa omalla tavallaan. Se on meidän kulttuuriamme.

Kolilla pienet ihmiset tekevät suuria asioita. Pari esimerkkiä voidaan mainita. Sutkanvaaran reunalla eleli muutamia vuosia sitten edesmennyt Ari Koistinen. Hän keräsi yli tuhannen esineen kokoelman kotitaloustavaraa, työvälineitä ja puhdetöitä. Nämä esineet saatiin lopulta sijoitettua arvoiseensa paikkaan, kun Kolin Kotiseutumuseo valmistui kylän keskustaan kaksi vuotta sitten ympäristöministeriön antaman tuen avulla.

Kotiseutumuseoon sijoitettiin myös toinen elämäntyö, nimittäin Einari A. Saarelaisen valokuvakokoelma. Tämä kyläkuvaaja tallensi 1900-luvun alkupuoliskolla noin 40 vuoden ajan Kolin tapahtumia ja kulttuurimaisemia kameransa avulla. Tuo kokoelma sisältää tällä hetkellä yli 2000 valokuvaa ja niihin liittyvät muistitiedot.

Kolin Kotiseutumuseon kehittäminen oli pääsyynä myös Kolin Kotiseutuyhdistyksen perustamiselle vuonna 1997. Yhdistys on koonnut ympärilleen ideoita ja talkooväkeä, joilla pyritään tuomaan hyvää sisältöä Kolin kehittämiseen

Kuva 1. "Olette enemmän kuin tervetulleita Kolin kylälle". Kolin kyläjuhlan isäntiä ja vieraita. Kuva: Metla – Ismo Hyttinen.

myös matkailullisessa mielessä. Yhdistys on saanut tukea myös EU-lähtöisistä ohjelmista kuten Leaderista.

Meidän oma Vaaraliiteri-projektimme on tuottanut museon kokoelmien esitteitä, muistitietojen keruuta, museon varustelua ja näyttelyn kohentamista. Nämä kaikki palvelevat Kolilla vierailevaa matkailijaa. Yhdistyksen projektit ovat avanneet matkailijalle uuden näköalan, Kolille ei enää tulla vain ihailemaan maisemaa, tänne tullaan ihailemaan ja löytämään kansallista kulttuuriperintöä.

Kaskisavut leijuvat vielä Kolin yllä. Koli oli viimeisiä syrjäisiä seutukuntia maassamme, jossa kaskikulttuuri säilyi sen muualla hiipuessa. Kolin kivisillä moreenipelloilla kaskeaminen oli keino saada kohtuullinen ja varma sato vaatimattomilla välineillä. Tällä hetkellä kaskea poltetaan vuosittain Kolin kansallispuistossa ja Kotiseutuyhdistyksen ja muiden yhdistysten väki, mm. maamiesseuran väki, osallistuvat sen raadantaan. Kolin kulttuuriperinnön säilymiseksi soisi mielellään, että kaskia poltettaisiin ja viljeltäisiin myös puiston ulkopuolella. Kaskiahoja laiduntavat kyyttölehmät ja suomenlampaat täydentäisivät tuon tulevaisuuden näkymän. Maisemanhoidossa nuo vanhanajan eläimet olivat ylivoimaisia.

Hyvät kuulijat

Olemme erittäin iloisia, että saimme kunnian olla Valtakunnallisten kotiseutupäivien isäntänä nyt vuonna 2001 eli 2000 –luvun ensimmäisenä vuonna. Tämän me näemme enteenä tulevalle kehitykselle. Kotiseutuperinne nousee arvossaan ja siitä tulee taas elävää toimintaa pitkällisen taantumakauden jälkeen. Kotiseututyö liittyy maatalouden kehittämiseen ja muuhun ympäristön käyttöön. Perinnekulttuureista huolehtivassa Euroopassa toivottavasti löydetään sopivat tukimuodot ja toimintatavat, joilla paikalliset kulttuurit voivat elää ja kehittyä omien arvojensa pohjalta.

Hyvät kuulijat

Olette enemmän kuin tervetulleita Kolin kylälle. Me olemme tehneet tämän juhlan eteen paljon töitä. Vaaralta kylälle vaeltaneet vieraamme ovat osallistuneet itse myös jatkon varmistamiseen. Ensi vuonna juhlimme tänään kylvetyn rukiin antamaa hyvää satoa kylän sadonkorjuujuhlassa. Nämä juhlatkin ovat sitä perinnettä, joka on muutaman viime vuoden aikana elpynyt täällä Kolilla. Toivon kaikkien järjestelijöiden puolesta että viihdytte ja löydätte täältä pienen palasen sitä aitoa syrjäseudun elämänmenoa, jota me haluamme kutsua vaarakulttuuriksi. Nauttikaa talon antimista, nyt ei naurisvarasta hirtetä, niin kuin paikallinen vanha sanontaa kuuluu.

Kehityksen eväitä Euroopan Unionin itärajalla

Heikki Kukkonen
Dosentti, Tekninen korkeakoulu, Espoo, Suomi
heikki.kukkonen@hut.fi

Abstract

Sources of development on the eastern boarder of European Union

The concept of development in context of living rural villages in the national landscape and on a boarder region within European Union is discussed. The skills needed among the village people and the options for networking the people and enterprises within the village and between villages and also between rural villages and suburban societies are assessed with the case Vuonislahti village.

Keywords: Development, villages, networks.

Eväiden määrittelyä

Kehityksellä ymmärretään tässä yhteydessä positiivisia suunnanmuutoksia sellaisiin kehityskulkuihin, jotka ilman erityisiä toimia etenisivät omalakisesti ja kohti ei-toivottuja päämääriä. *Eväät* ovat yhteisnimi erinäisille uusille ideoille ja muutamille jo koetelluille toimintamalleille. Niihin kuuluvat myös varoituksen sanat siitä, mikä eväissä saattaa olla epäterveellistä. *EU:ta* käsitellään tässä esityksessä hieman kaksijakoisesti; sekä mahdollisuuksien merenä että kylien

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 77-81

hautausmaana.

Itäraja on tarpeen asettaa historialliselle jatkumolle. Siksi se voidaan nähdä kolmella tavalla; kauan vaikuttaneena monivivahteisena ilmiönä, tämän hetken tosiasiana ja tulevaisuudessa mahdollisia muutoksia läpikäyvänä. Sanapariin *Elävä kylä* taas kuuluu perusoletus kylästä yhä hengissä olevana yhteisönä, kuoltuaanhan sitä ei enää ole.

Kansallismaisema sisältää ristiriitaisia latauksia, ainakin paikallisessa katsannossa. Onko kansallismaisema vain kyläläisten omaisuutta vai liittyykö siihen jokin, koko kansalle kuuluva hallitsemisen oikeutus, osittainenkin?

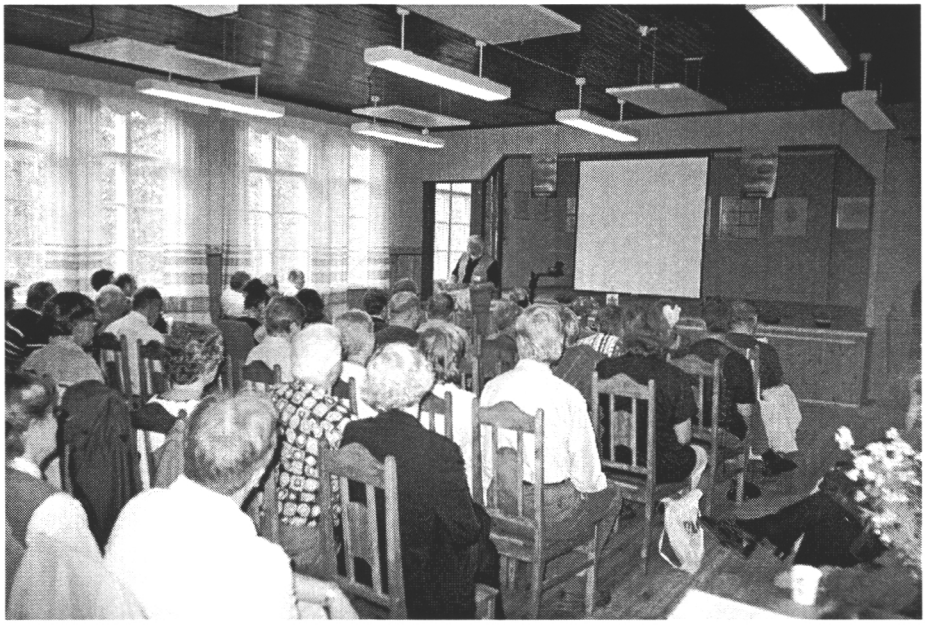

Kuva 1. Vuonislahden seurojentalolla pidetyn Elävä kylä kansallismaisemassa -seminaarin esitelmät kiinnostivat suomalaista yleisöä.

Rajan kansa

Suomen itäraja ei ole geometrinen rajaviiva, vaan se on raja- ja muuttumisvyöhyke, kymmeniä, ehkä satakin kilometriä leveä. Sen seutuvilla on itse asiassa monta rajaa, osa ikivanhoja, osa uudempia. Vanhimmat rajat ovat geologisia. Ne ovat samalla kertaa kallio- ja maaperästä johtuen myös kasvistollisia. Kasvillisuusrajat ovat jääkauden jälkeiseltä ajalta. Kulttuuriraja on liittynyt idän ja lännen uskontoihin ja niitä tukeviin kulttuurisiin rakenteisiin jo vuosisatoja. Kulttuuriraja voidaan nykykäsittein tulkita myös elämäntaparajaksi. Se taas on sukua nyky-

päivän jyrkälle elintasorajalle. Valtiollinen raja on yhtenevä elintasorajan kanssa. Suunnilleen samaa linjaa kulkee myös ympäristöraja. Se tosin on nopeasti katoamassa. Tarkemmalla seulalla löytyisi vielä koko joukko muitakin rajoja. Niinpä erinäiset perinnölliset sairaudet, kansantavat ja ruokakulttuurit esimerkiksi jakautuvat itäisiin ja läntisiin suunnilleen tuota samaa linjaa pitkin.

Rajojen kohdalla on joka tapauksessa selvää, että Pohjois-Karjala on tuomittu rajamaakunnaksi pitkälle tulevaisuuteen ja näkyvän horisontin ylikin. Eri rajatyyppien laatu, painokkuus ja keskinäiset vaikutustavat saattavat muuttua, mutta rajaseutuna oleminen ei lakkaa, ei vaikka junaliikenne Joensuusta Petroskoihin alkaisi, Venäjä joskus liittyisi EU:hun tai Karjalasta tulisi tunnustettu kielireservaatti.

Rajalla asuminen on muovannut pohjoiskarjalaista väkeä. Pielisen Karjala on ehkä leimallisimmin rajaseutua koko muussa maakunnassa. Rajalla on ollut pakko sekä sopeutua että tarvittaessa muuttua uusien vaatimusten mukaan. Nämä syvälle sisäänrakennetut ominaisuudet ovat nykyään eräs pielisenkarjalaisten selviytymisvoimavara.

Voidaankin ajatella, että rajan kirot ovat muuttumassa siunaukseksi – taas kerran. Avautumassa oleva itäraja tarjoaa sekä haasteita että mahdollisuuksia. Rajalla asuvien etuoikeus on kautta aikain ollut poimia parhaat palalta rajan molemmilta puolilta. Siitä on Pohjois-Suomen rajakauppa ollut pitkään elävä esimerkki.

Rajalla näytään toimitun kauan siten, että asukkaiden joukossa on vaikuttanut joitakin "muutosmoottoreiksi" nimitettävissä olevia henkilöitä tai yhteisöjä. Nämä ovat toimineet välittäjinä ja muutosten aikaansaajina. He ovat edelleen säteilleet uudet ajatukset ympäristöönsä, enemmistön eli "seuraajien" tietoon ja toteutettaviksi.

Moderni kylä

Nykypäivän kylä on vahvimmillaan samalla kertaa perinteen jatkaja ja raju uudistuja. Molemmat ominaisuudet ovat miltei pakollisia selviytymisen ehtoja. Ne on kyettävä sitomaan toisiinsa niin, etteivät ne rajoita toinen toistaan vaan muodostavat yhdessä uuden kyläelämän ja –talouden peruspääoman. Nuo molemmat ominaisuudet ovat myös vahvoja kilpailutekijöitä ottelussa kaupungin kanssa. Kaupunkeja kun riivaa perinteen puute ja monesti myös historiattomuus, ainakin uusia asuinalueita. Samoin kaupungit ovat kovin hidasliikkeisiä ja joustamattomiakin uusien haasteiden edessä.

Moderni kylä voi kääntyä kärppänä hyvältä näyttävien kehityssuuntien perään ja muovata ne perinteensä jatkeiksi – mieleisikseen. Uskoisin, että selviytyvän kylän pitäisi yrittää löytää tasapaino elävän perinteen ja ennakkoluulottoman uudistuksen yhdistämisessä, kumpaakaan unohtamatta.

Kylä kilpailee väistämättä kaupungin kanssa. Niin maaseutu on joutunut tekemään jo vuosikymmeniä. Siksi kylän on hyvä etsiytyä rohkeasti sellaisille poluille, jotka tekevät siitä kaupungin vastakohdan. Vastakohta kannattaa olla ainakin niissä suhteissa, jotka ovat kaupungin heikkouksia.

Kaupunki ei ole kenenkään – tai oikeastaan se on liian yhteinen ja liian selvästi asukkaittensa ulkopuolelta hallittu. Siksi modernin kylän pitäisi muistaa ylläpitää omistamisen ja itsensä hallitsemisen perinnettä sekä yksilön että pienyhteisön tasoilla. Niihin nojaa aika iso osa kylän terveestä itsetunnosta, siitä joka monista kaupungeista puuttuu.

Kehityksen aallonharjalla ratsastamisessa kyläläisten ei pitäisi ottaa ainakaan itse tehtyjä esteitä. Innovatiivisuudella on lähisukulaisuus vuosisatoja jatkuneeseen selviytymisen perinteeseen, vaikkapa kykyyn kääntää rajan kirot siunaukseksi. Nopeilla uudishankkeilla voi yllättää ennakkoluuloisen ympäröivän maailman ja nopeudella ehtii myös kuorimaan paksuimman kerman markkinoilta.

Kyläläisellä on vanhastaan ollut useita ammattitaitoja. Erikoistumisen maailmassa kyläläisen kannattaa erikoistua yleiseen, "kaiken" taitamiseen. Yksi ihminen ei tietysti pysty kaikkeen, mutta kylän sisäisen työnjaon kautta monitaitoisuutta voidaan pitää yllä. Vuonislahden matkailuverkosto on tästä oiva esimerkki eräällä elinkeinotoiminnan sektorilla. Yksilön tasolla voidaan ajatella, että kylässä ja erityisesti kyläläisissä voisivat tulevaisuudessa yhdistyä hyvinkin yllättävät ammatit. Tämä ei tarkoita voimien holtitonta jakamista kaikkiin suuntiin, vaan toisiaan tukevia uusia yhdistelmiä.

Etelä- ja Keski-Euroopassa kylät ovat perinteisesti olleet läheisempää sukua kaupungeille kuin meillä, ainakin ulkoiselta hahmoltaan. Äskettäisten kokemusteni mukaan niihin näyttää tulleen erikoistuneen monitaitoisuuden ja eräänlaisen uuden itsenäisyydenkin piirteitä yhä vain lisää. Italialainen kyläkauppias myy entistä selvemmin kaikkea mahdollista, myös paikallista, kylien korkeatasoinen ravintolakulttuuri on vahvassa nousussa, erikoisliikkeitä on siirtynyt ulos kaupungeista kyliin jne.

Kylä on teatteri

Näyttää siltä, että yhä useampaan perinteiseen maaseutuelinkeinoon voidaan liittää elämysmatkailun ominaisuus. Kaupunkilaiselle moni maaseudun arkeen liittyvä asia on ennennäkemätön elämys.

Näin kylä saattaa tulevaisuudessa eräänlaiseksi tositeatteriksi, jossa vieraat voivat maksua vastaan katsoa tai itse osallistua jännittäviin ja heille ennekokemattomiin toimiin. Sellaisiin kuin puunkaatoon, moton kyydissä istumiseen, lampaan keritsemiseen, laudan sahuuseen, piirakantekoon, talvinuotan vetoon tai vasikan syntymiseen ei kaupungeissa koskaan pääse osalliseksi. Näy-

telmänä on kylän jokapäiväinen elämä.

Modernissa kylässä voi käydä niinkin, että työ sekä harrastukset limittyvät ja sekoittuvat toisiinsa entistä enemmän. Harrastukset voivat olla koekenttiä uusiksi elinkeinoiksi tai tapa ylläpitää perinnettä. Jos kylän selviytymisstrategiaan kuuluu matkailu, voi harrastuksista saada sopivissa tilanteissa myös maksun.

Kylän kumppanit maailmalla

Euroopan unionista voi kylälle olla myös iloa. Se on vain itse otettava irti. EU:n tukijärjestelmä on jo havaittu monivivahteiseksi viidakoksi, jossa seikkaileminen ei ole helppoa. Kumppanit ovat EU -elämässä elintärkeitä olipa sitten kyse kehitys- tai tutkimushankkeista. Samantapaisissa oloissa olevia lajitovereita etsittäessä kannattaa pitää silmällä erityisesti niitä Keski- ja Etelä-Euroopan maita, joissa maaseutu on meitä aiemmin kohdannut samat elinkeinomurrokset, joita me vielä elämme. Kumppaneilta on voitava oppia. Rajaseuduilla on vielä erityinen mahdollisuus eksoottisten kumppanien hankkimiseksi EU-rajan takaakin.

Ulkomaisten kumppanien ohella viime vuosina ollut jossain määrin esillä ajatus myös kotimaisen kumppanuusverkoston luomisesta kylille. Ideat ovat olleet sen suuntaisia, että kylillä olisi eräänlaiset "vastakappaleensa" kaupunginosissa. Niiden välillä vallitsisi suora tuotteiden ja palvelujen vaihto, aluksi ehkä pääasiassa maalta kaupunkiin päin, mutta myöhemmin mahdollisesti kaksisuuntaisenakin. Tällaiset kylä-kaupunginosa –parit voisivat tulevaisuudessa luoda vakautta kylien elinkeinotoiminalle, muullekin kuin matkailulle. Sellaisessa asetelmassa olisi kyse vakinaisesta asiakkuudesta ja henkilökohtaisista tuttavuussuhteita. Tuotteiden siirto olisi varmaan yhdistettävissä nettipohjaiseen tilaamiseen ja kylän yhteistoimin tapahtuvaan kuljetukseen suoraan kotiin kaupunkiasiakkaille. Lieksan Vuonislahden ja Helsingin Lauttasaaren välille näyttää olevan syntymässä tämäntapaisen kehityksen alkua.

Verkostot kylämatkailun voimavarana

Dr. Raija Komppula

Joensuun yliopisto

raija.komppula@joensuu.fi

Abstract

Networks as a resource for village tourism

Different types of village tourism is studied in several parts of the world by examples. The role of village tourism is discussed in the context of developing rural tourism. Following the concept formulated by Smith (1994) we study especially the entity of the village products, in the marketing of which good co-operation and networks are needed. Finally, we have a look at the co-operational network of the village tourism products at the example of the village Vuoniskylät, situated in Lieksa, North Karelia, Finland.

Keywords: Rural tourism, network, village, product.

1 Johdanto

Matkailijan yhtenä matkustusmotiivina on halu tutustua kohteen paikalliseen perinteeseen, kulttuuriin, elämäntapaan, ruokiin ja arkeen yleensä. Aurinkolomailunkin ohella monet tahtovat käydä tutustumassa aitoihin

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 83-98

espanjalaiskyliin. Meillä pohjoismaissa maaseutumatkailun palvelut sijaitsevat maaseutukylissä, jotka jo itsessään ovat monille kaupunkilaisille matkakohteita. Kylä matkakohteena voi siis olla matkailijan päämäärä tai yksi tutustumiskohde muiden joukossa matkan aikana. Kylän kannalta matkailijoiden saapuminen vieraaksi on monessa tapauksessa kuitenkin joko elinehto tai merkittävä lisä kylän elinkeinojen joukossa. Matkailu voi olla joko tervetullut tulon tuottaja tai ei-toivottu haitta.

Vähemmän kehittyneillä alueilla matkailun kehittäminen nähdään usein ainoana tapana turvata syrjäisillä seuduilla sijaitsevien kylien säilyminen asuttuina. Kylän tuotteistaminen matkailutuotteeksi vaatii kuitenkin monen eri tahon yhteistyötä sekä paikallisen väestön tukea. Kylän vetovoima matkailukohteena voi perustua luontoon tai kulttuuriin, mutta matkailijoiden tarvitsemien palvelujen tuottamiseksi tarvitaan kaikkien kyläläisten osallistumista kehittämiseen.

Tämän esityksen alussa tarkastellaan kylämatkailun erilaisia ilmenemismuotoja eri puolilla maailmaa muutaman esimerkin valossa. Seuraavaksi tarkastellaan kylämatkailun asemaa maaseudun kehittämisessä ja kylämatkailua matkailututkimuksen kentässä. Kylää tarkastellaan tämän jälkeen matkailutuotteena Smithin (1994) esittämän matkailutuotteen määritelmän viitekehyksessä. Tässä tarkastelussa kiinnitetään huomiota erityisesti kylätuotteen kokonaisuuteen, jonka laadukas tuottaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä ja verkostoitumista eri toimijoiden kesken. Lopuksi tarkastellaan yhteistyöverkostoja kylämatkailutuotteen toteuttamisen edellytyksenä esimerkkinä Vuoniskylät Lieksassa, Pohjois-Karjalassa.

2 Kylämatkailu ilmiönä

Meille suomalaisille kylämatkailusta tulee ensimmäisenä mieleen luonnonkaunis maalaiskylä sinisen järven rannalla. Maaseutumatkailun teemaryhmän (1998) mukaan puhdas luonto, rauha, käsityötaidot, ruoka ja muu omaleimainen kulttuuri ovat vahvuuksia, joiden varaan voi rakentaa menestyvää yrittämistä kylätasolla. Kyläyhteisö henkii parhaimmillaan perinteisiin nojaavaa yhteisöllisyyttä, josta löytyy sellaista positiivista välittämistä ja kylähenkeä, joka kiinnostaa globaalistuvassa maailmassa. Teemaryhmä on lähtenyt kehittämään ja lanseeraamaan kylämatkailua teemapohjaisena matkailutuotteena, jonka liikeidea perustuu kunkin kylän omiin voimavaroihin, joita on sekä fyysisiä (rakennukset, muinaismuistot, metsät, maisema-kohteet yms.) taloudellisia (raha) että henkisiä (osaaminen, yhteistyöperinteet, perimätieto jne.). Voimavaroista syntyvät kylän omaleimaiset tuotteet ja palvelut.

Yksittäinen maaseutumatkailuyrittäjä on osa kyläyhteisöä. Kylän muut asukkaat, maisema, ympäristö ja ilmapiiri ovat osa yrittäjän "tuotetta". Kyse on erikoistumisesta, jossa vahvuudet muokataan omaksi tuotemerkiksi, jolla kylä

profiloituu esimerkiksi kalastajakyläksi tai juhannuskyläksi. Muita kylämatkailunteemoja ovat esimerkiksi

* Talonpoikainen kulttuuri; *Pitoja ja perinteitä* (vuotuisjuhlat, savotta- ja metsäkulttuuri, kansanperinne, kansanmusiikki ja -sadut sekä -tarinat, saaristolaisuus, teemakylät)
* Paikallinen ruoka; *Perinteikkäät herkut* (puhdasta, kotitekoista ruokaa maakunnalliset erityispiirteet huomioiden)
* Maatilamatkailu; *Idylliset maatilat* (maatilamatkailukohteita, joissa voi osallistua leivontaan ym. talon töihin)
* Kiertomatkailu, reitit; *Rattoisat retket* (yöpyminen pääasiassa aamiaismajoituskohteissa.

Kuva 1. Rattoisat hevosajelut Pielisen vaaramaisemissa ovat uusia kylämatkailun tuotteita. Kuva: Reino Turunen.

Kylämatkailu esiintyy useimmissa Euroopan maissa juuri maaseutumatkailuna. Kylämatkailukohde voi kuitenkin olla myös kaupungin sisällä. Monet suurkaupunkien kaupunginosat ovat muodostuneet erillisiksi kylän kaltaisiksi yhteisöiksi, joista on muodostunut matkailukohteita esim. elokuvien ansiosta (esim. Notting Hill). Englannissa on runsaasti myös ns. *industrial heritage* –kohteita, joissa esimerkiksi käytöstä poistettuja kaivoksia ja niihin liittyviä kaupunginosia on säilytetty ennallaan tai muutettu museokohteiksi, jolloin ne ovat eräänlaisia kyliä ja

sitä kautta kylämatkailukohteita.

Japanissa puolestaan *furusato*-kylämatkailu on saavuttanut valtaisan suosion 1980-luvulta lähtien. *Furusato* tarkoittaa kotipaikkaa, omia juuria. Kun toisen maailmansodan jälkeen Japanin talouskasvu oli erittäin voimakasta, keskittyi Japanin väestö suuriin kaupunkeihin. Shintolaisina japanilaiset kunnioittavat ja arvostavat luontoa ja luonto puolestaan on kaupungistuneessa Japanissa useimpien tavoittamattomissa. Kasvun aikaan Japanissa haluttiin kiinnittää huomiota oman kulttuurin vaalimiseen, japanilaisiin juuriin ja kotimaisuuteen, joten 1980-luvulla matkailuteollisuus maan hallituksen tuella ryhtyi markkinoimaan jokaiselle japanilaiselle omaa kotipaikkaa, *furusato*-kyliä, joissa kaupungeissa syntyneet ja kasvaneet voisivat kokea oman kotipaikan ja oman kulttuurin. Tavoitteena oli, että perinteen vaalimisen avulla kansa pysyy yhtenäisenä ja torjuu vieraiden kulttuurien haitalliset vaikutukset (Rea 2000, Oedewald 2001).

Furusaton edellytyksenä on, että kylä sijaitsee tyypillisessä japanilaisessa maalaismaisemassa, joka koostuu metsästä ja vuoristosta, sekä että kyläläiset noudattavat perinteistä elämäntapaa. *Furusato* on käytännössä markkinointikonsepti, jolla on synnytetty satoja matkailukohteita, joihin japanilaiset matkustavat kokemaan nostalgiaa, runoutta ja käytännössä täysin keinotekoista juurilleen palaamista. *Furusato* tarkoittaa myös *furusato* -kylään liittyviä konkreettisia tuotteita, joita mukaansa ottamalla kotiseudun saa myös mukaansa. Kullakin kylällä on myös oma karnevaalinsa, joka kerää kyliin valtavat turistivirrat (Rea 2000, Oedewald 2001).

Tyynen meren pienillä saarivaltioilla on myös tarjolla perinteisten massaturistikohteiden lisäksi kylämatkailukohteita, joita markkinoidaan seikkailumatkailijoille tai tietyntyyppisille kulttuurimatkailijoille. Esimerkiksi Salomon-saarilla kylämatkailulla tarkoitetaan matkailua, jossa turisti matkustaa pienissä ryhmissä moottoroiduilla kanooteilla pieniin viidakkokyliin, joissa kyläläiset vievät matkailijoita viidakkoon tutustumaan kasvillisuuteen ja eläimistöön, järjestävät perinteisiä kyläjuhlia ja tarjoavat perinteisiä ruokia. Matkailijat majoittuvat kyläläisten joukossa bambumajoissa (Lipscomb 1998).

Nämä muutamat esimerkit kertovat siitä, että kylämatkailulla on monenlaisia ilmenemismuotoja riippuen siitä, mistä päin maailmaa kylä matkakohteeksi valitaankin. Yhteistä näille kylille on kuitenkin se, että matkailijan matkustusmotiivina näihin kohteisiin saapuessaan on yleensä paikalliseen kulttuuriin tutustuminen, uuden oppiminen perinteen ymmärtämisen kautta tai jopa seikkailu. Kylämatkailu edustaa yleensä – ehkä kuitenkin *furusatoa* lukuun ottamatta - niin sanottua pehmeää turismia, joka ei pyri suurten massojen tavoittelemiseen, vaan kylän elinkelpoisena pitämiseen ja paikallisten asukkaiden toimeentulon turvaamiseen.

3 Kylämatkailu maaseudun kehittäjänä

Kylä määrittyy enemmänkin alueen asukkaiden mielikuvissa kuin maantieteellisinä rajoina (Uusitalo 1999). Kylällä tarkoitetaan yleensä historian aikana muovautuneita sosiaalisia, oikeudellisia ja taloudellisia yhteisöjä, jotka voivat olla toisaalta vain muutaman talouden pienkyliä tai hajautunutta asutusta, tai toisaalta kaupunkimaisempia taajaan asuttuja yhteisöjä, jotka sijaitsevat maaseudulla (Kauppinen 1995).

Suomessa maaseutuna pidetään ns. suppean määritelmän mukaan sellaisia haja-asutusalueita sekä taajamia ja alueita, joiden väkiluku on alle 500. Ns. kolmijakomallin mukaan maaseutu jakaantuu keskusten läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä syrjäiseen maaseutuun. Keskusten läheiset maaseudut sijaitsevat pääasiassa Etelä- ja Länsi-Suomessa. Ydinmaaseudun tunnuspiirteinä on vahva alkutuotanto sekä niihin liittyvä palvelutarjonta. Kaukana keskuksista sijaitsevat syrjäiset maaseudut ovat keskittyneet itä- ja Pohjois-Suomeen (Heinonen & Järvinen 1996, Niittykangas 1992, Page & Getz 1997).

Suomen maaseudulla maatila ja perhe sitoivat vielä 1950-luvulla ihmiset työn ja toimeentulon kautta nykyistä enemmän toisiinsa ja myös kylällä elämänpiiri ulottui harvoin sen rajojen ulkopuolelle. Maan sisäinen muuttoliike kiihtyi 1960-luvulla ja kylät alkoivat tyhjentyä. Eräänlainen periferinen protesti alkoi 1970-luvulla; se puolestaan synnytti ensimmäiset kylätoimikunnat, jotka jäsensivät paikallista perinteistä yhteistyötä kylätoiminnaksi, maaseudun elinvoiman omatoimiseksi puolustamiseksi. Maakunnalliset kyläaktiivien seminaarit käynnistyivät 1980-luvulla ja kylätoiminta haki uudet muotonsa omaa kuntaa laajemman yhteistyön käytännöstä. Lopulta 1990-luvulla kylätoiminnassa alkoivat korostua elinkeinojen kehittämisen tarpeet (Mäki 1999).

Matkailua on käytetty keinona luoda uutta taloudellista toimintaa alueille, jotka ovat jääneet jälkeen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä. Matkailun kehittäminen on ollut keino elinkeinorakenteen uudistamiseksi erityisesti kolmannen maailman maissa ja alkuperäiskansojen keskuudessa sekä teollisuusmaiden kehitysalueilla. Usein matkailukohteeksi aiottu alue tai yhteisö teemoitetaan menneisyydellä tai luonnolla (Petrisalo 2001). Erityisesti Itä-Euroopan maissa kylämatkailu ja maaseutumatkailu on noussut 1990-luvulla merkittäväksi vähemmän kehittyneiden alueiden kehittämisen välineeksi.

Suomessa matkailu on 2000-luvun alussa erityisesti maaseudun kehittämishankkeiden eräänlainen muotiteema. Kylistä ollaan kehittämässä matkakohteita lähinnä perheille siten, että erilaista toimintaa kohteessa riittäisi vähintään viikoksi. Toisaalta kylät voivat muodostaa myös reittejä kiertomatkailijoille, kuten esimerkiksi Runon ja Rajan tie maamme itärajalla tai Hämeen härkätie. Omalla autolla tapahtuva kiertomatkailu on perinteisesti suuntautunut kaupunkien ohella myös kyliin, maaseudun rauhaan. Maaseudulta haetaan alkuperäistä kansallista kulttuuria, alkuperäistä luontoa ja perinnettä.

Matkailututkimuksessa termi kylämatkailu (village tourism, village based

tourism) esiintyy yleensä maaseutumatkailututkimuksen yhteydessä, jolloin tutkimuskohteena tavallisimmin on jonkin vähemmän kehittyneen alueen yleinen taloudellinen kehittäminen matkailun avulla. Maaseutumatkailu määritellään kuitenkin eri maissa hyvinkin eri tavalla lähinnä siksi, että pohjana oleva maaseudun määritelmä vaihtelee. Esimerkiksi Saksassa, Belgiassa, Alankomaissa ja Ranskassa maaseuduksi luetaan alueet, jotka jäävät kaupunkien, rannikon ja vuoristoalueiden ulkopuolelle, Italiassa myös vuoristoalueet lasketaan maaseuduksi. Irlannissa ja Britanniassa maaseutua pidetään vastakohtana kaupungille, Espanjassa, Portugalissa ja Kreikassa maaseutuna pidetään maatalousalueita (Davidson 1992).

Maaseutumatkailuun sisällytetään yleensä suurin osa maaseudulla tapahtuvasta matkailusta. Suomessa maaseutumatkailulla tarkoitetaan suurten taajamien ulkopuolella tapahtuvaa matkailua, joka on yleensä pienimuotoista ja perustuu maaseudun luontaisiin edellytyksiin ja voimavaroihin, joita ovat luonto, maisema, kulttuuri ja ihminen, sekä perhe- ja pienyrittäjyyteen. Maaseutumatkailuun lasketaan kuluvaksi maaseudun matkailuyritykset sekä maatilamatkailu pää- ja sivutoimena (Borg 1997, Turunen & Valakari 1998).

Kansainvälisessä matkailututkimuksessa esiintyy myös termi *community-based tourism*, jolla tarkoitetaan matkailun kokonaisvaltaista muotoa, joka sitoo kohteen asukkaat yhteistyöhön edistämään taloudellista hyvinvointia vaalimalla kulttuurisia arvojaan ja toimintojaan sekä säilyttämään paikallisen ympäristön. *Community-based tourism* on siis käytännössä tavallisimmin juuri kylämatkailua ja maaseutumatkailua, vaikkakin se voi olla myös kaupunkimatkailua. Tärkeää on se, että tämä matkailun muoto pitää sisällään sen, että matkailun tulee hyödyttää kohteen paikallisen väestön elämää ja elinkeinoja päinvastoin kuin massakohteissa, joissa matkailutoimintaa ohjaavat yleensä suuret kansainväliset yhtiöt. Tutkimusten mukaan myös matkailijat ovat yhä tietoisempia matkailun negatiivisista vaikutuksista, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että maaseutu- ja kylämatkailu sekä omatoimimatkailu yleensä näyttäisi lisäävän suosiotaan (Travel & Tourism Intelligence 2000).

4 Kylä matkailutuotteena

Kylämatkailun tarkastelun lähtökohtana voidaan pitää matkailutuotteen perusmääritelmää. Middletonin (1989) mukaan matkailun kokonaistuote koostuu kaikista niistä palveluelementeistä, jotka matkailija kuluttaa sinä aikana, kun hän lähtee kotoaan ja palaa takaisin. Tämä tuote on ajatus, odotus tai mielikuva matkailijan mielessä sillä hetkellä kun matkailupalvelua suunnitellaan tai kun palvelu ostetaan.

Matkailutuotteen luonne riippuu pitkälti siitä, onko matkailija lähdössä valmiiksi suunnitellulle pakettimatkalle vai onko suunnitelmissa esimerkiksi omatoi-

misuutta vaativa kiertomatka omalla autolla kotimaassa. Molemmissa tapauksissa matkailutuote kuitenkin muodostaa kokonaisuuden ainakin jälkikäteen, kun matkaa arvioidaan kokemuksena. Matka on siis aina eräänlainen kokemuspaketti, joka koostuu aineellisista ja aineettomista komponenteista, jotka perustuvat johonkin toimintaan kohteessa.

Kohteen (*destination*) käsite puolestaan vaihtelee riippuen siitä, miten laajasta ja pitkästä matkasta kulloinkin on kysymys. Matkan kohteena voi olla esimerkiksi yksittäinen yritys (esim. maaseutumatkailuyritys), rakennettu kohde (Muumimaa, Korkeasaari tms.) tai yksittäinen kylä. Tällöin englanninkielisessä kirjallisuudessa voidaan puhua käsitteestä "*site*". Kohde voi olla myös laajempi maantieteellinen alue, jolla on riittävää kriittistä massaa tyydyttämään matkailijoiden tarpeet (esim. hiihtokeskukset tai yksittäinen kaupunki tai seutukunta), jolloin tarkoitetaan englanninkielistä termiä "*resort*". Kohde voi olla kuitenkin asiakkaan näkökulmasta myös kokonainen maa, kun kyseessä on ulkomaanmatkailu, tai joku laajempi maantieteellinen alue (*"region"*), kuten esimerkiksi Lappi, Saimaan alue tai vaikkapa Kuninkaantien reitti.

Matkailutuotteen perustana on kuitenkin aina jokin fyysinen paikka, johon matka kohdistuu. Smithin (1995) mukaan muita matkailutuotteen elementtejä ovat palvelut, vieraanvaraisuus, matkailijan vapaus tehdä erilaisia valintoja kohteessa, sekä matkailijan oma osallistuminen ja sitoutuminen matkailutuotteen tuottamiseen. Matkailutuote on monimutkaisen tuotantoprosessin tulos. Prosessin perustana ovat ensisijaiset voimavarat (maa, työvoima, vesivarat, jne.), joiden avulla muodostuvat matkailutuotteen paikkaan liittyvät rakenteet ja resurssit (esim. kansallispuistot, museot, hotellit jne.). Nämä tuotantoprosessin osat edustavat matkailutuotteen ensisijaisia panoksia ja mahdollistavat matkailun infrastruktuurin. Palvelut (opastus, ravitsemispalvelut, tapahtumat jne.) ja vieraanvaraisuus ovat eräänlaisia välittäviä panoksia, joiden avulla palvelujen tuottaja voi vaikuttaa matkailijan kokemuksiin. Valinnanvapaus ja matkailijan osallistuminen edustavat prosessin tuotosta, eli asiakkaan kokemusta palvelutapahtumasta.

Kylämatkailutuotteen fyysinen paikka muodostuu kylästä, sen rakennuksista, toiminnoista, maisemasta, luonnosta, sijainnista ja infrastruktuurista. Kylän vetovoima voi perustua esimerkiksi luontoon tai sijaintiin liikenteellisesti tärkeän reitin varrella. Kurtakon kylä Kolarin kunnassa Lapissa sijaitsee Euroopan suurimman yhtenäisen suoalueen tuntumassa, joten kylän ja sen lähikylien matkailuvetovoimaa pyritään rakentamaan perinteisen Telatien reitin ja suon eksotiikan varaan. Vuonislahden kylä Pohjois-Karjalassa puolestaan on perinteisesti yhdistänyt Pielisen itäpuolen rautatien ja Kolin vesiliikenneyhteyden.

Kylään paikkana voi liittyä myös historiallisiin tapahtumiin liittyvää vetovoimaa. Kainuussa toteutetussa "Kainuun kylämatkailu – tarinoihin verhotun elämystuotteen rakentaminen" –hankkeessa on luotu eri kylille niiden historiaan liittyviä tarinoita, joita on tuotteistettu ohjelmapalveluiksi (Kainuun kylämatkailun kehittäminen 2001). Pohjavaaran kyläläiset ovat suunnitelleet ja toteuttaneet verovouti Simo Affleckiin, Simo Hurttaan liittyvän näytelmän, jota tuotetaan eri pituisina versioina matkailijaryhmille, Lentiiran kylä taas on tuotteistanut tervan-

polton perinnettä. Omaleimainen kulttuuri ja perinne onkin yksi merkittävimpiä kylämatkailun vetovoimatekijöitä, joihin kylän kohdeimago perustuu.

Kohdeimagon rakentaminen ja matkailijan odotuksiin vastaaminen edellyttää, että kylällä on tarjottavanaan matkailijan tarvitsemia palveluja, kuten majoitusta, ruokapalveluja, kyläkauppa, liikenneyhteyksiä, vuokrattavaa välineistöä sekä ohjelmaa. Matkailutuotteen perusmääritelmän mukaan matkailu perustuu toimintaan kohteessa, joten vieraan toiminnalle on luotava suosiolliset puitteet. Pelkkä majoitusmahdollisuus ei ole riittävä syy tulla kylään ja siksi palvelut ovat välttämättömyys.

Koska kylämatkailutuote muodostuu kylän kokonaisuudesta, sen tuottamiseen vaikuttaa jokainen kyläläinen omalla toiminnallaan ja samalla matkailu vaikuttaa tavalla tai toisella kylän jokaisen asukkaan elämään. Siksi matkailutuotteen laadun takaamiseksi kylässä pitäisi keskustella yhteisesti siitä, mitä matkailijoiden ilmestyminen kyläraitille merkitsee. Alusta saakka olisi myös pystyttävä tietoisesti sopimaan kyläläisten taustatuesta matkailun kehittäjille ja -yrittäjille. Jokainen kylän asukas vaikuttaa käyttäytymisellään ja toiminnallaan siihen, minkälainen matkailutuote kylässä kehittyy ja toteutuu. Kyläyhteisö ja sen yksittäinen asukas voi edistää tai estää matkailijalle tärkeän vieraanvaraisuuden kokemista. Vieraanvaraisuuden kokeminen on matkailijan tunne siitä, että hän on tervetullut kylään ja että hänen hyvinvointinsa on tärkeää kaikille kyläläisille. Kun fyysinen paikka ja palvelut edustavat matkailutuotteen teknistä laatua, on vieraanvaraisuus toisaalta toiminnallisen laadun ja erityisesti vuorovaikutuslaadun mittari.

Palvelun tekninen laatu viittaa kylämatkailutuotteen ulkoisiin puitteisiin, toiminnallinen laatu taas palveluilmapiiriin, palveluhenkilöstön osaamiseen, palvelun sujuvuuteen ja vuorovaikutukseen muiden asiakkaiden kanssa. Vuorovaikutuslaatu puolestaan liittyy matkailijan ja asiakaspalvelijoiden kontakteihin, siihen palvelutilanteeseen, jossa tapahtuu asiakaskohtaamisia. (ks. esim. Grönroos 1990) Hyvä vuorovaikutuslaatu pitää sisällään ystävällisen ja asiakkaan huomioivan palvelun, siistin ja kohteliaan olemuksen sekä kyvyn "puhua asiakkaan kieltä", vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Vieraanvaraisuus on kuitenkin vielä laajempi vieraan mielikuvissa syntyvä kokemus, *elämys*, johon vaikuttaa myös muiden kuin varsinaisten asiakaspalvelijoiden toiminta.

Vieraanvaraisuuden tunne syntyy paikallisten asukkaiden auttavaisuudesta, positiivisesta suhtautumisesta vieraisiin. Se ei edellytä anteliaisuutta materiaalisella tasolla, mutta henkistä anteliaisuutta, auttamishalua ja ystävällisyyttä sitäkin enemmän. Tätä kuvastaa Pohjois-Karjalassa 1997 tehty tutkimus, jonka tulosten mukaan matkailijan loman onnistumisen kannalta tärkeimpiä tekijöitä olivat kauniiden maisemien lisäksi paikallisten ihmisten avoimuus ja iloisuus, seuraavana listalla oli ihmisten puheliaisuus ja seuraavana vieraanvaraisuus. Kaikki ihmisiin liittyvät piirteet olivat listan kärkipäässä ennen ruokaan ja muihin palveluihin liittyviä tekijöitä (Keronen & Komppula 1997).

Valinnan vapaus matkailutuotteen elementtinä viittaa esimerkiksi siihen, että kylältä pitää löytyä riittävästi toimintavaihtoehtoja, jotka eivät ole esimerkik-

Kuva 2. Pohjois-Karjalassa matkailijan loman onnistumisen kannalta tärkeimpiä tekijöitä olivat kauniiden maisemien lisäksi paikallisten ihmisten avoimuus ja iloisuus. Kuva: Reino Kuivalainen.

si säästä riippuvaisia. Erityisesti vapaa-ajan matkailijat arvostavat valinnan mahdollisuutta olipa kyseessä omatoimiloma tai pakettimatka (Smith 1994). Erilaiset matkailijat tarvitsevat erilaisia palveluja ja myös siitä johtuen monipuolisten palvelujen kehittäminen ja vaihtoehtojen tarjoaminen luo kylämatkailulle kasvumahdollisuuksia. Toisaalta myös erikoistuminen jonkin erityisryhmän, esimerkiksi liikuntavammaisten palveluihin voi olla hyvä ratkaisu, mutta se edellyttää kohderyhmän syvällistä tuntemusta ja pitkälle vietyä tuotekehitystä.

Matkailijan osallistuminen matkailutuotteen tuottamiseen on se tuotteen osa-alue, johon palvelujen tuottajalla on pienimmät mahdollisuudet vaikuttaa. Omatoimilomalle lähtenyt matkailija tarvitsee vähemmän opastusta, välineitä ja palveluja kuin valmiin paketin ostaja. Ohjelmapalvelujen osalta asiakkaan osallistuminen tuotantoprosessiin vaihtelee myös: yksinään valtava luontomatkailija ei tarvitse välttämättä edes polkuja, vaan vaellus perustuu kokonaan omaan "tuotantoon", mutta esimerkiksi liikuntaesteinen tarvitsee asianmukaiset rakennetut reitit. Matkailijan oman osallistumisen taso riippuu sekä matkailijan halusta että kyvystä osallistua elämyksensä tuotantoon, mutta vaikka omatoimisuuden aste olisi korkeakin, tarvitsee matkailija silti jonkinasteisia palveluja, joiden tuottamiseen myös kylämatkailussa tulisi kiinnittää huomiota.

Kylämatkailupalvelun laatua arvioidessaan matkailija kiinnittää huomiota palvelun luotettavuuteen, palveluhenkilöstön reagointialttiuteen, palveluvarmuuteen, empatiaan sekä palveluympäristöön. Luotettavuudella tarkoitetaan

palvelusuorituksen johdonmukaisuutta ja virheettömyyttä, reagointialttiudella henkilöstön valmiutta ja halukkuutta palvella asiakasta. Palveluvarmuus koostuu palvelun pätevyydestä (palvelun tuottajan tiedot ja taidot), kohteliaisuudesta, uskottavuudesta (asiakas voi luottaa siihen, että palvelun tuottaja ajaa rehellisesti asiakkaan etua) sekä turvallisuudesta. Empatia pitää sisällään palvelun saavutettavuuden, asiakkaan ymmärtämisen sekä kyvyn puhua asiakkaan kanssa samaa kieltä (Zeithaml ym. 1990).

Asiakkaan oman osallistumisen taso vaikuttaa erityisesti palveluvarmuuteen liittyvän turvallisuuden arvioinnissa. Kun kylälle rakennetaan esimerkiksi omatoimisuuteen perustuvaan retkeilyyn tarkoitettuja rakenteita, tulee huolehtia siitä, että rakenteiden käyttöön on riittävä opastus, reitit on hyvin merkitty ja kartat selkeitä ja käyttäjäystävällisiä. Kylämatkailun ohjelmapalvelujen kehittämistyöhön on vuoden 2001 aikana valmistumassa valtakunnallinen ohjelmapalvelujen normisto, jonka pohjalta tuotettujen ohjelmapalvelujen laatua on mahdollista arvioida entistä luotettavammin. Normisto tulee koskemaan ensimmäisessä vaiheessa moottorikelkkailua, vaellusta ja maastohiihtoa, vesiaktiviteetteja, seikkailua ja kiipeilyä sekä pyöräilyä ja ratsastusta. Asiakkaan osallistumistason mukaan ohjelmapalvelut jaetaan eri luokkiin, joille kullekin määritellään turvallisuuteen liittyvät vähimmäisvaatimukset. Normisto sisältää ohjeet palvelujen tuottamiseksi kulloinkin voimassa olevien säädösten (mm. kuluttajansuojalaki, tuoteturvallisuussäädökset, valmismatkalainsäädäntö) mukaisesti (Etelä-Karjalan messukeskus 2001).

Koska kylämatkailutuote on tyypillinen kokonaismatkailutuote, sen tuottamiseen siis osallistuvat kaikki kylän asukkaat, yrittäjät, maanomistajat, yhdistykset, vapaa-ajanasukkaat. Koska tuote muodostuu kaikista kylän elementeistä riippumatta siitä, haluavatko eri osapuolet olla matkailutuotteen osia tai eivät, on yhteistyö eri osapuolten välillä välttämätöntä. Kylän fyysinen ympäristö pitäisi saada näyttämään ja tuntumaan vetovoimaiselta, mikä tietysti edellyttää esimerkiksi siisteydestä huolehtimista, rakennusten kunnon kohentamista ja monissa tapauksissa myös alkuperäiseen asuunsa saattamista. Yksityisiä kyläläisiä ei kuitenkaan voi pakottaa mihinkään toimenpiteisiin, vaan kehittämisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Kylämatkailun kehittämisen ensimmäinen askel onkin aina kylän sisäisen verkoston kokoaminen siten, että verkostoon saadaan mukaan mahdollisimman suuri joukko erilaisia toimijoita ja että aktiivisilla toimijoilla on kylän yhtäläinen tuki takanaan.

5 Verkostot kylämatkailun toteuttajina

Kylämatkailuverkoston syntymisen edellytyksenä on, että kylän toimijoilla ja sitä kautta syntyvällä verkostolla on yhteinen tavoite, jonka kaikki toimijat voivat hyväksyä myös omaksi tavoitteekseen ja että tavoitteeseen uskotaan päästävän

yhteisten toimintojen kautta. Avainasemassa ovat luonnollisesti matkailupalveluja tarjoavat yritykset sekä muut tahot, jotka suoraan hyötyvät kylään suuntautuvasta matkailusta. Näiden toimijoiden on panostettava sekä aikaa että rahaa niin tavoitteen saavuttamiseen oman toiminnan puitteissa kuin myös osallistumalla yhteisiin toimintoihin. Useiden tutkimusten mukaan onnistuneissa kehittämishankkeissa verkoston tavoitteiden asettamiseen edetään yritysten oman toiminnan kehittämisen kautta (Komppula 1998). Vasta sen jälkeen lähdetään toteuttamaan yhteisiä toimintoja.

Yritysten valmius sitoutua yhteistyöhön on usein sidoksissa erilaisiin taloudellisiin hyötyihin, ja yritysten kiinnostusta verkostoon sitoutumiseen edistää se, että verkoston tavoitteet perustuvat yritysten omien kehittämisongelmien ratkaisuun verkoston toimintojen avulla. Mahdollisuus vaikuttaa toimintojen suunnitteluun sekä tietoisuus toimintojen jatkuvuudesta näyttäisi lisäävän asenteellista sitoutumista. Selkeä hallinto- ja rahoitusrakenne ennustavat myös kehittyneempää verkkoon sitoutumista.

Verkoston sisällä vallitsee useimmiten eräänlainen toimijahierarkia, joka koostuu neljästä tai viidestä tasosta. Verkoston sisimmässä ytimessä tapahtuu yhteisten tavoitteiden määrittäminen ja yhteisistä toimenpiteistä päättäminen. Esimerkiksi kylämatkailuverkoston sisimmän ytimen toimijat, niin sanotut avaintoimijat ovat niitä yrityksiä tai muita toimijoita, jotka edustavat kylän tärkeimpiä matkailusta hyötyviä tahoja sekä esimerkiksi kylätoimikunnan aktiiveja. Muut matkailuyritykset sekä kylätoimijat puolestaan muodostavat verkoston ytimen. Verkostokontekstiin kuuluvat esimerkiksi yhdistykset ja urheiluseurat, joiden aktiivista osallistumista tarvitaan talkootyössä ja ohjelmapalvelujen tuottamisessa. Verkoston ulommille rajoille sijoittuvat sellaiset toimijat, joilla on verkoston kannalta toiminnallista vaikutusvaltaa, kuten esimerkiksi keskeiset rahoittajatahot, keskeisten luonnon- tai kulttuurikohteiden omistajat, erilaiset kansalaisjärjestöt, paikallisten asukkaiden yhteenliittymät yms.

Verkoston toimintoja johtaa ja yleensä myös toteuttaa sisin ydin, jolla kuitenkin tulee olla ytimen ja muiden kerrosten tuki toiminnalleen. On epärealistista odottaa, että kaikki kyläläiset osallistuvat kaikkiin kehittämistoimiin yhtä aktiivisesti, vaan voimavarojen sitominen yhteistyöhön on pitkälti riippuvainen niistä hyödyistä, joita eri toimijat kokevat saavansa joko yritystasolla tai henkilökohtaisella tasolla matkailun kehittämistoiminnasta. Monissa tapauksissa matkailun kehittäminen on vain yksi kylätoiminnan tavoite ja tavoitteet voivat joissakin tapauksissa olla myös ristiriidassa keskenään. Usein aktiiviset kylätoimijat ovat aktiivisia monilla muillakin kehittämisalueilla ja toimijat kuuluvat samalla moneen muuhun verkostoon, jotka vaativat kyläläisten aktiivisuutta.

Oleellista kylämatkailun kehittämisessä on se, että kehittämisverkostoon saadaan edustajansa välityksellä mukaan kaikki sellaiset tahot, joiden hallinnassa on matkailuvetovoiman kannalta merkittäviä resursseja ja jotka voivat ohjata kansalaistoimintaa. Maanomistusolot, kalastuskuntarajat, suojelumääräykset ja yleinen infrastruktuuri edellyttävät paikallisen väestön eri tahojen osallistumista myös matkailun suunnitteluun.

Kuva 3. Oleellista kylämatkailun kehittämisessä on se, että kehittämisverkostoon saadaan mukaan kaikki sellaiset tahot, joiden hallinnassa on matkailuvetovoiman kannalta merkittäviä resursseja. Kuva: Reino Turunen.

Case Vuoniskylät -verkosto

Hyvänä esimerkkinä toimivasta kylämatkailuverkostosta on Vuoniskylät-verkosto, joka alkoi rakentua 1990-luvun puolivälissä, kun yksi jo pitkään toiminut maaseutumatkailuyrittäjä ryhtyi tunnustelemaan kotikylänsä Vuonislahden ja sen lähiympäristön yritysten halua ryhtyä kehittämään kylää uudelleen vireäksi maaseutumatkailukohteeksi. Vuonislahden kylä Lieksassa oli matkailullisesti erittäin vilkas vielä 1970-luvulla, jolloin erityisesti nuoret interrail-matkaajat kansoittivat kylän kesäisin. Aiemmin keskeisenä vetovoimatekijänä oli säännöllinen sisävesiliikenne kylän ja järven toisella puolella sijaitsevan Kolin välillä. Yhteistyön käynnistäneellä yrityksellä oli matkailuyritysperinteitä jo 1950-luvulta saakka.

Vuoden 1994 alussa käynnistettiin Vuoniskylillä ensimmäinen ulkopuolista rahoitusta saanut kehittämishanke, jonka tavoitteena oli maaseutumatkailutuotteiden kehittäminen, kylien yhteistoiminnan kehittäminen sekä kylien markkinoinnin aloittaminen. Hankkeessa oli varsinaisina toimijoina ja oma-

rahoitusosuuden maksajina kymmenen yritystä, jotka perustivat yhteistyön kehykseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi" VUONIS-osuuskunnan, johon kaikki toimijat liittyivät. Osuuskunnan tarkoituksena oli "jäsentensä elinkeinon ja taloudenpidon sekä kulttuurin tukemiseksi hankkia koulutusta, neuvontaa, tutkimusta ja rahoitusta sekä palvella jäsentensä tiedonvälitystä, lisäksi tukea jäsentensä elinkeinoa järjestämällä ja hoitamalla yhteismarkkinointia ja matkailuun liittyvää tuotekehitystoimintaa".

Kehittämishankkeessa kylämatkailun ja kylän ulkoisen ilmeen kehittäminen olivat pääasiallisena tavoitteena. Toimintoina korostuivat ensimmäisinä vuosina erilaisten matkailutuotteiden kehittäminen. Tuotteissa pyrittiin siihen, että mahdollisimman moni yritys olisi mukana kunkin tuotteen tuottamisessa. Tuotteita olivat mm. erilaiset risteilyt, valokuvauskurssit, pyöräilyreitti sekä joka syksy toteutettavat Muikkumarkkinat, joiden yhteydessä ryhdyttiin järjestämään symposiumeja, joihin saatiin arvovaltaisia ja tunnettuja puhujia. Symposiumien aiheet liittyvät aina tavalla tai toisella VUONISkyliin.

Hankkeen tulokset olivat sekä toimijoiden että rahoittajien mielestä erittäin hyvät, ja hanke saikin lisärahoitusta vuosituhannen loppuun saakka. Jatkohankkeen tavoitteena oli tiivistää verkon varsinaisten yritysten keskinäistä yhteistyötä, sekä tiivistää verkon yhteistyötä lähialueiden kanssa. Hankkeen tehtäväksi tuli koota yksittäisistä maaseutumatkailupalveluista ehjä ja monipuolinen matkailualue tietylle maantieteelliselle alueelle. Toisen vaiheen käynnistyttyä verkkoon tuli mukaan kolme uutta yritystä. Toisen hankekauden aikana toiminnot tiivistyivät erityisesti osuuskunnan jäsenten eli verkon varsinaisten toimijoiden toimenpiteiksi. Yrityksillä on mm. yhteinen asiakkaille suunnattu etukortti, jolla asiakas saa yrityksissä kiertäessään erilaisia alennuksia ja muita etuja.

Parin ensimmäisen vuoden aikana tehty talkootyö ja markkinointi tuottivat tulosta, ja vuosien 1998 - 1999 aikana merkittävä osa verkoston syksyn ja talven asiakkaista oli eri puolelta Suomea tulleet muut yritykset ja kehittämishankkeet, jotka kävivät tutustumassa verkon toimintaan. Verkko onnistui myös paikallista kulttuuria hyödyntävän ohjelmallisen paketin myynnissä ja verkon kyläjuhlat matkailutuotteena toivat vuoden 1999 aikana huomattavaa liikevaihdon lisäystä osuuskunnalle.

6 Yhteenveto

Kylämatkailun kehittäminen liittyy toimintona paikallistasolla kylien kehittämiseen yleensä sekä kunta- ja maakuntatasolla sekä yleiseen aluekehitystyöhön. Matkailu nähdään yleensä ensisijaisesti elinkeinon kehittämisenä, mutta siihen

liittyy toisaalta usein myös paikalliskulttuurin ja perinteiden säilyttämisen sekä luonnonsuojelun intressejä. Suomessa kylämatkailu kuuluu selkeästi maaseutumatkailun piiriin ja sitä kautta kehittämistoimien rahoitus ohjautuu usein Maa- ja metsätalousministeriön kautta, jonka yhteydessä toimiva Maaseutumatkailun teemaryhmä ohjaa maaseutumatkailun valtakunnallista kehittämistä.

Aluekehitysvastuun siirtyminen maakunnallisille liitoille 1994 ja EU-jäsenyys 1995 muutti kylätoiminnan asetelmaa siten, että monien kylätoimikuntien päätehtäväksi on tullut hankkeiden luominen, eikä kylätoimintaa ei enää välttämättä ohjaa ja generoi paikallisista ongelmista nouseva kehitys (Mäki 1999). Toisaalta kylien kehittämistä vaativat juuri matkailutarjonnan lisäämisen nimissä myös kylien ulkopuoliset tahot, jotka mahdollisesti näkevät kylillä sellaisia vetovoimatekijöitä, joita kylällä ei ehkä ole tiedostettu matkailullisesti kiinnostaviksi. Maaseutukylille onkin sankoin joukoin tulossa ulkopuolisia kehittäjiä.

Maaseudun kehittäjien ja vanhojen kyläläisten arvomaailmat saattavat erota toisistaan ja maaseudulla kohtaavat erilaisten kulttuurien ja sosiaalisten intressien maailmat. Kun kehittäjät pyrkivät tuotteistamaan maaseutua esimerkiksi matkailutuotteiksi markkinoimalla maaseudun henkistä perintöä, väestön omia muistoja tai esimerkiksi maitolaitureita, merkitsee tämä kaupallistaminen samalla kylän perinteisten rakenteiden muuttamista, kylän sisäisen sosiaalisen hierarkian murtamista ja arvojen taistelua (Björn 1999). Kylämatkailun kehittämisen kannalta olisikin erityisen tärkeää se, että kehittämisverkostot syntyisivät kylän oman aktiivisuuden tuloksena, omista tarpeista lähtien. Verkoston menestystä voidaan mitata sillä, jääkö verkosto toimimaan senkin jälkeen, kun ulkopuolinen kehittämisrahoitus päättyy. Vuoniskylillä sitoutumista jatkuvuuteen on löytynyt.

Omista tarpeista ja omin voimin syntynyt verkostoituminen on ollut Vuoniskylien matkailullisen kehittymisen salaisuus. Se, että matkailun kehittäminen nivoutui joustavasti jo aiemmin aktiivisena käynnistyneeseen kylätoimintaan eikä vetäytynyt liian nopeasti erilliseksi hankkeeksi on myös yksi onnistumiseen vaikuttaneista tekijöistä. Verkoston arvoperustaa rakennettiin rauhassa ja yhteistyössä eri toimijatahojen kanssa. Vuonisverkoston vetäjät ovat myös osanneet hyödyntää esimerkillisen taitavasti kylillä aiemmin asuneiden, sieltä kotoisin olevien sekä kesäasukkaiden asiantuntemusta ja arvovaltaa erilaisia toimintoja suunnitellessaan. Myös konsultteja ja koulutusorganisaatioita on hyödynnetty, mutta päätökset ja suunnan määritykset Vuoniskylillä on tehty itse, omaa arvoperustaa kunnioittaen.

Kirjallisuus

Björn, I. 1999. Euromaaseutu jyrää meitin. Maaseutu on menetetty, mutta pelastettava. Maaseudun uusi aika 1/99: 83-86.

Borg, P. 1997. Maaseutumatkailun suuri tuleminen. Maaseudun uusi aika 1/1997.

Davidson, R. 1992. Tourism in Europe. Paris: Techiplus.

Grönroos, C. 1990. Nyt kilpaillaan palveluilla. Weilin+Göös, Jyväskylä.
Heinonen, S. & Järvinen, A. 1996. Maaseutuyrittäjän opas. Gummerus Oy, .Jyväskylä.
Kauppinen, J. 1995. Kylät ja kunnat kehittäjinä Itävallassa – esimerkkinä syrjäinen Waldviertel. Pohjois-Karjalan liitto, julkaisu 13. Joensuu.
Keronen A. & Komppula, R. 1997. Pohjois-Karjalan matkailijatutkimus 1997 – matkailijan mielikuvia palvelusta ja karjalaisuudesta. Lieksan oppimiskeskuksen julkaisusaraja A:2 / 1997.
Komppula, R. 1998. Factors affecting SME's commitment to an issue-based network - Case North Karelia Tourism Strategy. Proceedings of Conference on Growth and Job Creation in SME:s in Mikkeli January 7-9.1998. Mikkeli, Helsinki School of Economics and Business Administration. Pages 474-497.
Lipscomb, A.J.H. 1998. Village Tourism in The Solomon Islands. Impediments and impacts. Teoksessa: Laws, E., Faulkner, B. & Moscardo, G. (toim.). 1998. Embracing and Managing Change in Tourism. London: Routledge. 185- 201.
Middleton, V.T.C. 1994. Marketing in Travel and Tourism. Oxford: Butterworth-Heineman Ltd.
Mäki, M. 1999. Kylät maaseutupolitiikan formuloituina kehittäjäyhteisöinä – riskiyrityskö? Maaseudun uusi aika 1/99: 79-82.
Niittykangas, H. 1992. Maaseudun yritystoiminnan kehittymismahdollisuudet. Jyväs kylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Sisäsuomi Oy.
Oedewald, M. 2001. Furusato. Esitelmä Suomalaisen akateemisen matkailu tutkimuksen symposiumissa. 21.- 22.5.2001, Maanselkä.
Page, S.J. & Getz, D. (toim.) 1997. The Business of Rural Tourism. International Perspective. Oxford: The Alden Press.
Rea, M.H. 2000. A Furusato Away from Home. Annals of Tourism Reseach 2000 (3): 638-660.
Smith, S.L.J. 1994. The Tourism Product. Annals of Tourism Research 21(3): 582 – 595.
Travel & Tourism Intelligence 2000. Occasional studies: Community-based tourism. Travel & Tourism Analyst 2000(5): 89-116.
Turunen, M. & Valakari, P. 1998. Maaseutumatkailu: yrittäjän opas. Maaseutu matkailun Teemaryhmä, Helsinki.
Uusitalo, E. 1999. Finnish Rural Policy and Local Initiatives. New Rural Policy. Finnish Journal of Rural Research and Policy 1999(2): 50–66.
Zeithaml, V., Parasuraman, A. & Berry, L. 1990. Delivering quality service. Balancing customer perceptions and expectations. New York: Free Press.

WWW-lähteet

Kainuun kylämatkailun kehittäminen. 2001. Esiselvitys; tulokset. http://www.kake.oulu.fi/proj/alupro/tl_ktulo.htm
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 1998. Maaseutumatkailun teemapohjainen markkinointiyhteistyö 1998-2002.

http://www.mmm.fi/maaseudun_kehittaminen/yhteistyoryhma
Etelä-Karjalan messukeskus. 2001. Matkailun ohjelmapalvelujen normisto.
www.ek-messukeskus.fi/normisto

150 vuotta matkailua kansallismaisemassa

Prof. Veijo Saloheimo
Joensuu

Abstract

150 years tourism in national landscape

This article tells the short history of the development of Koli hills from a remote forest wilderness to a nature and cultural heritage oriented tourism resort. The development of near-by rural villages, like the Vuonislahti village, is studied in the context of the Koli resort´s development, especially due to the traffic connections.

Keywords: Rural tourism, local heritage.

1 Johdanto

Kolin kansallismaisemaan luen erottamattomasti Vuonislahden rantakylän kulttuuriympäristön kontrastina jyhkeälle luonnonmaisemalle, kaski- ja hakamaisemineen peltoineen ja taloineen. Pidän pohjoiskarjalaista hoidettua ranta-, rinne- tai vaarakylää suomalaisen kansallismaiseman erottamattomana osana. Näköhavaintoa täydentää paikkaan liittyvä historia, milloin rauhanomaisten saavutusten, milloin sodan merkitsemänä; Vornan silta museotiellä muistettakoon.

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 99-105

Kolin maisema-arvo tiedostettiin muinoin korvikkeena Keski- ja Etelä-Euroopan alppinäkymille. Romanttinen luonnontunne "tuli muotiin" ja vaati mieltäylentäviä kohteita. Alppien vertaisia huippuja etsittiin ensin päävesistöjemme vedenjakajilta, mutta ne ovat yleensä laakeita eivätkä erotu ympäristöstään. Koli ja ympäröivät vaarajonot täyttivät nämä vaatimukset.

2 Tienraivaajat

Kolin maisemaa sivusi 1800-luvulla monikin matkamies. Elias Lönnrot käveli Vuonislahden läpi ainakin kesällä 1828 vilkaisten ehkä Pielisen takaa näkyvää vaaraselännettä.

Satusetä Zacharias Topeliuksen suurhanke, kuvateos Finland framställd i teckningar (1875) tarvitsi kuvittajia. Magnus von Wright ja hänen oppilaansa Werner Holmberg kulkivat siinä mielessä vuonna 1851 Joensuusta Kolille ja Kuopioon. Wright piirsi silloin kuvan juuri alkavasta Joensuun kaupungista. Holmbergin töistä tunnetaan teos "Näköala Pielisjärveltä". Topeliuksen kirjan kuvitukseen mahtui Pohjois-Karjalasta kuitenkin vain Puhoksen maisema perinteisten kulttuurimaisemien joukossa.

Taiteilijafilosofi Axel Fredrik Soldan kulki 1860 Lapista Lieksan ja Kontiolahden kautta kohti Sortavalaa. Hän teki akvarellit mm. Lieksan kirkosta ja Kontiolahden kirkonkylästä. Hänen matkansa muistui ehkä tytär Vennylle, kun hän kiipesi Kolille maalarinvälineineen vuonna 1892 (Konttinen 1997).

3 Silmän avaus Pieliseltä

Koli avautuu matkamiehelle väkevimmin Pieliseltä. Venemies souti tai purjehti siellä arkiaskareissaan, souti tervojaan Lappeenrantaan. Esteettiset arvot alkoivat elää vasta sivistyneen, maailmaa nähneen matkamiehen silmissä laivan kannelta käsin.

Höyrysluuppi Alku aloitti höyrylaivaliikenteen Pielisellä vuonna 1869 linjalla Nurmes-Juuka-Lieksa-Ahveninen. Ensimmäinen matkustaja- ja rahtialus hl. Pielinen rakennettiin Varkaudessa. Sen hinasi 200 miestä ylös Pielisjoen koskista. Laiva kulki kahdesti viikossa Nurmeksen ja Ahvenisen välillä. Jäähdytetyt ruumat olivat tarpeen täkäläisille voin toimittamiseksi maailman markkinoille.

Höyrylaiva Pielinen siirtyi joensuulaisten käsiin vuonna 1874, ja vuonna 1875 tilasi Nurmeksessa perustettu yhtiö uuden laivan, höyrylaiva Valion. Se hinattiin Pieliselle 1876 ja alkoi purjehtia Nurmeksen ja Kaltimon väliä eli vähän pidemmälle kuin hl. Pielinen ensi vaiheessaan

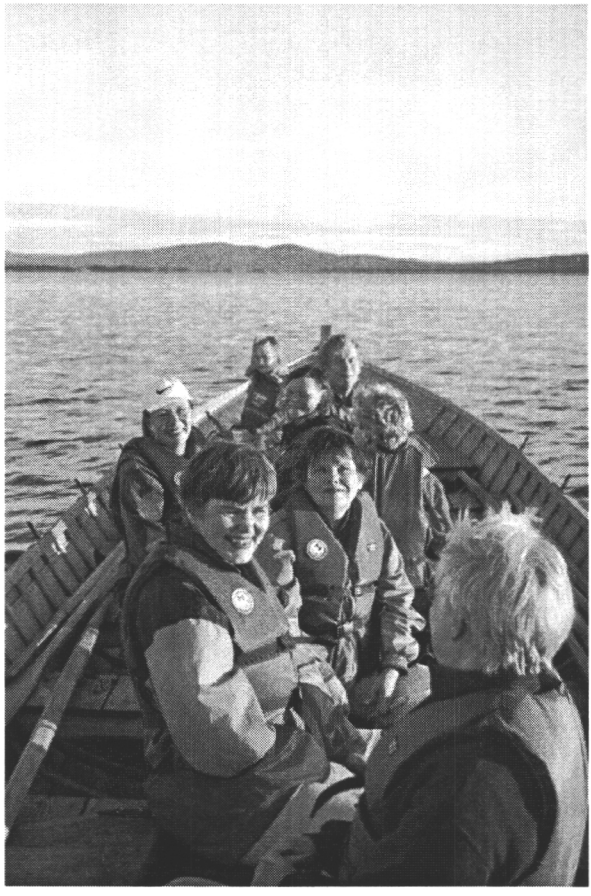

Kuva 1. Koli avautuu matkamiehelle väkevimmin Pieliseltä.
Kuva: Reino Kuivalainen.

Vuoden 1872 valtiopäivät päätti kanavoida Pielisjoen. Työ alkoi vuonna 1873 ja valmistui 1881. Pielisläisten kiukuksi suluista tehtiin Saimaan kanavaa ahtaammat, mutta se haittasi matkustajalaivoja vähemmän kuin rahtilaivoja. Pielisen väylät mitattiin ja merkittiin pääosin 1880-luvulla. Liklamonsaareen perustettiin luotsiasema vuonna 1897.

Höyrylaivat Valio ja Pielinen kulkivat Nurmeksesta Joensuuhun Pielisen itärantaa poiketen Höljäkän Hökänniemessä Kylänlahden Vaaraniemessä, Lieksassa ja Vuonislahden Herranniemessä. Laivasto uusiutui. Pielisen korvasi vuonna 1888 hl. Seura, joka kulki Pielisellä 1920-luvulle asti. Juukaan hankittiin vuonna 1896 hl. Koli ja hl. Tapion korvasi vuonna 1903 hl. Lieksa. Kukin laiva teki kaksi matkaa viikossa Nurmeksesta Joensuuhun vuoropäivin.

4 Kolin nousu kansalliseen tietoisuuteen

Koli keksittiin virallisesti matkailukohteeksi 1880-luvulla kaiketi laivan kannelta. Keksikö sen tänne osunut vieras vai täkäläinen alue- tai metsähallinnon virkamies – kuka tietää?

Varmoja laivamatkustajia olivat ainakin Nurmeksen kirkkoherran Roosin pojat, joista Gustaf Elis tuli 1891 Pielisjärven piirilääkäriksi sekä kanttorinpoika ja itsekin maankuulu musiikkimies Pekka Juhani Hannikainen. Virkamiehistä mainittakoon Lieksassa 1870-80 – luvuilla toiminut aluemetsänhoitaja A. Neovius.

Koli pääsi vuonna 1890 Suomen Matkailijayhdistyksen katsaukseen Matkasuuntia Suomessa 1888-90. Siitä alkoi Kolin korkeasuhdanne. Juhani Aho 1892 houkutteli puolisonsa Venny Soldan-Brofeldtin ja ystävänsä Eero Järnefeltin Kuopion kautta maareittejä seuraten Kolille. Venny Soldan-Brofeldt seuraili osin isänsä jälkiä, ja Eero Järnefelt oli nähnyt Kolin jo aiemmin Pusosta käsin setänsä, Kontiolahden kirkkoherran mukana voinkeruuretkillä. Aino Järnefeltin ja hänen miehensä Jean Sibeliuksen Lieksan loma tunnetaan myös vuodelta 1892. Kolin ensimmäisenä mainosmiehenä kirjoitteli Vennyn aviomies Juhani Aho ihailevia artikkeleja Päivälehteen 1892 ja Uuteen kuvalehteen 1893.

Vuonna 1896 kohosi ensimmäinen Ylä-Kolin maja ("Ylämaja") palvelemaan vaaran laelle rohjenneita. Myöhemmin rakennettiin myös Kolin Satamaan eli Laivarantaan Alamaja. Palveluiden hoitajana toimi paikallisten alkuvaiheiden jälkeen Suomen Matkailijayhdistys.

1890 –luvulta alkoi maalarien pyhiinvaellus Kolille ja jatkuu nykyisinkin toiselle vuosisadalle, niin kuin Kolin kylän keskellä sijaitsevan Kulttuuritalo ja taiteilijaresidenssi Kolin Ryynäsen ulkomaillakin saavuttama suosio osoittaa. Ainakin heistä ensimmäiset, Eero Järnefelt ja Kolin lumon vasta toisella matkallaan kokenut Pekka Halonen kuvasivat ihannoiden Pielisen puolelle avautuvaa luonnonmaisemaa ja jättivät kulttuurimaiseman vallan huomiotta. Venny Soldan-Brofeldt sen sijaan piirsi perinnerakennuksia ja muisteli kulttuurimaiseman antamia elämyksiä: "Siellä oli satumaisen kaunista; niityt, haat, lehmisavut ilta-auringossa, taustalla siintävät vaarat"(Konttinen 1997),.

Tienavaajien aikalainen valokuvaaja I.K. Inha suuntasi kameransa myös joskus vaarajonon länsirinteellekin (Inha 1999), joka tarjosi enemmän ihmisen jälkien hikevine keskirinteineen, peltoineen ja taloineen. Inhan työtä täydensi Samuli Paulaharju vuoden 1907 tienoissa (Paulaharju 1983).

5 Konevoimalla Kolille maitsekin

Vuodesta 1909 alkaen pääsi kansallismaisemaan höyryvoimin maitsekin, kun Karjalan rata jatkui Joensuusta Lieksaan. Kolin-matkalaiset jäivät junasta Vuonislahdessa ja kylän venemiehet saivat kesäaikana ansiotuloja turistirahdista.

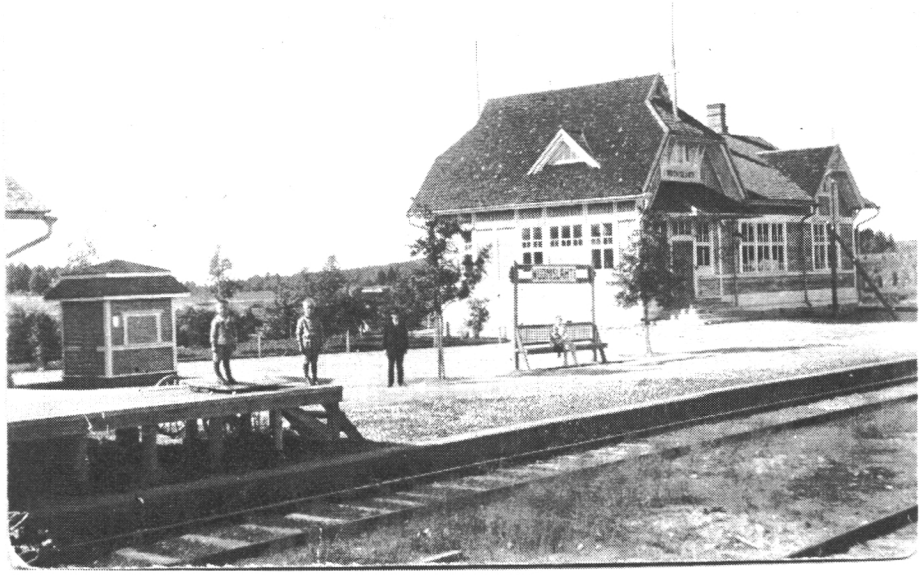

Kuva 2. Kolin-matkalaiset jäivät junasta Vuonislahdessa.
Kuva: Vuonislahden kyläarkisto.

Eräänä kesänä 1920-luvun lopulla käskettiin Pielisjärven nimismiespiiriin tilapäinen nuorempi konstaapeli, siviilissä lakitieteen ylioppilas Lauri Marila saattotehtävään Vuonislahdesta Kolille ja kai takaisinkin. Saateltava, entinen valtionhoitaja "Valkoinen kenraali" Mannerheim tuli vierailulle tänne kahden daamin kanssa. Vuonislahdesta alkaneen venematkan jälkeen jatkui taival jalan Kolin laivarannasta polkua pitkin Ylämajalle, jonne seurue majoittui. Saattomiehen mieleen jäi tsaarinhovin hienostuneet tavat omaksuneen kenraalin lievä närkästys, kun toinen daameista istahti pöydän reunalle.

Pulakausi 1929-33 näkyi selvästi Suomen maantieverkon paranemisena, se kun tarjosi sopivan työttömyystyökohteen. Päähyöty koitui kasvavalle autoliikenteelle. Työttömyys hyödytti Koliakin, sillä 1930-luvun alussa rakennettiin kunnon maantie Ahmovaarasta Kolin kylälle, sik-sak-tie rinnettä ylös ja tien yläpäähän paikoitusalue. Siitä edelleen valettiin betoniportaat Ylämajalle, jota sitäkin laajennettiin ja modernisoitiin.

Matkustajalaivat syrjäytyivät kokonaan 1920-luvun lopussa. Vanhoja laivoja korvasi sodan jälkeisen öljypulan aikana Orivedeltä lainattu pikkuinen höyryalus Punkaharju ajaen Kolin ja Vuonislahden väliä Jussi Tolkin moottoriveneen rinnalla.

Kolin talvi keksittiin jo 1930-luvulla, jolloin mm. Suomen olympiahiihtäjät pitivät siellä valmennusleirejään Alppeja tai tuntureita muistuttavassa maastossa. Perinteisin tavoin hiihdetyt ladut tarvitsivat vain muutaman metrin levyisen aukon, joka peittyi metsään rikkomatta luonnonmaisemaa. Sotavuosina Ylämaja toimi omien ja saksalaisten upseerien lomapaikkana.

Keväällä 1948 Koli muistutti pahasti selkään saanutta, makaavaa karhua. Itse koin sen Jeron puolelta nähden kansallisena symbolina – koko Suomikin nuoli sillä aikaa haavojaan parin-kolmen sodan ja raskaiden rauhantekojen jäljiltä.

6 Suuri raha maaltapakoa vastaan kansallismaisemassa

Uudet paineet ja mahdollisuudet pääsivät ilmi 1960-luvulla. Pielisjoen kanavasysteemi uusiutui Nesterinsaaren ja Kuurnan voimalahankkeiden sivussa. Pielisläisten satavuotinen toive kanavien väljentämisestä toteutui, tosin aivan liian myöhään. Saimaan kanava oli taaskin Pielisen kanavaa väljempi. Nurmekselainen opettaja Matti Turunen näki nyt tilaisuutensa tulleen ja ryhtyi laivanvarustajaksi.

Kolin maiseman hyödyntämiseksi haettiin sadan vuoden takaiseen tapaan metodeja alppimaista. Ulkoileva yleisö piti murtomaahiihtoa hankalan hikisenä ja innostui lasketteluun, joka levitti Lapinkin tuntureille rinneaukkoja ja kasvatti sinne hotelleja. Tästä piti päästä osille Kolillakin.

Talouselämän muutospaineet tuntuivat Kolin kylällä niin kuin naapuriseuduillakin. Karjatalous törmäsi voivuoreen, maatalous- ja metsätyöt koneistuivat vähentäen työvoiman tarvetta, liikaväki hakeutui muuanne työn ääreen ja kylä alkoi kuihtua. Matkailu alettiin nähdä työllisyyden tukena, elinkeinona, joka sitoisi väen kylään ja toisi kenties sitä lisääkin tarvitsemaan kauppoja, koulua ja muitakin palveluja.

Elinkeino vaati katetta ja sen kasvu investointeja. Laskettelua varten oli avattava ja tasattava vaarajonon varjopuolen rinteitä juuri siihen suuntaan, josta Koli näyttää jylhimmän puolensa. Viihtyisä, maisemaan sulautunut, joskus vähän lutikkainenkin Ylämaja todettiin aivan liian ahtaaksi, ja se purettiin monin kerroin tilavamman betonimöhkäleen tieltä. Autotie jyrsittiin kallion kylkeen hotellin pihalle asti turistin jalkavaivojen säästämiseksi.

Ylä-Kolin yrittäjänä toimi tuolloin edelleen Suomen Matkailuliitto. Kylän pohjoispäähän Käränkälammin rannalle levisi toinen, Karjalan matkailu Oy:n isännöimä Loma-Koli puurakenteisine, petäjikköön jotenkuten sulautuvine laatikkomaisine tiloineen. Välttämätön laskettelurinne avautui aivan Käränkävaaran kupeeseen. Työllistikö tämä kaikki nimenomaan kolilaisia, ei ole tiedossani.

Nämä hankkeet sitoivat suurempia pääomia kuin aikaisemmat yritykset, ja niistä odotettiin sen mukaista katettakin. Suurhankkeiden rantarinteisiin repimät aukot herättivät ikävää huomiota luonnonsuojeluväessä. Ainakin vuosikymmen kamppailtiin toisella puolen rahankiilto, toisella uskonvimman hohto silmissä.

Massaturismi kansallismaisemassa näytti ainakin siinä vaiheessa ratkaisemattoman ristiriitaiselta.

7 Näköala tulevaisuuteen

Matkailua rasittaa ainakin täällä Kolin kansallismaisemassa sesonkiluonne. Sen koki Matkailuliitto ja luopui Ylä-Kolin toiminnastaan. Sen koki myös Karjalan matkailu Loma-Kolilla. Kummassakin vaihtui yrittäjä. Turisti liikkuu ja käy parhaiten pyydyksiin lumikautena ja vähän kesälläkin. Äsken viitatussa suojelukähinässä on löydetty Kolin maisemalle sopivat tavoitteet keskeisinä alueen luonto ja sen käyttöperinne. Tätä voi tietenkin esitellä parhaiten sulan maan aikaan. Se ei jaksa houkutella massaturismia eikä se liene tarkoituksenmukaistakaan, sillä kymmenettuhannet patikoitsijat maastossa kuluttavat paikkoja, vaikka pysyisivätkin viitoitetulla polulla.

Sesongit voisivat jakautua talviseen massaturismiin, jolloin lumi suojaa maaperää kulumiselta ja kesäiseen, tietoa ja tunnelmia janoavien vieraiden yksilölliseen palveluun. Syksyinen patikointi voi osua kirpeänmakeaan puolukkapaikkaan. Keväistä taivallusta Mäkrällä voi virkistää pistäytyminen nahkasillaan Tarhapuron ryöpyn alle. Näitä voin suositella itse kokeneena.

Kirjallisuus

Topelius, Z. 1875. Finland framställd i teckningar. Helsinki.

Konttinen, R. 1997. Boheemielämä – Venny Soldan-Brofeldtin taiteilijantie. Otava, Helsinki. 416 s.

Paulaharju, S. 1983. Karjalainen talo. SKS, Helsinki. 208 s.

Inha, I.K. 1999. Kalevalan laulumailta. SKS, Helsinki. 437 s.

Kotikylä Pielisen rannalla

Heikki Turunen
Kirjailija
Juuka

Abstract

Home in the village by Lake Pielinen

Finnish author, born in the landscape of Koli in the village of Vuonislahti, creating his novels especially on basis of local cultural heritage, following the tradition of highland cultures and rising moral issues with strong visions and emotions, evaluates critically some trends in the development of modern times.

Keywords: Local heritage, development, rural and international.

Rakastan näitä kyliä Pielisen rannoilla

Lapsuutemme sotien jälkeisellä pitkälle neitseellisellä maaseudulla oli työn raskaudesta ja puutteesta huolimatta henkisesti rikkaampaa ja kehittävämpää, kuin keskelle maailman korkeinta elintasoa syntyneiden lastemme lapsuus, ihanteellista suorastaan. Tuliko meistä sitten parempia kuin suoraan tiedon valtatien varteen päässeet tv- ja tietokoneajan kasvatit? Teimmekö tästä maasta sellaisen kuin kantapään kautta omaksumamme idealistinen maailmankuva olisi tuntunut lupaavan?

Tuskin, ollaksemme rehellisiä. Päinvastoin modernista yhteiskunnasta on tullut sen viimeaikaisten pyörittäjien, meidän, siis suurten ikäluokkien käsissä

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 107-109

entistä raaempi ja kylmempi paikka, rahaa ja mainetta palvova, luontoa tuhoava, kotiseutua ja muita perinteisiä kauniita ja lämpimiä arvoja halveksuva, liian voittopuolisesti pinnallista kansainvälistä roskakulttuuria suosiva, turvaton ja pelottava. Useimmiten tarpeeton informaatiosaaste, nippelitieto, teollisesti tuotettu ylikansallinen massaviihde, etenkin nuorisoa tusinoiva kaikenkarvaisten muotien pakkopaita, liian ohjelmallinen, väärä kosmopoliittisuus on korvannut aidon tunteen kansojen veljeydestä, sydämmen lämmön ja rakkauden. Ilmankos itsemurhien määrä kasvaa jatkuvasti, on alkoholisteja, huumeiden orjia, epäsosiaalisia yksilöitä. Jopa lasten tekemät tapot ja murhat johtuvat asiantuntijoiden mukaan henkisestä pahoinvoinnista maailmassa, jossa asiat näyttäisivät olevan ulkonaisesti paremmin kuin koskaan ihmiskunnan historian aikana. Yksin se todistaa että jotain tässä kehityksessä on kauheasti vialla. Tätä ei Jumala olisi tarkoittanut.

Samaan hengenvetoon väitän kuitenkin, että näin olisi tuskin käynyt, jos yhteiskuntaa ja maailmaa olisi kehitetty sellaisten ihmisten ehdoilla, jotka tunnustavat tässä koko ajan hokemiani arvoja ja rakastavat kotiseutuaan, olivatpa he sitten maalta tai kaupungista. Minä olen maalainen ja rakastan näitä kyliä Pielisen rannoilla ja Pohjois-Karjalan vaaroilla, mutta se on vain sattuma. Runoilijaystäväni Pentti Saaritsa ja edesmennyt Pekka Parkkinen, molemmat Rööperin köyhälistön poikia, ovat puhuneet ja kirjoittaneet kotiseudustaan, vanhasta stadista ennen savolaisen hunnilauman rynnäkköä periaatteessa täysin samalla tunteella ja rakkaudella, jopa paatoksella. Minä vain kerron mansikkakesistä ja kukkaniityistä ja lehmäveräjistä ja kimaltelevista järvenselistä koska ne ovat minun sielunmaisemaani; he kertovat vanhan Helsingin kujista ja sokkeloista ja takapihojen pyykkinaruista ja leikkikallioista ja Lintsistä ja yleisistä saunoista; koska ne ovat heidän lapsuutensa ja nuoruutensa taustalla, heidän mielenmaisemansa pohja on niissä. Mutta tärkein, tunne, on sama, rakkaus on sama, niin kuin ihmisyytemme on sama.

Olen vakuuttunut, että tämä planeetta, kenties koko galaksimme ainoa elämän tyyssija, avaruuden häikäisevä sininen ihme, olisi verrattomasti ihanampi paikka jos tuon tunteen ja sydämen lämmön elähdyttämät, kovan elämän, kärsimyksen ja työn vaivan ja kauneuden jalostamat ihmiset olisivat saaneet määrätä kehityksen suunnan ja vauhdin. Näin ei vain saanut käydä. En käy tässä luettelemaan syntipukkeja. Totean vaan että erityisesti viime vuosikymmeninä siitä ovat saaneet määrätä eri eturyhmien edustajat, jotka ovat ihmisinä kaikessa järkyttävästi heidän täydellisiä vastakohtiaan. Miten lie päässyt niin sattumaankin. Laskelmoivaa kylmää järkeä ja kansainvälisyyttä ja trenditietoutta olisi vaikka muille jakaa, mutta sydäntä vain puolikas.

Surkastuneessa tunne-elämässä ei ole sijaa esimerkiksi kotiseuturakkauden kaltaiselle tunteelle, koska se ei ole taloudellisesti eikä poliittisesti kannattavaa työvoiman, tavaran ja pääoman vapaan liikkumisen aikana, pikemmin päinvastoin. Ja heikkoudessamme, me olemme antaneet heidän viedä meidät mukanaan väärälle tielle.

On surullista ja pelottavaa todeta, että Pielisen rannan kylän tarjoamilla

Kuva 1. "Minä vain kerron mansikkakesistä ja kukkaniityistä...".
Kuva: Vaarojen Sanomat – Risto Alanko.

eväillä ei ole uudella vuosituhannella juuri käyttöä, mutta se ei siten tee kotiseutuani arvottomaksi, sen menneisyyttä tyhjäksi, koska se tosiaan on enemmän ulkopuolisten ja ylikansallisten raakojen markkinavoimien kuin meidän vika. Varmaan siksikin huomaan masentavia tv-uutisia katseltuani olevani omituisen usein unessa siinä iässä, kun maailma loppuu Koliin, jolloin maailmastani puuttuu automaattisesti myös ihmiskunnan vallan- ja rahanahneet ainekset, niin Natsi-Saksan kuin Kosovon kauheudet ja maailman suurissa metropoleissa kukoistava silmitön katuväkivalta. Naiivi unelma, joka tuskin koskaan olisi mahdollinen, mutta siinä maailmassa eivät leikittömät lapsuuden pilaamat häiriintyneet huumelapset tai muut mielipuolet ammu lapsia koulunpihalle. Isäukko korkeintaan kiroili raiviolla kun väsytti ja hevonen potki, ja äiti itki kun väsytti ja vertaoksentava sotainvalidisämme ei muistanut koskaan sanoa hänelle niitä kuuluisia kolmea maailman kauneinta sanaa.

Miksi? Jään kysymään. Miksi mikään niin kauhea ja ruma ja paha voi olla hyväksyttyä todellisuutta, muka ainoaa oikeaa kehitystä, ja kotokylämme meille kaikille antamat elämän eväät sen sijaan unta, Suomen tuhansien kylien ja kirkonkylien lasten unelmia, ja meitä sanotaan vanhanaikaisiksi? Mikä on maailma, jossa inhimillisyys ja sydämen tunne on vanhanaikaista. Eikä kukaan näytä voivan sille mitään, vaikka ihminenhän maailmansa luo. Kuin hyvän ja pahan ikuisessa taistelussa paha olisi nyt voittanut, Jumala hävinnyt Saatanalle.

Osa kolme

Siirtokarjalaisuusseminaari Valtimolla 9.8.2001

Karjalan viimeiset runonlaulajat vanhauskoisia

Juha Pentikäinen
Professori
Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos
juha.pentikainen@helsinki.fi

Abstract

The last epical rune singers in Karelia were Old Believers

Karelia has throughout its history been a political and cultural frontier between East and West. From the Medieval Era it has been the most northern place of encounter of the two main branches of Christianity, which were the established Catholic Churches, Roman and Byzantine. Periods of peace and war, cultural adaptation and conflicts have followed one another. The painful destiny of the Karelian people as the settlers of the border has

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 111-117

meant repeated moves and flights over the border between Sweden- (Finland) and Russia in the course of the last 1000 years. These obligatory moves have taken place in accordance with their religious and cultural heritage so that Karelian people believing in the Russian way should have lived on the Russian side of the border.

This paper shows how the mainstream of the religious heritage in Karelia has followed the trail of the Old Faith, i.e. the Russian version of Eastern Christianity after the division which had taken place within the Russian Orthodox Church after Mid-17th Century. The cultural conservatism and religious nonconformism of the Old Believers has supported the survival of the most archaic elements of their cultural heritage. This concerns the survival of epical singing both in Karelia and Komi, for example. The main sources of the Kalevala are the epical runes which were sung to Elias Lönnrot in trochaeic meter by the oral singers quite many of whom shared Old Believer religious identity both in White Sea and Border Karelia; in the neighbourhood of Old Believer monasteries in Solovetski, Vyg, Tuoppa, Ilomantsi, etc. Although their 'Russian' way of life was not usually understood by the early folklore collectors including Elias Lönnrot and M.A.Castrén, it was, however, carried on within some Old Believer families on both sides of the border (the Huovinens in Suomussalmi). The generation of the 'last' rune singers includes several Old Believers.

The painful Old Believer history as the persecuted religious minority is shared by the other Finno-Ugrians. This paper includes the Komi Yazvian case at the Uralic Mountains.

Keywords: Frontier, culture, religion, Karelia, Kalevala, Komi, Old Believers, Russian Orthodox Church.

1 Rajaseutu – kulttuurien kohtaamispiste

Karjala on kautta vuosituhantisen historiansa ollut kiistakapula Lännen ja Idän valtapiirien välillä. Karjalasta muodostui jo varhain keskiajalla rajamaakunta, Raja-Karjala, jonka asukkaiden on täytynyt asua "oikealla puolen" rajaa tai muuttaa sen yli, jos he ovat uskoneet toisin kuin kulloisetkin vallanpitäjät. Ratkaisevaa karjalaisten kipeän historian kannalta on ollut kristikunnan – ja Euroopan – jakautuminen kahteen leiriin, joista läntisen, roomalais-katolisen kirkon keskus oli Rooma, itäisen, kreikkalais-katoliseksi nimitetyn kirkon Konstantinopoli Bysantiksi sanotussa Välimeren itäkulmassa.

Karjalaisen identiteetin peruspilari on itäinen mentaliteetti; uskonnon tunnusmerkit sisältävät elämäntapaa ja kulttuuria. Sen muotoutumisen kannalta on merkittävää, että Idänkirkon vaikutus tavoitti Novgorodin kautta Karjalan ja Inkerin suomensukuiset kansat 800-luvulla, pari vuosisataa ennen kuin kristikunnan läntinen uoma ehti (Varsinais-)Suomeen. Tämän vanhan, aluksi rauhanomaisen vuorovaikutuksen tuloksena myös suomalaiset saivat Karjalan kautta en-

simmäiset kristilliset vaikutteensa idästä sanastoa myöten: pappi, risti, raamattu, kirkko. Vaikka läntisen kristikunnan kanssa alettiin vanhimpien arkeologian todisteiden nojalla olla tekemisissä jo 1000 –luvun paikkeilla, Rooman katolisen kirkon ristiretket Suomeen alkoivat tunnetusti vasta vuonna 1155.

Suomi, Karjala ja Lappi ovat olleet Euroopassa Lännen ja Idän kulttuuripiirien pohjoisin kohtaamispiste, johon kumpikin valtapiiri on pyrkinyt rakentamaan sillanpääasemansa symbolit. Niistä tärkeimmät ovat risti ja kirkko. Aluksi rinnakkaiselo oli rauhallisempaa vanhan ja uuden kulttuurin kesken. Karjalan kulttuurimaisemassa puisten tsasounojen ja kropnitsojen rakentaminen haudoille ei suuremmalti häirinnyt vanhan pyhän lehdon (kr. temenos) rauhaa etenkin kun esikristillinen juhlakalenteri jatkui yli keskiajan, Laatokalla Salmin Mantsin härkä- ja Lunkulan pässiuhreissa jopa II maailmansotaan saakka.

Olisiko tästä erilaisuuden ja rajan todellisuuden, ellei aina suvaitsevaisesta niin ainakin hiljaisesta hyväksymisestä etsittävä itäsuomalaisen luovuuden perustaa? Suomalaisen semiotiikan uranuurtajan Henri Bromsin kysymys on aiheellinen: "Mihin unohtui itäinen ihminen?" Euroopan Unioniin liittymisen 1995 jälkeen Suomessa on syytä pohtia, onko suomalaisen kulttuurin varaa menettää tuo pikantti luovuuden kipinä, mikä erottaa meidät esimerkiksi ruotsalaisten, norjalaisten ja muiden pohjoismaisten ihmisten mentaliteetista?

2 Raja erottelee

Samalla kun kieliraja on ollut kuultavissa ja kulttuuriraja havaittavissa myös ihmismielessä ja mielenmaisemassa, se on yleensä merkinnyt toiseuden kunnioittavaa huomioon ottamista ja rikkautta. Kun sittemmin rajasta tuli alueellinen, valtakuntia jakava (valta)tekijä, Karjalan ihmiset huomasivat asuvansa Raja-Karjalaa, eri puolilla valtakuntien rajaa. Kun Ruotsin - Venäjän raja siirtyi yhä idemmäksi, Pähkinäsaaren (1323), Täyssinän (1595) ja Stolbovan (1617) rajalinjojen mukaan, Karjalan väestön oli aina muutettava uskonsa mukaan "oikealle puolelle" rajan. Inkerinmaan ja Laatokan Karjalan kylät tyhjenivät 1600-luvulla Idänkirkon tunnustajista, kun nämä muuttivat Tihvinän, Novgorodin ja Tverin Karjaloihin.

Paon ja pakkomuuton vaihtoehtona olisi ollut vanhan "ryssänuskon" pakkovaihtaminen evankelis-luterilaiseen "ruotsinuskoon", kuten useissa suvuissa saattoi käydäkin. Tyhjiksi jääneet alueet täytettiin pian rajat piirtäneen valtakunnan uskon mukaisesti. Karjalan, Savon ja Inkerinmaan asuttamisessa toteutettiin näin Ruotsin valtakunnan 1. protestanttisen Vaasa-suvun kuninkaiden Manner-Euroopan uskontojaosta omaksumaa periaatetta: "Cuius regio, eius religio"; ´kenen maa, sen uskonto´.

Ortodoksisen Venäjän ja luterilaisen Ruotsin raja oli uskontoraja, mihin viittaavat nimitykset tunnetaan yhä esimerkiksi Suomussalmella. Kunnan kylistä

Hietajärvi ja Kuivajärvi ovat "ryssänuskoisia", kun kaikki muut ovat "ruotsinuskoisia" eli luterilaisia. Tosiasiassa kummankin karjalaiskylän asukkaiden juuret ovat vanhauskoisuudessa; vanhauskoiset muista omaksi ruokakunnista erottavaa "kuppiveroa" on muutamissa suvuissa (mukaan lukien runonlaulajina tunnetut Huoviset) noudatettu jopa näihin vuosikymmeniin asti.

Hietajärvi ja Kuivajärvi tsasounineen ja Kalmosaarineen ovat siten läntisin kappale "Vienan Karjalaa"; nyky-Suomen sisällä ainoa Vanhan Vienan Karjalan kaistale. Kuitenkin asukkaiden tausta on kenttätyöni mukaan yhtä esiortodoksinen kuin muutenkin Suomen ortodoksisen kirkon vanhan jäsenkunnan. Naisilla on uskonnon menojen johtava asema; esimerkiksi elämänkausirituaalit kehdosta hää- ja hautajaisitkuihin ovat yhä heidän pyhää reviiriään, jonka papisto siunaa. Olennaista onkin, että Idänkirkon lähetys tavoitti Suomen puolelle jääneen Karjalan keskiajalla ennen Lännen roomalais-katolisuutta. Kun evankelis-luterilaisuus perustuu läntiseen reformaatioon, Venäjän - ja Suomen - ortodoksinen kirkko on tavallaan Idänkirkon reformaation jatke. Sen taustalla ovat uudistukset, jotka pani 1650-luvulla toimeen suomalaisten sukukansasta syntyisin ollut mordvalainen patriarkka Nikon.

3 Vanhauskoisuus säilytti Kalevalan runoja

Käsite vanhauskoinen Idän kirkon kannattajista puhuttaessa liittyy siis Venäjän kirkossa 1600 –luvun puolivälissä toteutettuun pääasiassa liturgiseen uudistukseen, joka merkitsi eräiden jumalanpalvelusmenojen korjaamista lähinnä Kreikan liturgian mukaisiksi. Kun Nikonin uudistuksista tuli Venäjän keisarin ja ortodoksisen - eli oikeauskoisen - kirkon virallinen linja, sen vastustajia alettiin kutsua "raskolnikoiksi" – sana viittaa eroon; luopioiksi ja lahkolaisiksi. Itseään he kutsuvat vanhauskoisiksi (starovieroiksi) katsoen noudattavansa venäläisen uskontonsa alkuperäisintä tapaa ja järjestystä. Vanhauskoisten näkökulmasta Venäjän ortodoksinen kirkko, jonka sisälle he eivät enää halunneet astua, oli reformaation eli uskonpuhdistuksen tulos, samalla kun vanhauskoiset itse katsoivat olevansa Idänkirkon perusvenäläisen elementin, "vanhan uskon" edustajia.

Venäjän kirkon historia 1600 –luvun jälkipuoliskolta on ollut tsaarinvallan pönkittämistä uskonnollisin symbolein; olipa kysymyksessä tsaari tai Neuvostovenäjän kommunistinen puolue. Vanhauskoisuus on ollut vainon kohteena liki 350 vuotta; uskonnonvapaus koitti 1980-luvun glasnostin ja perestroikan aikana ennen kuin tilanne on uudestaan kärjistynyt 2000-luvun alussa. Siitä pitäen kun vanhauskoisten johtaja Avvakum kolmen muun kanssa poltettiin Komin Pustozerskissa 1682, ainakin 200 luostarissa yli Venäjän tsaarivaltakunnan munkit päättivät tehdä – Avvakumin myyttistä mallia seuraten – polttoitsemurhan yhdessä mieluummin kuin antautua tsaarin tai miliisiksi pukeutuneen "Antikristuksen" tuhottavaksi.

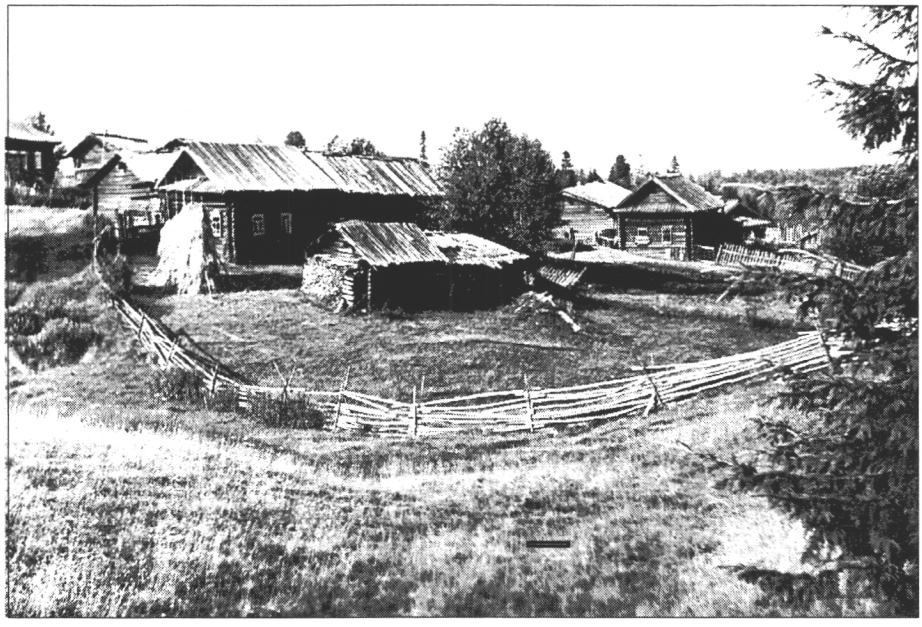

Kuva 1. Jazvan komien Antipino on vanhauskoiskylä Uralin äärellä.
Kuva: Juha Pentikäinen.

Vanhauskoisia on ollut miljoonia etenkin Venäjän reuna-alueilla, jonne he ovat paenneet säilyttääkseen henkensä ja elämäntapansa keskusten (Kiovan, Moskovan, Pietarin) maallisen ja kirkollisen vallan kontrollin ulkopuolella. Huomattavia vanhauskoisten keskittymiä on yhä eri puolilla Siperian laajaa ´maanosaa´ Amurilta Baikalille, Altaille ja Uralille. Euroopan puoleisella Venäjällä vanhauskoisia "pomoreja" asuu Barentsin- ja Vienanmeren alueella ja välittömästi tsaarinvaltakunnan rajojen takana, kuten Preussissa, Puolassa, Latviassa, Liettuassa, Virossa, Romaniassa, Moldovassa ja (Ruotsi-)Suomessa Venäjän vainojen ulottumattomissa. Rauna-alueille levitessään tämä vainottu "vanhausko" kohtasi idänkirkon esiortodoksian, joka siellä oli vallinnut keskiajalta alkaen ennen Venäjän Ortodoksisen kirkon oikeauskoiseksi 1650-luvulla yhdistänyttä reformaatiota.

Vaikka vanhauskoisuus uskontona oli siten tavallaan edustamassa perusvenäläisyyttä, sen kannatus on ollut huomattavan suuri varsin monien suomensukuisten kansojen keskuudessa. Kun pohjoisen Euraasian nomadiset kansat (obinugrilaiset, samojedit) olivat yleensäkin vieraita kristinuskolle noudattaen pyhissä lehdoissaan samanistisia menojaan, vanha viero (usko) eteni erityisesti udmurtien, marien, mordvalaisten, karjalaisten ja komien parissa. Vienan Karjalassa etenkin Solovetskin ja Vygin luostareista se levisi karjalaisen väestön pariin. Karjalaisista enemmistö lukeutui siihen Vienan, Tihvinän, Novgorodin ja Tverin Karjalassa siinä määrin, että ´karjalaisuutta´ ja ´starovertsi-identiteettiä´ pidettiin suorastaan synonyymeina.

Suomen puolelle ensimmäiset vanhauskoiset saapuivat jo 1600-luvulla, Raja-Karjalan kuten myös monien Käkisalmen läänin ja Inkerinmaan sukujen historia liittyy Pietari ja Katariina Suuren aikana 1700-luvulla kiihtyneihin uskonvainoihin, joiden aikana vanhauskoisia pakeni turvaan Suomen rajan taa. Suomenlahden eteläpuolella Viron rajan taakse muodostuivat Peipsijärven venäläiset "venekylät", joissa yhä toimii vanhauskoisten kirkkoja ja venäläinen elämäntapa vallitsee. Suomen puolella vanhauskoisilla oli useita luostareita tai erakkoloita mm. Ilomansissa (Hattuvaara, Pahkalampi ja Megri), Juuassa (Pyötikkö) ja Kuusamon Tavajärvellä. Sana keljä, joka tunnetaan eri puolilla Länsi- ja Keski-Suomea yksinäisen munkin asumuksen nimenä - mistä on muodostettu paikannimiä (Keljo, Keljö) – viittaa myös Venäjältä eri vaiheissa paenneihin vanhauskoisiin. Pakolaismunkkia suojeltiin salassa, vaikka virkavallalla oli ilmoitusvelvollisuus kunkin kunnan vierasmaalaisista asukkaista. Tällainen vuorovaikutukseen perustuva käytäntö jatkui Raja-Karjalan erakkoloissa 1. maailmansotaan, Kuusamossa 2. maailmansodan jälkeenkin. Munkkien elatuksesta jokin naapuritalo tai –perhe piti usein huolta samalla kun nimikkomunkki keljässään rukoili suvun perhe- ja elinkeino-onnen puolesta.

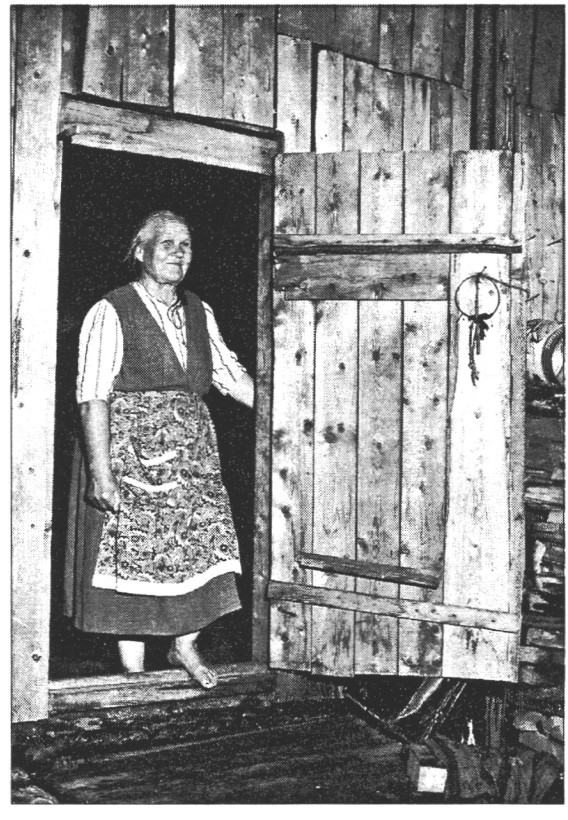

Kuva 2.
Marina Takalo (1890-1970) oli vanhauskoinen, Vienan Karjalasta Karjalan kapinan yhteydessä Suomeen paennut runonlaulaja, joka kuvassa kutsuu kirjoittajaa 1960 savusaunaansa Kuusamon Kirpistön Kenttäniemessä.
Kuva: Juha Pentikäinen.

Vanhauskoisuutta leimaa arkaainen elämäntapa, jonka piirissä eli viimeksi myös kalevalainen runonlaulu. Kun Siperian samaanien pyhiä lauluja Atlantilta Amurille lauletaan samalla 8-polvisella mitalla, vanhauskoisia on kiittäminen siitä, että heidän konservatiivinen mielensä ei ole poissulkenut esikristillisten kertomusten suullista muistamista. Se on kestänyt muun arkaaisen lauluperinteen ohessa mielenmaisemassa, joka on pyrkinyt pitämään muistissa kaiken vanhan. Suomen, Karjalan, Komin ja Marin viimeisten runon- ja bylinantaitajat ovat vainottujen vanhauskoisten sukujen jälkeläisiä. Kun vanhauskoisuuden elementeistä on noussut myös muuta taidetta, kulttuurien rinnakkaiselon todellisuus rajan tuntumassa on näyttää kehittäneen toiseudesta vanhaa uudistavan luovuuden mielenmaiseman.

Kirjallisuus

Pentikäinen, J. 1978. Oral Repertoire and World View. Folklore Fellows Communications 219. Helsinki.

— 1999. Kalevala Mythology. In: Poom, R. 1999. Expanded Edition translated and edited by Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis.

— 1999. "Silent as waters we live"; Old Believers in Russia and Abroad; Cultural Encounter with the Finno-Ugrians. Studia Fennica Folkloristica 6. Helsinki.

Siirtokarjalaiset Suomessa; suojärveläiset Vaara-Karjalan asuttajina toisen maailmansodan jälkeen

Tapio Hämynen
Professori
Joensuun yliopisto, historian laitos
tapio.hamynen@joensuu.fi

Abstract

The Karelian evacuees in Finland; people from Suojärvi municipality creating settlements in the Finnish High Karelia after the II World War

This article describes the process of settling down the refugees or evacuees of Karelia to Finland during and after the II World War. The 400 000 Karelian evacuees were resettled in several regions in Finland. People from Suojärvi municipality were settled down functionally; the farmers and their families mostly into Finnish High Karelia around Pielisjävi Lake and the others mostly to urban industrial areas in Eastern Finland. New settlements started a huge process of clearing new agricultural areas in all parts of Finland; in Valtimo municipality 600 hectares new fields were opened. The evacuees brought their cultural heritage but in time also adapted the local heritage of the new

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 119-130

environment. The new settlements met later severely the change of Finnish society like all the others; the great structural change from countryside to urban way of life.

Keywords: Evacuees, settlement, cultural change.

1 Siirtoväki ja evakot

Vuoden 2001 "Vaarojen Karjala" -valtakunnallisten kotiseutupäivien yhden seminaarin aiheena oli "siirtokarjalaisuus". Nykykielessä termeillä "siirtokarjalaisuus", "siirtoväki", "karjalaiseen siirtoväkeen kuuluva" meillä on jo vakiintunut käsitys: niillä tarkoitetaan sitä väestönosaa Suomen karjalaisista, joka joutui talvi- ja jatkosodan seurauksena siirtymään Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta pysyvästi kantaväestön keskuuteen maan muihin osiin. Käytännössä puhutaan runsaasta 400 000 entisen Viipurin läänin alueelta Kanta-Suomeen siirtyneestä karjalaisesta. Käsitteen vakiintumiseen oli varmasti vaikutusta professori Heikki Wariksen v.1948-1952 johtaman laajan "Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalista sopeutumista" -koskeneen tutkimusprojektin toiminnasta. Työn tuloksena julkaistiin nyt jo eräänlaiseksi klassikoksi muodostunut "Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta (1952) -niminen teos.

Kun lokakuussa 1939 ensimmäisen kerran itärajan pinnasta evakuoitiin karjalaista siirtoväkeä ylimääräisten kertausharjoitusten ja mahdollisen sodan syttymisen vuoksi, käytössä olivat termit evakuoitu väestö tai lyhyesti evakot. Talvisodan aikana vierassointinen evakko-sana korvattiin suomalaisemmalla termillä siirtoväki tai yksilöterminä siirtoväkeen kuuluva. Tällöin tarkoitettiin kaikkia niitä ihmisiä, jotka joutuivat jättämään kodin sodan vuoksi.

2 Siirtokarjalaiset

Yli puolet siirtokarjalaisista oli viljelijäväestöä ja heille piti löytää uudet tilat supistuneesta Suomesta talvisodan jälkeen. Kun useimmat karjalaiset joutuivat jättämään luovutetulle alueelle koko omaisuutensa, eduskunta sääti korvauslain. Siirtoväki sai korvauksia omaisuuden menetyksistä ja välittömästi talvisodan päätyttyä 13. maaliskuuta 1940 professori T.M. Kivimäki lupasi siirtoväelle, että kevätkylvöihin päästään jo omalle maalle. Lupaus ei toteutunut, mutta 29.6.1940 vahvistettiin pika-asutuslaki, joka takasi 35.000 karjalaiselle uuden toimeentulon. Pika-asutuslakiin sisältyi ajatus, että siirtoväki oli sijoitettava uskontonsa, kielensä ja entisten asuinkuntien perusteella samoihin kuntiin ja samoi-

hin asutusryhmiin sekä alueille, jotka vastasivat luonnonolosuhteidensa ja taloudellisten edellytystensä puolesta siirtoväen entisiä asuinpaikkoja. Tilakokoa määrättäessä oli huomioitava maansaajien entinen tilakoko.

Syksyllä 1940 ja keväällä 1941 lakia toteutettiin melkoisella vauhdilla, mutta jatkosodan alkaminen kesällä 1941 keskeytti uusien tilojen perustamisen. Vain 8500:lle pika-asutustilalle ehdittiin ottaa uudet asukkaat. Sitä mukaa kuin rintamalinja eteni Itä-Karjalassa ja puhdistustyöt entisillä asuinalueilla saatiin tehtyä, karjalainen siirtoväki alkoi palata takaisin. Evakkoon lähteneistä yli 400 000 karjalaisesta palasi 70 prosenttia eli noin 280 000 karjalaista palasi takaisin kotiseudulleen kesään 1944 mennessä. Edessä oli kuitenkin uusi lähtö, kun kesällä 1944 Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi. Toinen lähtö oli lopullinen.

Kun jatkosodan kuluessa oli pohdittu asutustoiminnan tulevia tehtäviä, ei varauduttu siirtoväen uudelleenasuttamiseen, sen sijaan sodan kuluessa oli tehty laajoja suunnitelmia rintamamiesten asuttamiseksi mm. pika-asutuslain mukaisille tiloille ja Suomelle tulevaan Itä-Karjalaan.

Runsas viikko oli ehtinyt kulua Moskovan välirauhan solmimisesta, kun maanviljelysneuvos Tatu Nissisen johdolla alettiin valmistelle maanhankintalakia ja jo marraskuussa 1944 esitys tuotiin hallituksen ratkaistavaksi. Pääministeri Paasikivi ajoi sitä linjaa, että vain siirtoväki oli asutettava ja sillekin annettaisiin vain puolet valmista peltoa entiseen pellon määrään nähden. Hän ilmeisesti pelkäsi, ettei rasitetulla kansakunnalla ollut varaa yhtäaikaiseen sotakorvausten maksuun ja laajamittaiseen asutustoimintaan. Lisäksi hänen huolenaiheitaan oli Suomen vaikea elintarviketilanne. Maanhankintalaki kuitenkin hyväksyttiin hallituksessa äänin 11-4 laajana, jolloin myös perheelliset rintamiehet olivat asutettavien piirissä. Helmikuussa 1945 eduskunta sai lain käsiteltäväkseen ja se vahvistettiin lopullisesti 5.5.1945.

Maanhankintalain myötä Suomi oli saanut ehkä merkittävimmän sodanjälkeisen jälleenrakennusohjelmansa. Uuden sijoitussuunnitelman myötä maansa menettäneet siirtokarjalaiset sijoitettiin ympäri Suomea. Koko maanhankintalain mukaisen laajan asutustoiminnan on katsottu olleet vain sodan synnyttämä ilmiö, jonka tärkein vaikutin eli maan nälkä, oli itänyt sodan aiheuttamissa poikkeusoloissa. Se avasi väylän sotaa edeltäneen lukkiutuneen asutustoiminnan laukeamiseen ja siten myös esti eri yhteiskuntaluokkien yhteentörmäyksen. Siirtokarjalaisista maanhankintalaki koski vain maataloudesta elantonsa saaneita eli kosketti noin 56 prosenttia siirtokarjalaista. Siirtokarjalaisten sijoitusalueen pohjoisrajana pidettiin Haapamäki-Kajaani -linjaa. Vapaaehtoisesti heitä sijoittui pohjoisemmaksikin. Edelleen oli käytössä myös maanhankintalaissa pykälä, jonka mukaan samalta seudulta kotoisin olleet karjalaiset pääsivät asumaan lähelle toisiaan. Näin muodostui uusia karjalaiskyliä Kanta-Suomen alueelle. Sijoitussuunnitelma tähtäsi myös siihen, että uuden kotipaikan piti vastata mahdollisimman paljon entistä kotiseutua taloudellisilta edellytyksiltään, luonnoltaan ja liikenneyhteyksiltään.

Siirtokarjalaisten määrä alkoi laskea nopeasti 1990-luvulle tultaessa, kuten oheisesta taulukosta voidaan nähdä.

Taulukko 1. Siirtoväen määrä lääneittäin v. 1949 ja 1996.

Karjalan alue	Sijoituslääni	Siirtoväkeä 1949	Siirtoväkeä 1996
Karjalan kannas	Uudenmaan	69 801	39 233
	Turun ja Porin	67 922	21 277
	Hämeen	73 812	27 173
	Kymen	42 264	15 036
	Mikkelin	25 051	6 455
Laatokan Karjala ja Raja-Karjala, muut alueet	Kuopion	50 484	6 809
	P-Karjalan		5 606
	Vaasan	35 142	4 056
	Oulun	13 279	4 406
	Lapin	8 003	2 165
	Ahvenanmaa	-	62
Yhteensä		**385 758**	**140 482**

Vuonna 1949 siirtoväkeä oli vielä 386.000, vuoteen 1960 mennessä heidän määränsä oli 310 000 henkeä, 1980 165 000, 141 000 henkeä ja tällä hetkellä runsas 120 000. Eniten siirtoväen määrä on laskenut Kuopion ja Pohjois-Karjalan läänien alueilta. Maaseudun autioituminen kosketti rajusti myös siirtokarjalaisten perheitä Itä-Suomessa.

3 Siirtokarjalaisten kulttuuriperintö ja sopeutuminen

Siirtokarjalaisten sopeutumista Kanta-Suomeen helpotti se, että ortodoksista Raja-Karjalaa lukuun ottamatta karjalainen siirtoväki oli kulttuuriperinnöltään samanlainen kuin Suomen muiden maakuntien väestö. Kaikkialla Luovutetussa Karjalassa, myös ortodoksisessa Raja-Karjalassa sopeutuminen oli alkanut jo rajan sulkeutumisesta kesästä 1918 alkaen. Nopea teollistuminen ja esim. Suojärven suunnattoman suuret metsänhakkuut 1920- ja 1930-luvulla aiheuttivat sen, että maakunnalliset erot ja erikoisuudet tasoittuivat talvisotavuoteen tultaessa. Silti voin sanoa omakohtaisesti, että vielä 1950-luvun lopussa ortodoksisuus ja karjalan

kieli olivat niin suuri erottava tekijä, että Valtimon kunnan Nuolijärven kansakoulussa oli melkein "sotatila" paikkakuntalaisten ja siirtokarjalaisten lasten välillä. Siirtokarjalaisille mukautuminen uusiin olosuhteisiin on ollut vaikeampaa kuin sopeutuminen uusiin naapureihin.

Uusia olosuhteita verrattiin etenkin alkuvaiheessa entisiin. Heikki Wariksen 1940-luvun lopun ja 1950-luvun alussa tehdyn kyselytutkimuksen puolet siirtokarjalaisista katsoi, että karjalaisten sulautuminen kantasuomalaisiin tapahtuisi pääasiassa 1970-luvun puoliväliin mennessä. He eivät uskoneet nuoren polven kykyyn säilyttää karjalaisuutta. "Nuoret ovat valmiimpia vaikka ruotsia puhumaan!", oli erään karjalaisen arvio karjalaisuuden säilymisestä. Arviot tuntuvat hämmästyttävän oikealta, sillä jos tarkastellaan vaikkapa karjalaisseurojen toimintaa, ei niissä juurikaan nuoria näe.

Vuoden 2001 kotiseutupäivien näyttämölle, Vaarojen Karjalaan, sijoitettiin siirtokarjalaisista suojärveläiset. Juukaan asutettiin Suojärven Hyrsylän mutkan eli Hautavaaran, Hyrsylän ja Ignoilan kylien karjalaiset. Pielisjärveltä ja Lieksan kauppalasta saivat uudet tilat salonkyläläiset, huttulalaiset (hantsakanniemeläiset), varpakyläläiset, hukkalalaiset, helylänniemeläsiet ja leppäniemeläiset. Nurmeksen maalaiskunta ja kauppala sai lisää asukkaita Suojärven Kokonniemen, Eloniemen, Lietteen, Karatsalmen ja Kaipaan kylistä ja Valtimo tuli kotajärveläisten, kivijärveläisten, korpijärveläisten, kaitajärveläisten ja eevannimeläisten uudeksi asuinkunnaksi. Loput suojärveläisestä maataloussiirtoväestä asutettiin Kajaanin maalaiskuntaan ja kaupunkiin ja Sotkamon kuntaan. Osa suojärveläisestä maataloussiirtoväestä hankki vapaaehtoisilla kaupoilla maatilan maanhankintalain sijoitusalueen ulkopuolelta. Suurin osa suojärveläisistä eli teollisuusväestö ja työväestö hakeutuivat suurimpiin kaupunkeihin ja asutuskeskuksiin, erityisesti Enso-Gutzeitin teollisuuslaitoksiin.

4 Valtimo suojärveläisten uutena asuinalueena

Ei ole mikään ihme, että juuri Valtimolle pystytettiin raivaajapatsas vuonna 1987. Valtimon 1960-luvun tiloista yli puolet muodostui 1900-luvun asutustoiminnan tuloksena. Toisaalta Valtimo on hyvä esimerkki siitä, miten täällä sodanjälkeinen asutustoiminta vasta vapautti kunnan taloudellis-yhteiskunnallisesta pysähtyneisyydestä. Valtimolla syksyllä 1939 maa- ja asuntokysymys odotti vielä ratkaisuaan ja tarvittiin koko yhteiskuntaa horjuttavia tapahtumia ennen kuin koko Suomen syvä maakysymyksen ongelma saatiin ratkaistua. Vielä pika-asutuslaki ei valtimolaisten ongelmaa ratkaissut. Pika-asutuslain mukainen asutustoiminta toteutuessaan olisi lisännyt Valtimon peltoalaa yli 1000 hehtaaria ja tuonut lähes saman verran uusia asukkaita lähinnä Korpiselästä.

Valtimon taloudellis-yhteiskunnallinen pattitilanne avautui vasta maanhan-

kintalain myötä. Ensin tänne saapui väliaikaisesti sijoitettu karjalainen siirtoväki. Sitten saapuivat valtimolaiset sotilaat, joille oli luvattu mahdollisuus oman tilan ja asunnon saamiseen. Maanhankintalaki toteuttikin yli sadan valtimolaisen perheellisen rintamamiehen, sotalesken, -orvon ja -invalidin pitkäaikaisen toiveen omasta tilasta ja tuvasta tai antoi pienille tiloille lisämaata. Rintamamiesten asuttaminen kasvatti Valtimon peltoalaa 600 hehtaarilla eli 10 %:a koko kunnan peltoalasta.

Valtimon tulevalle kehitykselle oli kuitenkin tärkeämpää siirtokarjalaisten sijoittaminen kuntaan. Alun pitäen maanlunastuslautakunnalle annettiin tehtäväksi hankkia noin 1000 siirtokarjalaiselle elanto kunnasta. Edellä mainittujen Suojärven kylien siirtoväkiperheet oli määrätty asutettavaksi kuntaan. Käytännössä tämä merkitsi 123 uuden maatilan perustamista Valtimolle. Tänne muodostuneen suojärveläisen yhteisön saama ja ennen kaikkea raivaama peltoala oli vuoden 1959 lopussa yli 1100 hehtaaria, mikä oli noin viidennes koko kunnan peltoalasta.

Maanhankintalain tavoitteiden mukaisesti Valtimolle syntyi suojärveläisiä kyläyhteisöjä ja yhtenäisiä asuinalueita seuraavasti:

Rasimäki-Kokkojoki	46 tilaa
Ylä-Valtimo	27
Karhunpää	12
Nuolikoski	11
Pajukoski	11
Asemantaus, Verkkojoki, Halmejärvi, ym.	16
Yhteensä	123

5 Rumon asutusalue

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käydä tarkasti läpi kaikkia siirtokarjalaisten raivaamia asuinalueita, joten käyn läpi lyhyesti vain yhden, Rumon (Rasimäki-Kokkojoki), asutusalueen vaiheet.

Valtimon Elomäen ja Rasimäen kyliin muodostettiin suojärveläisille suuri yhtenäinen asutusalue, jossa oli vain vähän valmista peltoa. Maanmittareiden toimesta kartoitettiin Rumojoen varresta parhaat peltomaan paikat ja 26.3.1946 laillistuneessa maanhankintalain mukaisessa toimituksessa asutusalue virallisesti perustettiin. Alueeseen kuului 44 viljelystilaa, seitsemän asuntoviljelystilaa ja neljä lisäaluetta käsittävä 1700 hehtaarin yhtenäinen asutusalue ja siitä noin viisi kilometriä luoteeseen sijaitseva 2200 hehtaarin suuruinen yhteismetsä. Asutus-

alueen maat lunastettiin A.Ahlström Oy:ltä, Enso Gutzeitilta sekä valtion metsistä. Koko alasta maatalouskelpoiseksi maaksi laskettiin 640 hehtaaria. Jo perustamisvaiheessa todettiin, että maatalouden harjoittamiseen alue ei oikein hyvin soveltunut, sillä niukka ruokamultakerros ja alueen hallaisuus estivät tehokkaan maanviljelyn.

Kuva 1. Heinäseipäitä Rumon peltoraivioilla.
Kuva: Hannu Asikainen.

Kukin tila sai maatalouskelpoista maata keskimäärin 12,5 hehtaaria ja tilojen koot vaihtelivat 6-21 hehtaarin välillä. Alueella oli kasvullista metsää 1000 hehtaaria ja tilaa kohden tuli keskimääri 20 hehtaaria metsää, vaihtelurajat 8-58 hehtaariin. Asutusalueen yhteismetsä oli tarkoitettu 43 tilan tukimetsäksi. Se oli perustettu ennen hakkaamattomalle metsämaalle ja sillä oli 1740 hehtaaria kasvullista ja 400 huonokasvuista metsämaata.

Valtion toimesta tehtiin asutusalueen tiet ja kuivatustyöt. Yhteensä Karjalan maanviljelysinsinööripiiri teetti 23 km uutta tietä ja kaivoi 2,5 km viemäriä. Varsinainen asutusalueen raivaus aloitettiin ruotsalaisraivauksella ja valtion kustantamalla raivauksella. Maanluovuttajat hakkasivat puut viljelyskelpoisilta alueilta ja kesällä 1946 aloitettiin pellon teko. Kannokko puskettiin Pellonraivaus Oy:n puskutraktoreilla, joita alueella oli viisi kappaletta. Samalla savettiin suomaita ja tehtiin 45 km metsäojia. Vuosien 1946-1951 välillä 51 perhettä allekirjoitti hallintasopimuksen tiloihin. Näistä 46 perhettä oli Suojärveltä, loput olivat paikkakunnan perheellisiä rintamasotilaita, joista yksi oli sotainvalidi. 1950-luvun loppuun mennessä suojärveläiset olivat lunastaneet tilansa omiksi.

Perustettujen tilojen asuin- ja talousrakennusten rakentaminen hoidettiin pääosin asukkaiden toimesta. Rahoitus saatiin uudistilojen perustamispalkkioista, lainoista ja metsän myynnistä. Parissa vuodessa asutusalue oli saanut jo muotonsa: asuinrakennukset, navetat, saunat olivat kohonneet raivioiden keskelle. Rakennuskustannukset kohosivat tilaa kohden noin 1,6 miljoonaan markkaa eli vuoden 2001 rahassa 200 000 markkaan. Suojärveläisten lainoista suurin osa selvitettiin korvauspidätyksillä.

1950-luvulla tilat olivat jo tuotantokunnossa ja tilaa kohden peltoa oli raivattu noin 11 hehtaaria (6-20 ha). Yhteensä tuotannossa oli 610 hehtaaria peltoa, joista puolet oli raivattu ruotsalaisraivauksella, 135 ha valtion toimesta ja

suojärveläiset itse olivat raivanneet 170 ha. Tiloilla oli lypsylehmiä 2-9 ja yksi hevonen. Eikä enää oltu pelkän hevosen varassa, sillä kylältä löytyi kolme traktoria ja kolme puimakonetta, yksi oja-aura ja neljä perunannostokonetta. Suuremmat koneet olivat yhteiskäytössä ja sitä varten oli perustettu koneosakeyhtiö ja -osuuskunta. Maatalouden tuotannon edistämiseksi asutusalueella toimi maamiesseura ja karjantarkkailuyhdistys ja sonniosuuskunta.

6 Asutustila

Otan yhden esimerkin asutustilan tuotannosta 1950-luvun puolivälistä. Filip ja Veera Maho olivat allekirjoittaneet hallintasopimuksen Vilppola nimiseen tilaan. Tilalla asui kuusi henkeä: kaksi aikuista miestä, yksi nainen ja kolme alle 16-vuotiasta lasta. Tilalla käytettiin vierasta työvoimaa vuoden aikana jonkin verran. Peltoa oli käytössä 12 hehtaaria, alasta lähes puolella viljeltiin heinää, viidenneksellä kauraa, toinen viidennes oli laitumena ja loput oli ohralla, rukilla ja perunalla. Tilan tuotto oli 2800 kg heinää hehtaarilta, kauran 1300 kg, ohran 1600 kg, rukiin 1000 kg ja perunan 18000 kg. Peltojen lannoituksena oli lähes yksinomaan karjanlanta. Rehutuotannolla pidettiin yllä karjaa, jossa oli yksi hevonen, yksi sonni, neljä lehmää, yksi hieho, yksi vasikka, kolme lammasta ja kahdeksan kanaa. Meijeriin jäi vietäväksi vähän maitoa, sillä lehmien keskimääräinen vuosituotos oli 2800 kg maitoa.

Kuva 2. Työntekijöitä Vilppu Kotilaisen ruispellolla 1940-50 luvun taitteessa. Pelto raivattiin sodan jälkeen synkkään korpeen. Kuva: Siiri Mustonen.

7 Sopeutuminen ja suuri murros

Rumossa siirtokarjalaiset olivat toimeliaita myös poliittisesti ja niinpä he valitsivat edusmiehensä Valtimon kunnanvaltuustoon ja Pohjois-Karjalan maanviljelysseuran johtokuntaan. Suojärveläiset saivat varsin pian lapsilleen oman koulun ja kun koulun opettajaksi tuli karjalan kielen taitava, ei ole ihme, että nykyisin monet parhaimmista karjankielen taitajista Suomessa ovat eläneet tai elävät edelleenkin Rasimäen kylässä. Valtimon asutusalueista myös Ylä-Valtimolla siirtoväki säilytti karjalan kielen taitonsa muita asutusalueita paremmin.

Vain ne, jotka itse ovat olleet mukana tekemässä Rumon asutusaluetta asuttavaan kuntoon, voivat tietää tarkalleen millaisen työpanoksen koskemattomaan korpeen raivattu kyläyhteisö teetätti. Kymmenen vuotta asutusalueen perustamisesta Pohjois-Karjalan asutustoiminnan johtaja kirjoitti:

> *"Uusien, jokivarsikumpareilla sijaitsevien talouskeskustensa ansiosta Rumon asutusalue tekee jo hyvinvoivan maaseutukylän vaikutuksen. Sillä on oma, uusi kansakoulu ja yksityinen kauppaliike. Osa aluetta on jo sähköistetty. Osuusmeijerin maitoauto ja linja-auto kulkevat päivittäin asutusalueen runkotietä. Alueen enimmäkseen vanhastaan vauraaseen, seuralliseen rajakarjalaiseen siirtoväkeen kuuluvat asukkaat elävät siellä verraten korkealla elintasolla, vaikkeivät tilat vielä olekaan kaikissa suhteissa tuotantokunnossa. Entiset kotinsa menettäneen siirtoväkiryhmän sijoittamisessa näyttää asutusalue siten täyttäneen tarkoituksensa. Kokonaan ennen asumattomalle, vähätuottoiselle metsäalueelle perustettuna se on esimerkki kulttuuriarvoja säästävästä, käyttämättömiä luonnonvaroja mobilisoivasta asutustoiminnasta...."*

Kuten asutustoiminnan johtajan kuvauksesta voidaan päätellä Valtimon Rumon asutusalueen elinolosuhteet 1950-luvun lopulla näyttävät olleen varsin suotuisat. Perustamispalkkioiden, alkuaikojen runsaan puunmyynnin sekä myös pidätettyjen korvausten käyttämisen ansiosta velkaantumisaste tiloilla oli suhteellisen alhainen ja siitäkin huomattava osa oli halpakorkoisia lainoja. Lisäksi lisäansioita saatiin läheltä valtion metsien hakkuista. Joten asutusaluetta kannatti näyttää malliesimerkkinä ulkomaisille vieraillekin.

Mutta 1960-luvulla alkoi suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos, jota nykyterminologian mukaan ei hallittu. Vuoteen 1970 mennessä 51 tilasta enää 33 tilaa jatkoi viljelyä, seuraavan vuosikymmenen aikana viljelystä luopuminen jatkui kiivaana. Vuonna 1981 enää 18 asutustilalla oli maataloustuotantoa. Aikaa myöten asutusalueen omistajien ikärakenne muuttui koko ajan epäedulliseen suuntaan. Se sukupolvi, joka oli aluetta raivaamassa, rakentamassa ja kehittämässä, sivuutti aktiivisen työiän. Nuorempi polvi jätti kodit siirtyäkseen muihin

ammatteihin eikä viljelyn jatkajaa pienille tiloille jäänyt. Vuonna 1969 säädetty pellonvaraussopimus vähensi viljelyä lähes 100 hehtaarin alalta, sillä 10 viljelijää luopui viljelyksestä jatkajan puutteessa. Parikymmentä viljelijää luopui tilastaan myymällä sen metsähallitukselle, jonka oletettiin maksavan yhteisomistuksista parhaan mahdollisen hinnan. Rumon asutusalueen autioituminen on jatkunut edelleen. EU-Suomessa pienillä tiloilla ei ole mahdollisuutta säilyä hengissä. Niinpä asutusalueella on enää puolenkymmentä tilaa, joilla on jonkinlaista maataloustuotantoa. Karjataloutta näistäkin on vain parilla tilalla.

Rumon asutusalueella on tapahtunut kehitys, joka on yleistettävissä kaikkiin Vaara-Karjalan sodanjälkeen syntyneisiin siirtokarjalaisiin asutusalueisiin. Esimerkiksi omassa kotikylässäni, Valtimon Nuolikoskella 11 siirtokarjalaisten (Suojärven Evaniemen ja Kaitajärven kylien asukkaita) raivaamasta tilasta enää yhdellä tilalla on viljelyä. Tuotantoa harjoittavien tilojen lukumäärä on supistunut erittäin rajusti, mutta maataloustuotanto turvaa edelleen toimentulon, tosin vain murto-osalle siirtokarjalaisten lapsista. Jäljellä olevien tilojen tilakokoa ja karjamäärää on suurennettu ja siten yritetään tulla toimeen EU-Suomessa. Investointiohjelman vastapainona ovat viljelyksestä kokonaan luopuneet tilat. Osa näistä on myynyt tai vuokrannut maansa ja pitänyt asuinrakennuksen asuntona tai lomakäytössä. Suurin osa näiden tilojen asukkaista on eläkeläisiä tai työttömiä. Raivaajasukupolvi on siirtynyt suurimmaksi osaksi "tuonilmaisiin" ja nekin jotka vielä elävät ovat muuttaneet kuntien ja kaupunkien taajamiin tai ovat hoitolaitoksissa. Siirtokarjalaisten lapset ovat hajaantuneet ympäri Suomea työn perässä.

Yhteiskunnallisen muutoksen rajuus johti myös kyläelämän kuolemaan jo 1960-luvulta lähtien. Karjalainen aktiivisuus, vieraanvaraisuus, aloitteellisuus nujertui rakennemuutoksen alle. Rumon, kuten muidenkin, asutusalueiden tulevaisuuden näkymiä on vaikea arvioida. Maataloustuotannon jatkuminen edes nykytasolla on epävarmaa, sillä suuria investointeja ei monikaan uskalla tehdä ja ilman tuotannon laajentamista ei tänä päivänä maataloudesta saa elantoa. Merkittävää takaisinmuuttoa ei Valtimon tapaisissa kunnissa, joissa työllisyysnäkymät ovat heikot, ole odotettavissa. Näin ollen lienee todennäköistä, että modernisoituneen Rumon raivaajakylän elämä jatkuu nykyisillä raiteillaan ainakin muutaman vuoden.

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki
Sisäasiainministeriö: siirtoväenasiain osasto
Siirtoväen kyläsijoitussuunnitelma
Joensuun Maakunta-arkisto, Joensuu
Pohjois-Karjalan maanviljelysseuran asutustoiminnan johtajan arkisto
Valtimon tiladiaarikortisto

Valtimon MHL:n mukaisten vapaaehtoisten kauppojen tilakortit
Valtimon tila-aktit
Rakennuskortit
Raivauskortit

Painetut lähteet

Siirtoväen pika-asutuslaki 29.6.1940. Suomen asetuskokoelma n:o 346/1940. Helsinki.
Maanhankintalaki 5.5.1945. Suomen asetuskokoelma n:o 396/1945. Helsinki.
Asetus maanhankintalain toimeenpanosta 2.6.1945. Suomen asetuskokoelma 506/1945. Helsinki.

Kirjallisuus

Hietanen, S. 1982. Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano. Hist. Tutk. 117. Helsinki.
Hämynen, T. 1995. Salonkylästä Egyptinkorpeen. Teoksessa: Laitinen, E. (toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Juntunen, A. 1986. Korvesta pelloksi - maanhankintalain mukainen asutustoiminta Ylä-Karjalassa. Suomen historian pro gradu –tutkielma. Joensuun yliopisto.
Kulha, K. 1969. Karjalaiset Kanta-Suomeen. Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944-1948. Studia historica Jyväskylä ensia VII. Jyväskylä.
Kupiainen, H. 1983. Maattomien massoista pientilallisten tulvaan. Vanhan Kuopion läänin maanomistusolot ja niiden muutokset vaikutuksineen 1890-1930. Suomen historian laudatur –tutkielma. Joensuun korkeakoulu..
Kupiainen, H. ja Laitinen, E. 1995. Suomalaisen asutustoiminnan juuret. Teoksessa: Laitinen, E. (toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Laitinen, E. 1995. Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus. Teoksessa: Laitinen, E. (toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Paukkunen, L. 1989. Siirtokarjalaiset Nyky-Suomessa. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylä..
Raninen, T. 1995. Siirtokarjalaisuus muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa: Laitinen, E. (toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Saarelainen, A. 1995. Raivaussavuista euroaikaan. Pielisjärven maaseutu yhteiskunnan muutoksissa 1945-1995. Teoksessa: Laitinen, E. (toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Sallinen-Gimpl, P. 1995. Asutustoiminta ja siirtoväen perinne. Teoksessa: Laitinen, E.

(toim.). Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä.
Waris, H. 1952. Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. Yhteiskunnallisen korkeakoulun julkaisuja IV. Helsinki.

Karjala - Suomen Hellas

Aino Räty-Hämäläinen
FT, Helsinki

Abstract

Karelia - the Hellas of Finland

This paper deals with the concept of identity. The region of Boarder-Karelia is studied as a source of Karelian culture. Some examples of heritage studies, literature and poems is presented as representative of creative products of Karealian local heritage. Karelianism as a cultural phenomenon in the history of Finnish people is described as a period for building national identity for Finnish people.

Keywords: Boarder, Karelia, karealinism, culture, local heritage.

1 Juuret Raja-Karjalassa

Kansakunta ollakseen kansakunta etsii juurensa, etsii omaa menneisyyttään todistusaineistoksi sille, että sillä on oikeus itselliseen oloonsa. Kreikan kansa ja helleeninen kulttuuri imi itsetuntoista voimaa Homeroksen Ilias ja Odysseia – eepoksesta. Vergiliuksen tavoitteena oli pönkittää roomalaisten maailmanvaltaa Aeneis -eepoksella. Antoiko Lönnrot Suomelle historiallisen menneisyyden luodessaan Kalevalan? Jos ei tietoisesti niin eepoksesta tuli joka tapauksessa tukipylväs, jonka varaan kansallinen identiteetti, usko kansana kansakuntien joukossa alkoi rakentua.

Varsin keskeinen osa suomalaiskansallista identiteettiä rakennettaessa on ollut Raja-Karjalalla. Tuo Laatokan pohjoispuolinen kolkka jäi aikoinaan unohduksiin eikä se huolimatta valtaisasta runoaarteistostaan nytkään oikein tunnu mahtuvan kansanrunoarkkitehtien piirustuslaudoille. Sopii kysyä, missä määrin Suomi on velkaa omasta kansallisesta nousustaan ja kansallisaatteen lujittamisesta idän lukkona seisseelle Karjalalle? Ovatko oikeutettuja L. Onervan säkeet runosta *Kunniavirsi Karjalalle:*

Ken kansansa eestä raskainta kantoi,
ken kalleinta antoi,
sanan mahdilla loitsi,
tään maailman tietohon maan tarinoitsi?
Oot laulumme kehto, oot Pohjolan Hellas,
koko maamme sa valkaisit kauneudellas.
Oot tietäjäin puu, syväin syntyjen suoja.

Raja-Karjala oli osa Laatokan-Karjalaa, ja alueen pitäjiä oli kuusi: Suistamo, Suojärvi, Salmi, Korpiselkä, Soanlahti ja Impilahti. Harvaan asutun alueen väkiluku oli kuutisenkymmentätuhatta, lähes saman verran kuin tällä hetkellä asuu Lappeenrannassa (58 041). Raja-Karjalan henkisenä ja hengellisenä keskuksena toimi Sortavala.

Kuva 1. Heiniä kannetaan sapilailla.
Kuva: KSS:n kuva-arkisto/Muarie Ioilevan kokoelmat.

2 Raja-Karjalan runoaarteisto

Mikä oli rajakarjalainen sanan mahti, mitkä koko maailmalle lauletut aarteet? Runojen keruu alkoi jo 1800-luvun puolivälissä laantuen välillä, mutta virkistyi taas 1880-luvulta eteenpäin aina 1930-luvulle saakka. Vuosisatojen vaihteessa moni kävi runon hirvet hiihtämässä, kuuntelemassa kultakägösten kukunnat, oli mukana karhunkaatomatkoilla ja kertoili paikoista, missä haltijat elivät. Monta matkakirjaa syntyi nähdystä ja kuullusta ja moni virsilipas tyhjeni kerääjien kontteihin.

Elias Lönnrot ei ehtinyt Raja-Karjalaan kuin pikakäynnille löytämättä siellä elävänä kuhisevia runopesiä. Vain korven kätköissä asuvat tiesivät, mitä salo sylissään piteli. Uhkarohkea oli Daniel Europaeus lähtiessään Lönnrotin kehotuksesta sanankerääjänä vuosina 1845-46 sotkemaan Soanlahden, Suistamon, Suojärven, Salmin ja Korpiselän soita. Hän löysi runokylät, muutamien peninkulmien sisään mahtuvan ryppään: Suistamon Shemeikat Ruodavusjärven rannalta, Sotikaiset Loimolan Lytsystä ja Vornaset Korpiselän Tolvajärveltä. Keitä tapasi, heistä hän ei juuri luetteloita tehnyt. Silloin ei ollut nykyistä tapaa, että asioidessasi lähes missä tahansa on saatesanoiksi kerrottava syntymäaika ja –paikka, osoite, pankkitilin numero ja sosiaaliturvatunnus.

Ei puolisentoistasataa vuotta sitten korvessa virsittäjiltä taustatietoja talletettu. Joskus arveltiin luisen lukon avanneen akan tai ukon olleen sen ja sen ikäinen. Ei kysytty, miten elät. Tärkeintä oli puristaa tieto, kerätä virret, loitsut ja legendat sekä kantaa ne kansallisina aarteina rintamaille. Kansahan ne oli muka tehnyt, kansa säilyttänyt, kansa laulanut, mitäpä synnyttäjien tai tallettajien nimiä enää tutkailemaan. Niin menetteli Lönnrot muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, niin teki Europeauskin. Jättivät jälkipolville mahtavan perinnön, jättivät myös kansanrunouden tutkijoille aprikoitavaksi, kuka, milloin ja missä oli mitäkin sanonut, keneltä tietonsa ottanut ja kenelle eteenpäin perinnöksi viestittänyt. Ei ehditty alkuun kysellä, mistä olivat virret minnekin kiirineet ja olisiko mahdollista päästä niiden alkulähteille.

Vasta 1800-luvun loppupuolen kerääjien mielissä heräsi uteliaisuus, keitä pahkeisia nämä virsiniekat oikein olivat. Kun ns. jälkikeruu alkoi, alkoivat kerääjät viisaasti tarkkailla myös laulajien taustoja. Leea Virtasen mukaan

> *"Uuden tutkimuksen syntysanojen lausujiin kuului A.A. Borenius-Lähteenkorva (1846-1931), kerääjänä hämmästyttävän tarkka ja uudenaikainen. Hän liitti kokoelmaansa perusteelliset tiedot muistiinpanopaikoista ja –ajoista, laulajista, heidän suvuistaan, mistä he ovat runonsa oppineet."*

Niinpä muitakin pitkospuiden polkijoita alkoi kiehtoa, mitä tämä entinen elos on oikein ollut, keitä sen haltijat, joilla oli vielä vankka haltijausko.

Lähtiessään vanhan runon maille Raja-Karjalaan I.K. Inha totesi 1890-

luvun keskivaiheilla Sortavalassa: "Suuri yleisö tuskin tiesi, että maassamme vielä oli seutuja, joissa Kalevalan runous todella yhä eli kansan keskuudessa. Sortavalassa nämä asiat paremmin tunnettiin. Sikäläiset kansanrunouden harrastajat olivat laajalti kulkeneet kaikki sen puolen pitäjät, etsineet jokaisen vähänkin paremman runonlaulajan ja tutkineet heidän sukunsa ja runontaitonsa juuret."

Väinö Kaukosen mukaan

> *"Suistamo on aina mainittu erityisenä vanhan runon ja laulajien kotiseutuna. Europaeukselta sekä Polénilta ja Sireliukselta Lönnrot sai eepoksen toista painosta varten uusia aineksia Suistamolta enemmän kuin muualta Karjalasta ja viime (1800-luku) vuosisadan alkupuolella Suistamossa oli eräitä niin huomattavia laulajia, että he ovat rinnastettavissa moniin Vienan Karjalan Kalevalan takia kuuluisiksi tulleisiin tietäjiin ja laulajiin, joskin heidän tietonsa ja taitonsa tulivat vasta myöhemmin tunnetuiksi. - - Suistamolla niin kuin muuallakin Laatokan Karjalassa on runsaasti sellaista runoutta, joka Lönnrotin itsensä läntisemmiltä runoalueilta 1830-luvulla muistiinpanemaksi tuli tärkeäksi Kantelettaren ja sen välittämänä myös Kalevalan toisen painoksen lähdeaineistoksi."*

Toisin sanoen annettakoon kunnia Vienan runoruhtinaille, mutta muistettakoon myös kiitoksin rajakarjalaiset virsiniekat.

3 Runo elämän voimana

Mielenkiintoinen on myös kysymys, mitä laulu merkitsi niille, joille se oli jokapäiväinen eväs. Iivo Härkösen mukaan

> *"Silloin kun uudempi uskonto ei tuonut vielä mitään sisältöä elämään, silloin kun vain vanhat tavat ja ikiaikainen luonnonpalvelu ja haltijausko ohjasivat elämää, oli vanha runo se, joka tuota elonjuoksua kevensi ja kaunisti, kohotti kuin korkeampiin, kirkkaampiin*

ilmapiireihin. Ei voi korkeampaa kulttuuria omaamattomaan kansaan nähden pitää vähäarvoisina niitä elämän apuneuvoja, jotka tuovat ikään kuin sisäistä valoa elämään. Näillä apuneuvoilla on silloin kirjallisuuden ja kauniin taiteen asema. Aikanaan oli vanhalla runolla suuri valta. Emme tarkoita laulujen paljoutta, niiden yleisempää laulamista, parempaa t.m.s., joista nykyisin puhutaan, kun puhutaan vanhan runon kukoistusajoista, vaan sitä henkistä, sisäistä merkitystä, joka sillä oli elämässä. Se oli ase, apuneuvo elämän epätasaisessa taistelussa, elimellinen osa siitä. Se oli elämän kaunistus ja myös sen voima."

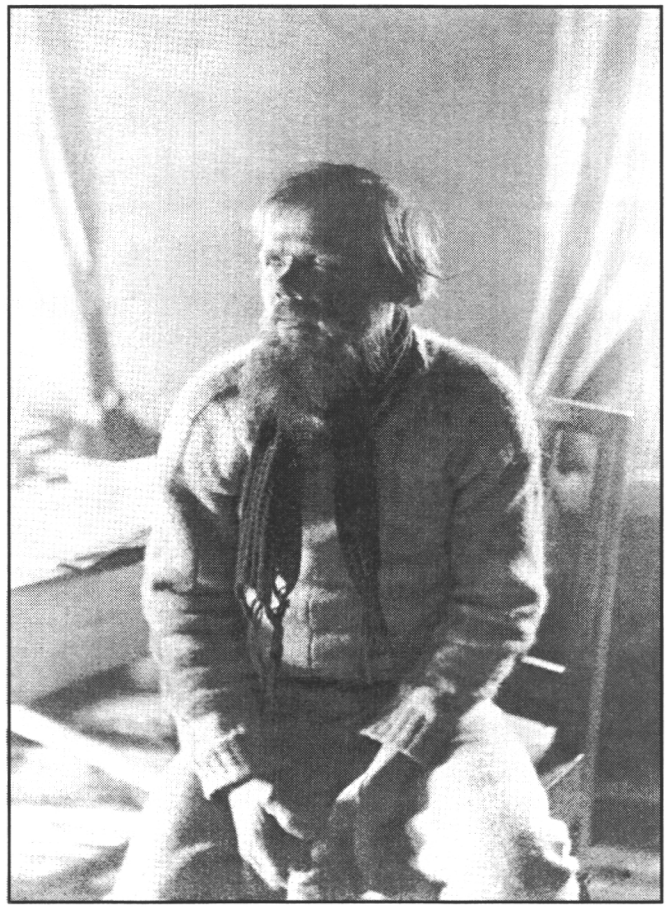

Kuva 2. Venehjärveläinen Varahvontta Lesonen, opas ja kielimestari. Kuva: I.K. Inha/SKS.

Mistä olisi voinut salon kansa oppinsa ottaa? Millä tyydyttää esteettisen nälkänsä? Usein salomailla, jos rintamaillakin, elettiin suurten vaikeuksien keskellä. Lukutaidoton väki ei voinut tarttua Raamattuun, ei mennä psykiatrille. Oppikirjana oli luonto, ehtona elämiseen mutta myös henkiseen virkistykseen. Ei kait kauneudentajua voi koulunkäymättömältäkään pois sulkea. Opettajana oli vanha tieto oli se sitten eeppistä tai lyyristä runoa, sananlaskuja, satuja tai legendoja. Ihminen on harvinaisen sopeutuva silloin kun hän ei olosuhteille mitään mahda. Tekee voitavansa ja jättää loput suurempien voimien haltuun. Keitä ne "suuremmat voimat" sitten olivat? Usko Jumalaan, Spoassuun (Vapahtajaan), Mariaan määräytyi sen mukaan, mistä ja miten uskonto opittiin. Paikoin jumaluskoon sekoittui haltijauskoa, kenties uskon kohteita ei aina pystytty erottamaan toisistaan, paikoin ne kulkivat hyvässä sovussa rinnan.

Vanhassa runossa on selkeästi kuvattu tunteiden kirjo: ilo, suru, ahdistus, toivo, usko, toisen ihmisen tarvittavuus ja huomioonottaminen, nöyryys ja kiitos, elämän ankaruus mutta myös sen kauneus. Iivo Härkönen sanelee jälkipolvien kiitoksen runonlaulajille toteamalla:

"Te poltitte nuotiot ja sytytitte tulet, joilla me lämmittelemme--".

4 Karelianismi ja kansallinen identiteetti

Hannes Sihvo kirjoittaa:

"Karelianismi on kalevalaissyntyinen myytti, sielunmaisema, unelma ajasta jota ei sellaisenaan ole ollut kuin kareliaanien unelmissa, mutta jossa on niin paljon todellisuudenkin sidettä, että se on voinut säilyä sukupolvesta toiseen. Karelianismia voi tällaisena psykologisena ja myyttisenä kuvitelmana verrata vaikkapa ihmiskunnan yhteiseen paratiisiunelmaan, skandinaavien viikinki- ja saaga-aikojen näkyihin tai kuvitelmaan muinaisesta antiikin Hellaasta. Karjala on Suomen kulttuurin omintakeinen myytti, jossa on sama haaveiden kude kuin Eedenissä, Hellaassa, "Satujen saaressa" tai eteläisessä 'Valtameren saaressa'."

1800-luvun lopulla alkaa Raja-Karjalan taiteilijoiden, runonkerääjien, tutkijoiden ja "alkuperäisestä suomalaisuudesta" kiinnostuneiden virta vyöryä useimmiten Sortavalan kautta. Raja-Karjalaa yritettiin kaikin tavoin venäläistää, perustaa kouluja, kiristää otetta ortodoksisen kirkon välityksellä. Sortavalan seminaarin

johtaja passitettiin Siperiaan, koulusta erotettiin opettajia, Venäjä pelkäsi suomalaisen kansallistunnon nousevan.

Kun Vanha Suomi vuonna 1812 liitettiin muuhun Suomeen "saatiin" Johannes Salmisen mukaan

> *"niskoille kansanryhmä joka muutenkin vaikutti 'venäläisen' poikkeavalta. Tavalliset raskassoutuiset suomalaiset kokivat karjalaisen ihmisen puheliaisuuden, mieltymyksen väreihin ja juhlimiseen, hänen uskonnollisista tavoista puhumattakaan, jollakin tapaa vaivalloiseksi etten sanoisi levottomuutta herättäväksi. Ihmekö siis, että näitä sottaisen eksoottisia olentoja mahdollisimman kauan kieltäydyttiin ylipäätään pitämästä suomalaisina."*

Kovin tutulta tuntuvat nuo Salmisen sanat ei yksinomaan 1800-luvun historiallisena totuutena vaan myös kuuden vuosikymmenen takaa, kun meitä evakkotien tarpojia sijoitettiin jäljelle jääneeseen Suomeen. Adolf Ivar Arvidsonin väite, nyt jo lähes loppuun siteerattuna kuului:

> *"Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia."*

Läpi vuosisatojen rajakarjalaiset ovat pakosta joutuneet alistumaan ajatukseen: suomalaiset eivät tunnu meitä hyväksyvän, venäläisiä emme ole emmekä halua heiksi tulla, olkaamme siis karjalaisia.

Salminen jatkaa artikkelissaan pohdiskelua siitä, miten Kalevala-kuume muutti kaiken.

> *"Äkkiä oli sisäinen näköpiiri räjähdyksenomaisesti avartunut, alitajunnastaan kansakunta nosti esiin kuvia, unelmia, tuntemuksia, joiden oli määrä antaa sille ikiajoiksi uusi identiteetti. Eikä ollut merkityksetöntä että lähde oli idässä. Ensimmäisessä suuressa vaiheessaan karelianismi auttoikin kumoamaan sitä läntistä holhousta, joka Suomessa etenkin kielellisesti oli selvästi jo aikansa elänyt.*
>
> *Karjalainen löytää nyt paikkansa siitä etuvartioketjusta, jonka on määrä pelastaa Suomi länsimaille."*

Mikä osuus Raja-Karjalalla on ollut rakennettaessa suomalaiskansallista identiteettiä, missä määrin se on ollut valamassa uskoa, että omistamme jotain sellaista, mitä muilla ei ole, ainutkertaista omaleimaisuutta erottua massasta? Missä määrin Suomi on velkaa omasta kansallisesta nousustaan ja kansallisaatteen lujittamisesta idän lukkona seisseelle Raja-Karjalalle. Erkki Paavolaisen mukaan

> *"Runojen Karjala oli tullut luvatuksi maaksi. Tämä puutteen ja salojen pimentoon unohdettu takapajuinen maankolkka huomattiin äkkiä runon ihanaksi yrttitarhaksi, suomalaisen hengen ja kansallistunnon kehdoksi.*
>
> *On vaikea sanoa, mikä taiteen tai suomalaisen kansantietouden ala on eniten ammentanut näistä lähteistä. Mutta siitä ovat kaikki yksimielisiä, että se mikä on omintakeisinta suomalaiselle hengen kulttuurille, on saanut vaikutelmansa joko suoraan taikka välillisesti kalevalaisesta maailmasta. Olisimme sivistyskansana paljon köyhempiä, ellei meillä olisi sitä hengen perintöä, joka kätkeytyy Karjalan salohonkien salaperäiseen huminaan ja metsälampien hiljaiseen rauhaan, sinne, missä samalla kertaa vallitsi ainainen arki ja ainainen juhla."*

Karjalan kieli Suomessa

Paavo Harakka
Koulunjohtaja, Valtimo

Abstract

Karelian language in Finland

The paper presents statistics about the people who before the Second World War and today are speaking the original Karelian language. The number of real Karealian speakers is now about 4000 in Finland being 33 000 before the War. The Karelian language does not receive any legal protection by the Finnish law. However, the number of Karelian speakers today is higher than the comparable number of Sami speakers in Finnish Lapland, receiving protection by the law. The municipality of Valtimo in North Karelia Region in Finland inhibited the relatively highest number of Karelian refuges during the War. Own language is considered as the backbone of Karelian local heritage.

Keywords: Karelia, language, speaker, culture.

1 Karjalankielisten lukumäärä 1900-luvun alkupuolella

Suomessa Karjalan kieltä ja sen murteita puhuttiin v. 1939 ns. Raja-Karjalan alueella, jonka muodostivat Suojärvi, Salmi, Korpiselkä, Suistamo, Impilampi ja Soanlahti. Lisäksi karjalan kielen murteita käytettiin muutamissa Ilomantsin rajakylissä ja Suomussalmen ja Kuhmon vienalaiskylissä. Etelä-Karjalassa ja Karjalan Kannaksella käytetty puhekieli on suomen kielen murretta.

Raja-Karjalan väkiluku oli v. 1939 noin 59 000 henkeä. Näistä ortodokse-

Lovén, L. (ed.). 2001. Local and global heritage.
Finnish Forest Research Institute, Research Papers 836: 139-140

ja oli 36 332 henkeä. Ortodoksit olivat alueen kantaväestöä ja he ovat puhuneet äidinkielenään karjalan kieltä. Jos arvioimme varovasti, että 80 prosenttia ortodokseista käytti edelleen puhekielenään karjalaa, saadaan Raja-Karjalan karjalankielisen väestön määräksi 29 000 henkeä. Kun siihen lisätään muutama em. Rajakylät ja rajan takaa itsenäisyyden alkuvuosina pakolaisina Suomeen muuttaneet, voidaan sanoa, että Suomessa oli talvisodan alkaessa ainakin 33 000 henkeä, joiden äidinkieli oli karjalan kieli.

2 Nykytilanne

Karkeasti arvioituna karjalankielisiä on Suomessa elossa noin 6000-7000 henkeä. 1940-luvulla ja myöhemmin oppi karjalan kielen noin 5000 henkeä. Siten karjalankielisiä on Suomessa tällä hetkellä 11 000-12 000 henkeä. Tosin heistä vain kolmannes pystyy keskustelemaan karjalaksi ja heidän määränsä vähenee joka vuosi. Suomen muista kielivähemmistöistä saamenkielisiä on vähemmän kuin karjalaisia, mutta saamen kielen asema on turvattu lailla.

3 Missä karjalankieliset asuvat

Raja-Karjalan karjalankielinen maatalousväestö sijoitettiin vuoden 1945 maanhankintalain perusteella Pohjois-Savoon, Pohjois-Karjalaan ja Kainuun eteläosiin. Toinen suuri karjalankielisten ryhmä muodostui suurimpiin kaupunkeihin.

Suhteellisesti ottaen Pohjois-Karjalan pohjoisin kunta, 4000 asukkaan Valtimo, sai eniten karjalankielistä väestöä. Kuntaan muutti sodan jälkeen yli tuhat siirtokarjalaista pääasiassa Suojärveltä ja he puhuivat karjalan kielen murteita.

4 Karjalan kielen tulevaisuus

On sanottu, että "Kulttuuri elää kielessä". Sen vuoksi karjalan kielen tulevaisuus riippuu karjalankielisen väestön omista ponnistuksista kielen säilyttämiseksi. Avainasemassa tulee olemaan vuonna 1995 Joensuussa perustettu Karjalan Kielen Seura ry.

> *"Olloh burbetannat l'ibo sokkien pezennät: pagize kai omal karjalan kielel, omua elä prakuitse!"*

ISBN 951-40-1816-8
ISSN 0358-4283